

הישיבה המאתיים-ושישים-וארבע של הכנסת השישית

יום שני, י"א אדר תשכ"ח (11 מארס 1968)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הון (תיקון מס' 5), תשכ"ח-1968; 2. חוק היטל בטחון (תיקון והארכת תקופת ההיטל), תשכ"ח-1968, - שחזרו מוועדת הכספים.

ג. לדיון מוקדם: 1. חוק איסור ניצול כספי ציבור למטרות מפלגתיות, תשכ"ח-1968 - הצעת חבר-הכנסת אורי אבנרי; 2. חוק להסדר ההימורים בספורט (תיקון מס' 1), תשכ"ח-1968 - הצעת חבר-הכנסת מיכאל חזני; 3. חוק יסוד: הגבלת כהונת שרים - הצעת חבר-הכנסת מרדכי חיים שטרן.

כן הונחה על שולחן הכנסת סקירה על משרד הפיתוח עם הגשת הצעת התקציב לשנת 1968/69.

היו"ר ק. לוז:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מ"מ מזכיר הכנסת ה. ליאור:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

א. לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: 1. חוק זכויות צינור הנפט, תשכ"ח-1968; 2. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 12), תשכ"ח-1968.

ב. לקריאה שנייה ושלישית: 1. חוק לעידוד השקעות

ב. שאלות ותשובות

ליה של הצנזורה הבטחונית מעל במת הכנסת, מסיבות מובנות.

לשאלה ב' - ראה תשובתי לשאלה א'.

לשאלה ג' - ההנחה, שעליה בונה חבר-הכנסת הנכבד את שאלתו, אינה נכונה. העקרון היחיד המנחה את הצנזורה בפעולתה הוא השיקול הבטחוני.

2. שיוחזו של סגן שר הבטחון עם עורך

השבועון "ג'זאיש אובזרוור" בלונדון

חבר-הכנסת מ. וילנר שאל את ראש הממשלה ביום ג' באדר ב' תשכ"ז (15 במארס 1967):

בעתון "מעריב" מיום 13 במארס 1967 פורסם ראיון של כתב העתון בלונדון עם מר ג'ון קמחי, העורך הראשי לשעבר של השבועון הבריטי "ג'זאיש אובזרוור". לפי פרסום זה אמר מר קמחי בין היתר, כי "לחץ ישיר של ממשלת אשכול בישראל יחד עם רצון מנגנון ההסתדרות הציונית בלונדון לקצץ את כנפיו כדי להוכיח נאמנות מוחלטת לאשכול על-ידי השתלטות על עריכת "ג'זאיש אובזרוור" הביאו לפיטוריו מתפקיד העורך בשבועון זה".

עוד נאמר בכתבה זו ב"מעריב": "נמסר, כי סגן שר הבטחון, מר צבי דינשטיין, עסק כעת שהותו בלונדון בעניין "ג'זאיש אובזרוור"... וכי מר דינשטיין הדגיש גם בפגישות הללו (בשגרירות הישראלית בלונדון) את הכעס של חוגי השלטון בישראל על ש"ג'זאיש אובזרוור" פרסם פעם נוספת את פרשת מאסר עורכי "בול" ואף מצא לנכון לגנות בצורה חריפה ביותר את משפטם הסודי. בעקבות פרסום זה באה דרישת השבועון להתפטרות השר שפירא..."

כן נאמר, כי אחד הנושאים ב"לחץ הישר של מ"מ-שלת ישראל" היה למנוע פרסום מאמר על האבטלה ביש-

היו"ר ק. לוז:

נשמע עתה שאלות ותשובות.

1. שיקוליה של הצנזורה הבטחונית באיסור פרסומים מסויימים

חבר-הכנסת מ. וילנר שאל את ראש הממשלה ביום כ"ז באדר א' תשכ"ז (9 במארס 1967):

הציבוריות הישראלית נסערה בימים אלה מהגילויים של הפעלת הצנזורה הצבאית, לא רק בשטח הבטחוני, אלא גם בשטח הפוליטי. הגילויים הם על יסוד שני מקרים שנתפרסמו ברבים: 1. עזירתם, העמדתם לדיון והרשעתם של שני עורכי השבועון "בול", - כל דיווח על כך נאסר על-ידי הצנזורה; 2. איסור פרסום קריקטורה באותו עניין, שבניתיים נתפרסם ברבים, בשער עתון הסטודנטים "ניצוץ".

הנני לשאול את כבודי:

א. מה היו שיקולי הצנזורה הבטחונית באיסור פרסום כלשהו על מעצרים, העמדתם לדיון והרשעתם של עורכי "בול" לפני הפרסום שניתן לעניין בחוקי-לארץ?

ב. מה היו שיקוליה הבטחוניים של הצנזורה באיסור הקריקטורה בשער העתון "ניצוץ", לאחר שלעצם העניין ניתן כבר פרסום בעתונות?

ג. על-פי איזה חוק, או הוראות, פועלת הצנזורה בפסילת דיווח עתונאי, או פרסום קריקטורה, אם אין הדבר קשור עם בטחון המדינה?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה א' - אין באפשרותנו להיכנס לבירור שיקו-

לשאלה 3: הוועידה הכלכלית תיערך באפריל שנה זו. הוועידה לבירור בעיות הזיקה לישראל תיערך, כנראה, בתחילת 1969, אם יחליט על כך הכנס המכין, שייערך ביולי שנה זו.

לשאלה 4: הממשלה, ארגונים יהודיים והמשתתפים עצמם.

לשאלה 5: גושא זה יידון בכנסים עצמם.

4. הרכבת הנהלה למרכז לתפוצות

חבר הכנסת ר. ארזי שאל את ראש הממשלה ביום ג' בתמוז תשכ"ז (11 ביולי 1967):

ביום ה' 6 במאוס 1967, בתשובה לשאלתה שלי מיום ה' 2 בפברואר 1967, בדבר פעולתו של המרכז לתפוצות, השיב ראש הממשלה בין השאר, כי עדיין לא הורכבה הנהלה פורמלית למרכז.

אבקש מכבודו לענות לי:

1. האם ביתניים הורכבה הנהלה למרכז לתפוצות?

2. אם כן — מהו הרכבה?

ראש הממשלה ל. אשכול:

לא. בעיית מרכז התפוצות נמצאת עדיין בבדיקה, והבירורים, מסיבות שונות, טרם הגיעו לקיצם.

5. קביעת מועד פעולתה של ישראל נגד סוריה

חבר הכנסת א. טיאר שאל את ראש הממשלה ביום ג' בתמוז תשכ"ז (11 ביולי 1967):

בראיון שפורסם בעתון „ידענות אחרונות“, מיום 7 ביולי 1967, אמר כבוד ראש הממשלה: „אני סבור שאילו הקדמנו את פעולתנו נגד סוריה ביום אחד, לפחות, יכולנו לעשות פעולה זו לא בחפזן כפי שעשינו אותה.“

אבקש את כבודו להשיבני:

1. האם הדברים המצוטטים לעיל אמנם נאמרו על ידי כבוד ראש הממשלה?

2. אם התשובה לשאלה 1 היא חיובית — מדוע, באמת, לא הוקדמו הפעולות נגד סוריה?

3. האם היה מי בממשלה שבשל התנגדותו לפעולה זו נדחתה הפעולה נגד סוריה עד למועד שבו הוצאה אל הפועל?

ראש הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: התשובה חיובית.

לשאלות 2 ו-3: מתוך שיקולים מדיניים אינני יכול לפרסם פרטי דיונים בעניין זה.

היו"ר ק. לוח:

שאלה נוספת לחבר הכנסת טיאר.

אברהם טיאר (המרכז החופשי):

האם כבוד ראש הממשלה שם לב שאני מחכה כבר שמונה חודשים לתשובה?

ראש הממשלה ל. אשכול:

כן, שמת לב. חיכיתי פעם לשאלה כזאת ואני יודע שזה לא בסדר ושצריך לענות במשך מספר שבועות. אני יכול רק לומר, שאין יותר מעשרים-וארבע שעות ביממה.

ראל ובו נתונים מתוך דו"ח מר חנוך סמית ממשרד העבו"דה על היקף האבטלה.

אי לזאת הגני לשאול את כבוד השר:

1. האם סגן שר הבטחון, ד"ר צבי דינשטיין, עסק בעת שהותו בלונדון בפרסומים, או בפרסומים מתוכננים לעתיד, ב„גזאיש אובורוור“?

2. אם כן — על אילו נושאים ומאמרים מדובר?

3. האם דרש ד"ר דינשטיין גניית מאמר כלשהו שעמד להופיע בשבועון הנ"ל, ואם כן — איזה?

4. האם עמד ד"ר דינשטיין בהתערבותו זו בעניין השבועון על פיטוריו של עורכו הראשי, מר ג'ון קמחי, ואם כן — האם עשה זאת בגלל הדברים שפורסמו בשבועון הנ"ל בקשר לפרשת משפטם של עורכי „בול“ ובקשר לשך המשפטים?

5. האם פעלו ראש הממשלה, סגן שר הבטחון, משרד החוץ, השגרירות הישראלית בלונדון, או כל גוף ממ"לכתי אחר, למען אי-פרסום מאמר ב„גזאיש אובורוור“ על האבטלה בישראל המבוסס על דו"ח של מר חנוך סמית?

ראש הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1 — לא.

לשאלה 2 — מר ג'ון קמחי יום פגישה עם ד"ר דינשטיין בעת ביקורו בענייני המשרד בלונדון כדי לדון עמו על מספר העותקים שייקנו על-ידי משרדי הממשלה לחלוקה ישירה על דם.

לשאלה 3 — לא.

לשאלה 4 — לא.

לשאלה 5 — לא.

3. ועידות להידוק הקשרים הכלכליים והתרבותיים בין ישראל והיהודים בעולם

חבר הכנסת י. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום כ"ג באדר ב' תשכ"ז (4 באפריל 1967):

שליח „הארץ“ בארצות-הברית הודיע ב-31 במאוס 1967, שממשלת ישראל מתכננת, ביחד עם המנהיגות היהודית בארצות-הברית, שתי ועידות עולמיות של נציגי היהודים שתתקיימנה בישראל בתום עשרים שנים לק"י ומה.

בקשר לכך אבקש את כבודו להשיבני:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?

2. אם כן — מה הן תכניות הממשלה ומטרתה בארגון הכנסים הנ"ל?

3. מתי הם ייערכו ומי ישתתף בהם ומהו סדר יומם?

4. מי ומי נושא בהוצאות הכנסים ומכסה תקציבם?

5. האם יהיו כנסים חד-פעמיים או מוסדות חוזרים?

ראש הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: כן. ועידה אחת תוקדש בעיקר לפיתוח קשרים מספים בשטח הכלכלי, השקעות ושיווק. הוועידה השנייה תעסוק בבירור בעיות זיקת היהדות בעולם לישראל ובעיית החינוך היהודי.

לשאלה 2: ליצור קשרים נוספים בין יהדות העולם וישראל, הן בשטח הכלכלי והן בשטח הרוחני.

א. שהתנגדות אלי אביבי מנעה לפני ארבע שנים, והרסת חלקים מהכפר; ב. שמנע בשנת 1960 באכזיב פעולות כריית זיפויף, גידעת עצים והפיקת מבנים ישנים למחצבה של חומרי בניין בשביל הקיבוצים באזור; ג. שעד 1960 היו בידו מר אלי אביבי חוזי שכירות על שלושה מבנים במקום?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: מר אביבי לא עסק בשמירת אתרים עתיקים, גם אם הוא קיבץ שביר עתיקות שהיו פזורים בשטח.

לשאלה 2: אין למר אביבי כל מעמד חוקי באשר להחזקת אתרים או עתיקות באכזיב.

לשאלה 3: מבני הכפר הערבי הנטוש אכזיב אינם עתיקים, וממילא אין מקום לדיבור על הריסת "אכזיב העתיקה". הפעולה הנעשית על-ידי רשות הגנים כוונתה לפנות את חורבות הבתים הקיימים כדי לחשוף את המבנים העתיקים, מתקופת הצלבנים, המצויים מתחת לחורבות ולשבצם במסגרת הגן הלאומי שיוקם במקום.

לשאלה 4: בולדור עבד לאחרונה ארבע שעות בשטח זה, למטרות שהזכרתי לעיל.

לשאלה 5: לא מינהל מקרקעי ישראל ולא המועצה האזורית פעלו להוצאתו של מר אביבי משלושת המבנים שחבר בזמנו.

8. שיתוף הרשויות המקומיות בהכנות לחגיגות שנת העשרים למדינה

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום כ"ג בטבת תשכ"ח (24 בינואר 1968):

זו-הירחון "דבר השלטון המקומי" (מחודשי דצמבר 1967 וינואר 1968) מביא ידיעה, לפיה מזה מרכז השלטון המקומי על יחס זלזולי מצד ועדת חגיגות יובל עשרים שנה למדינה אל ראשי השלטון המקומי. היחס מתבטא באי-שיתוף של הרשויות המקומיות בהכנות לחגיגות. בגוף הידיעה נאמר: "מר ז. מיליון, המזכיר הכללי של מרכז השלטון המקומי, כתב אל יושב-ראש הוועדה לחגיגות במשרד ראש הממשלה ומוחה נמרצות על התעלמות מהרשויות המקומיות בכל הנוגע לנושא חגיגות יום העצמאות".

אודה לראש הממשלה אם ישיב לי:

- א. האם הידיעה נכונה?
- ב. אם כן — מה ראתה ועדת חגיגות יובל העשרים למדינה לנהוג כך כלפי הרשויות המקומיות?
- ג. האם תוקן הדבר, ואם כן — מהו השיתוף שהעיריות והמועצות המקומיות וועדת היובל הגיעו אליו?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

א. מוענת זלזול מצד ועדת חגיגות עשרים שנה למדינה כלפי ראשי השלטון המקומי — אין לה יסוד. מיום הקמת הוועדה נערכים פגישות ומועים עם ראשי ערים ומועצות מקומיות לגבי תכניות שנת העשרים ביישובים השונים.

ב-18 וב-19 בדצמבר 1967 התקיים בכפר המכביה כנס ראשי ערים ורכזי יום העצמאות, אליו הוזמנו ראשי הערים וראשי המועצות המקומיות, ורבים מהם השתתפו בו. כתוצאה מהכנס הוקמו ועדות פעולה ביישובים השונים

יש גם נסיעות לחוף-לארץ, יש עיכובים, — אם כי מורם לית אני יודע שהו לא מספק.

מהלכת הלצה, אדוני היושב-ראש, שמזכירי חברי כנסת יש התחרות ביניהם. הם קוראים בעתונות ו"מרי" צים" שאלות בנוסח "קראתי ב"הארץ" וכן הלאה. לחבר-הממשלה קשה להתחרות בכך. זאת אמנם הלצה, אבל בכל הלצה יש משהו מן האמת. מספר השאלות שהומ" טרו השנה על-ידי חברי הכנסת על חברי הממשלה מוכיח כי יש דברים בגו.

6. הסכמים עם מפעל "ליילנד"

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום ה' בחשוון תשכ"ח (8 בנובמבר 1967):

בידיעה שנתפרסמה ב"הארץ" של יום 1 בנובמבר 1967 נאמר, כי ראש הממשלה הפקיד בידו יושב-ראש קבוצת "ליילנד" הבריטית, סיר דונלד סטוקס, בשהותו בארץ לפני כשנה, מכתב ובו התחייבות לא להתיר יבוא משאיות דיזל לישראל עד פברואר 1970.

שאלותיו הן:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. אם היא נכונה —
- א. האם קדם להפקדת המכתב אישור הממשלה לניתוח?
- ב. מה היו השיקולים לניתוח ההתחייבות הנ"ל?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1 — הידיעה אינה מדויקת. האמת היא שראש הממשלה, במכתב, אישר הסכמים שהושגו בין נציגי המשרדים הכלכליים ובין נציגי "ליילנד", לפיהם ייהנה מפעל "ליילנד" אשדוד מההגנה אדמיניסטרטיבית עד פברואר 1969.

לשאלה 2 — א. התחייבות זו ניתנה לאחר אישורם של הערים הכלכליים הנוגעים בדבר.

ב. הבטחת המשך פעולתו של מפעל "ליילנד" אשר דוד, לשם הגדלת הייצור, היצוא והתעסוקה. ההתפתחות יית במשך ובמפעל בחודשים האחרונים הוכיחו ששיקולים אלה מוצדקים.

7. פעולתו של מר אלי אביבי באכזיב

חבר-הכנסת ש. כהן-צידון שאל את ראש הממשלה ביום י"א בכסלו תשכ"ח (13 בדצמבר 1967):

כבודו מתבקש להשיבני:

1. מה חלקו של האזור אלי אביבי בשמירת האתרים העתיקים ואיסוף כל העתיקות המפוזרות באכזיב שבגליל המערבית?
2. מה מעמדו של האזור אלי אביבי בעניין החזקת האתרים והעתיקות הנ"ל?
3. האם ניתנו הוראות להרוס את אכזיב העתיקה?
4. האם הדסו לאחרונה בולדורים, השייכים לרשות הגנים הלאומיים, משהו מאכזיב העתיקה, ואם כן — מהי הסיבה להריסתו הנ"ל?

5. הנכון הדבר שמקרקעי ישראל, בשיתוף פעולה עם המועצה המקומית בסולם-צור, מבקשים להוציא את מר אלי אביבי ורעייתו מן המקום, חף העובדות (לפי דברי אלי אביבי, שמורסמו ב"הארץ" מ-7 בדצמבר 1967):

אי לזאת הגני לשאל את כבודו :

1. האם הדברים המיוחסים לראש הממשלה נאמרו על-ידו?
2. אם כן — האם ומתי חל שינוי בעמדת הממשלה בשאלת וייטנאם?

ראש-הממשלה ל. אשכול :

אני מפנה את השואל לתשובתי, שניתנה ביום 26 בפברואר 1968 לשאלתה של חבר-הכנסת אורי אבנרי בעניין זה.

11. מינוי מומחה לבדיקת הנתונים בעניין אספקת חשמל

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום י"ד בשבט תשכ"ח (13 בפברואר 1968) :

ב"הארץ" של יום 7 בפברואר 1968 נמסר, כי מומחה ממשלתיים המליצו לפני ראש הממשלה למנות את הפרופיסור ליאון מדור, מומחה לתחנות כוח והנדסת חשמל מהטכניון, לבדיקת טענות חברת החשמל על מחסור הצפוי בחשמל בסוף העשור, אם לא תוקם תחנת דינאמו ד' בתל-אביב לאלתר.

שאלותי הן :

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. אם היא נכונה — מדוע לא נתמנה הפרופיסור מדור לבדיקת השאלה?
3. מה היו הנימוקים שהובאו למינויו של הפרופיסור י. פ. כהן לבדיקת הנתונים?
4. האם התערב ראש הממשלה במינוי המומחה או סמך על שיקוליו של נשיא הטכניון?

ראש-הממשלה ל. אשכול :

לשאלה 1 : לא זכור לי. קרוב לוודאי שהידיעה איננה נכונה.

לשאלה 2 : ראה תשובתי לשאלה 1.

לשאלה 3 : מאחר שאני עצמי אינני מכיר את הפרופיסורים המומחים לשאלה זו, פניתי אל נשיא הטכניון (ואני זוכר שהיה זה בין 11 ל-12 בלילה, בטלפון ליד מיטתי) והוא קבע את הפרופיסור המתאים. ב-6 בפברואר 1968 כתב אלי נשיא הטכניון מכתב, בו נאמר כי "פרופיסור כהן הינו מומחה ממדרגה ראשונה ובעל ניסיון עשיר, ואין לי ספק שהוא האיש המתאים ביותר לבדוק את הנתונים ולהביע דעתו עליהם".

לשאלה 4 : לא התערבתי במינוי וסמכתי על שיקוליו של נשיא הטכניון. גם לא ראיתי בעיני, בכל אופן לא לפני זה.

12. אופן בדיקת הנתונים בעניין אספקת חשמל

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום י"ד בשבט תשכ"ח (13 בפברואר 1968) :

ב"הארץ" של יום 8 בפברואר 1968 נמסר, כי המנהל המסחרי של חברת החשמל, ד"ר חיים כץ, והפרופיסור י. פ. כהן, שנשיא הטכניון מינה אותו לחקור את נתוני הצריכה של חברת החשמל על-פי בקשת ראש הממשלה, הכינו במשותף את הדו"ח שהוגש ביום 7 בפברואר 1968

והוכנו תכניות לקראת שנת העשרים אשר הועברו לידיעת ועדת העשרים.

ב. כאמור שותפו הרשויות המקומיות בהכנות לתכנית. נציגי מרכז השלטון המקומי לא הוזמנו לכנס רכזי יום העצמאות בכפר המכביה, אולי למען מנוע ביטול זמנם וכפילות בירוקרטיה.

ג. הובטח למרכז השלטון המקומי להקפיד להבא על זימונם לפגישות דומות, אם רצונם בכך.

9. דו"ח של ראש הממשלה לסיעת מפלגת העבודה הישראלית בכנסת על מהלך ביקורו בארצות-הברית, קנדה ובריטניה

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום כ"ט בטבת תשכ"ח (30 בינואר 1968) :

נמסר לי כי לאחר נסיעתו החשובה של ראש הממשלה, בתוקף תפקידו הממלכתי, לארצות-הברית, קנדה ובריטניה, שבמהלכה נפגש עם קברניטיהן של מדינות אלה, ראה ראש הממשלה לנכון למסור אינפורמציה בדבר מסעו זה לסיעת מפלגת העבודה הישראלית בכנסת, בישיבתה מיום 23 בינואר 1968, וזאת מבלי שמסר דו"ח כלשהו למליאת הכנסת.

אבקש את כבודו להשיבני :

1. האם נכונה העובדה שראש הממשלה מסר אינפורמציה על מסעו האחרון לידיעתה של סיעת מפלגת העבודה הישראלית בכנסת?
2. האם החליטה הממשלה שדיווחים על פעולות ממלכתיות של ראש הממשלה, אשר אינם נמסרים למליאת הכנסת, יימסרו לידיעת סיעה אחת בלבד?
3. אם לא — מי החליט על כך?
4. מה היתה האינפורמציה שמסר ראש הממשלה על אודות מסעו זה לידיעת חברי סיעת מפלגת העבודה הישראלית?

ראש-הממשלה ל. אשכול :

לשאלה 1 : ראש הממשלה מסר בישיבתה של סיעת מפלגת העבודה בכנסת פרטים מסויימים על מהלך ביקורו בארצות-הברית, קנדה ואנגליה, שכלל גם הופעות באסיפות יהודיות גדולות לצורכי מגבית, מוסדות נוער, מוסדות השכלה וכו'. דו"ח זה, מטעמים מובנים, לא היה מלא. דו"ח מלא נמסר לוועדת החוק והבטחון של הכנסת.

לשאלות 2 ו-3 : התשובה שלילית.

לשאלה 4 : רשמים כלליים מפגישותיו עם אישים, ארגונים והופעותיו באסיפות גדולות.

10. דברי ראש הממשלה בעניין מלחמת וייטנאם

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את ראש הממשלה ביום כ"ט בטבת תשכ"ח (30 בינואר 1968) :

השבעון האמריקני "ג'וזוויק" טוען, כי "בעת שהייתו בני-יורק, אחרי הביקור בטקסאס, אמנם הדגיש מר אשכול בתוקף בפגישה עם מנהיגים יהודים, וביניהם כאלה המבקרים את מדיניות הממשלה בוייטנאם, כי מה שמר ג'וזוויק עושה בוייטנאם — הוא הדבר הנכון" (על-פי "ידיעות אחרונות", 17 בינואר 1968).

— שאילחות ותשובות (אבנרי, אשכול, לוי, י. תמיר, ש. תמיר, ורדיגר) —

לשאלה 3 — 28 פעמים.

לשאלה 4 — בעיקר נושאים הקשורים בעידוד עליה ממדינות שונות, מארצות המצוקה וממדינות הרווחה, בעיית קליטת העולים בארץ ומצב יהדות התפוצות.

14. התיישבות בשטחים המוחזקים

חבר הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום כ"ג בשבט תשכ"ח (22 בפברואר 1968):

בדיון שבעקבות הודעת שר הבטחון מיום 13 בפברואר 1968 הכנישה חברת הכנסת גולדה מאיר את דבריו באותו דיון על המחדל בתחום ההתנחלות האזרחית באזור רום המשוחררים, ומדבריה גיתן היה להבין כי בשטחים אלה מוקמות נקודות יישוב אזרחיות במידה המשביעה רצון.

אבקש את כבודו להשיבני:

1. מהו המספר הכולל של התנחלויות אזרחיות שהוקמו בשטחים המשוחררים דלהלן: א. מזרח ירושלים; ב. יהודה; ג. שומרון; ד. רמת הגולן; ה. חבל עזה; ו. סיני?

2. מהו המספר הכולל של אזרחים שהתיישבו ביישובים חדשים אלה?

ראש הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1 — אני מפנה את השאלה לתשובתי, שניתנה ביום 26 בפברואר 1968 לשאילתה שלו בעניין זה. לשאלה 2 — אין טעם בפרסום נתונים כאלה.

15. סיורים לשמורות טבע בשבת

חבר הכנסת א. ורדיגר שאל את ראש הממשלה ביום כ"ג בשבט תשכ"ח (22 בפברואר 1968):

ביום שבת, י"ח שבט תשכ"ח, התקיים מבצע מיוחד לט"ו בשבט מטעם רשות שמורות הטבע, בהשתתפות "אגד" תיור והחברה להגנת הטבע, שכלל סיורים למרכזי שמורות הטבע בכל רחבי הארץ, ובו נטלו חלק כחמישים עשר אלף אזרחים. במודעות ובפרסומים בעתונות וברדיו צויין, שהסיורים הם ללא תשלום, מתוך רצון לעניין מספר גדול יותר של משתתפים.

אי לכך רצוני לשאול את כבודו:

1. הידוע לכבודו על מבצע סיורים זה ביום השבת?
2. אם כן — האם התקיים מבצע זה באישור?
3. האם מבצע זה אינו מהווה שינוי מהנהוג במשרד דים ובחברות הממשלתיים — שלא לחלל את השבת?
4. כמה עלה מבצע זה ומי מימן אותו?
5. המוכן כבודו לבדוק מי האחראי למיבצע זה?
6. מה בדעתך לעשות שמקרים דומים לא יישנו?

ראש הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1 — כן, ידוע לי שהחברה להגנת הטבע ארגנה סיורים לשמורות הטבע.

לשאלה 2 — לא, החברה אינה זקוקה לאישורי לפעולותיה.

לשאלה 3 — לא, החברה להגנת הטבע היא גוף ציבורי עצמאי, ואינה לא משרד ממשלתי ולא חברה ממשלית.

לראש הממשלה. כפי שסופר בהמשך הכתבה, בילה הפרוץ פיסור כהן את רוב זמנו בחברת החשמל ונעזר בעובדי חברת החשמל לצורך הכנת הדו"ח.

שאלותיו הן:

1. האם טענות אלה נבדקו על-ידי ראש הממשלה?

2. האם נתן ראש הממשלה הוראות כלשהן או תדריך למומחי הטכניון בטרם יגשו לבדיקת הנושא השנוי במחלוקת?

3. אם כן — מה היו ההוראות?

ראש הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: התשובה שלילית. מקובל עלי כי הפרוץ פיסור כהן, אשר התמנה על-ידי נשיא הטכניון, הוא איש מהימן ויעשה את עבודתו נאמנה בכל בניין אשר יישב בו ולאחר בירורים עם כל מי שימצא לנכון לקיים. לא הבניין קובע.

לשאלות 2 ו-3: התשובה שלילית.

הי"ר ק. לוי:

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אדוני ראש הממשלה, כשבעניין מסוג זה פונים למומחים שדעתם העקרונית ידועה מראש — האם לא נוצר למעשה מצב שמי שמזמין את המומחה כבר קבע מראש מה תהיה חוות הדעת, כי דעתם העקרונית של האנשים ידועה מראש?

ראש הממשלה ל. אשכול:

אם זה נכון — יש מקום לשאלה. אני קובע: לי לא היה ידוע אף צל-צילה של עמדתו או דעתו של מומחה זה או אחר, כשם שלא היתה ידועה לי עד אתמול גם דעתם של שני המומחים שהזמנתי אחר-כך מארצות הברית. עם האחד אנו עומדים בקשרים זה הרבה שנים, בענייני מים ובענייני חשמל (וזה יתפרסם בעתונות בעוד יום-יומיים). לא היתה ידועה לי דעתם. אחד מהם אינני מכיר, למשל המטאורולוג. אף השם אני חושב שהוא לא-יהודי, כי כל ה"סמיתים" דומני שאינם יהודים.

13. מעולות המוסד לתיאום בין הממשלה והסוכנות היהודית

חבר הכנסת י. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום כ' בשבט תשכ"ח (19 בפברואר 1968):

בקשר לפעולות המשותפות של הממשלה והסוכנות היהודית והמוסד לתיאום ביניהן וכן בקשר לדיעות שנתפרסמו היום בעתונות על מינוי סגן שר לתיאום — יואיל כבודו להשיבני:

1. האם הידיעה על דבר מינוי סגן שר לתיאום בין הממשלה והסוכנות היא נכונה?

2. אם כן — מה יהיו תפקידיו וסמכויותיו?

3. כמה פעמים התקיימו ישיבות המוסד לתיאום מאז נחתמה האמנה בין הממשלה והסוכנות?

4. כמה עניינים נדונו בישיבות אלו ומה ההחלטות והסיכומים לגביהם?

ראש הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1 — התשובה שלילית.

לשאלה 2 — ראה תשובתי לשאלה 1.

מסויימת סירבה למכור את החמץ, ולכן יש איסור הנאה של חמץ שעבר עליו הפסח על כל חמץ שנמצא ברשותה של בעלת החנות, והודעה שאין לקנות אצל אותה בעלת חנות חמץ לאחר הפסח אין בשום אופן להגדירה כחרם על בעלת החנות, או על סחורתה האחרת.

17. ההליכים המשפטיים בתביעות מס הכנסה נגד מר יצחק פולק

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר המשפטים ביום ד' בכסלו תשכ"ח (6 בדצמבר 1967):

בידיעה שנתפרסמה ב"הארץ" של יום 28 בנובמבר 1967 נאמר, כי לאחרונה הושג הסכם בין שלטונות מס ההכנסה לבין סוחר הקרקעות יצחק פולק.

עוד נאמר בהמשך הידיעה, כי "ההסכם הושג אחרי שמש הכנסה לא הצליח לקדם את תביעותיו ממר פולק בבית המשפט המחוזי בתל-אביב".

כן נאמר, כי בעקבות ההסדר ביטלה פרקליטות המ-דינה את תביעותיה הפליליות התלויות ועומדות בבית המשפט המחוזי בתל-אביב נגד מר פולק.

עוד נאמר, כי בעקבות ההסדר יפעלו שלטונות מס הכנסה לשחרור של מר פולק ממאסר (שש שנים), שהוטל עליו בגין הונאת מר מטרי.

שאלות הן:

1. האם נכון הוא, כי מס הכנסה לא הצליח לקדם את תביעותיו בבית המשפט המחוזי בתל-אביב?

2. אם הידיעה הנ"ל נכונה -

א. מדוע לא הצליחו להביא לסיום המשפט?

ב. כמה תביעות פליליות הוגשו כנגד מר פולק הנ"ל?

ג. על ביצוע אילו עבירות הועמד מר פולק לדיון?

ד. מהו העונש המקסימלי לו היה צפוי מר פולק על ביצוע העבירות הנדונות, אילו היה מורשע בדיון?

ה. מתי החלו בניהול המשפטים כנגד מר פולק?

ו. האם נכון הוא, כי במהלך המשפט אבדו תיק משפטי או מסמכים כלשהם; אם אכן אבדו - הנמצאה האבידה, ואם לא נמצאה - מה כללה האבידה? האם נערך כה חקירה כלשהי בגין האבידה?

3. האם נכון הוא, כי פרקליטות המדינה ביטלה את תביעותיה הפליליות התלויות ועומדות בבית המשפט המחוזי כנגד מר פולק?

4. מי החליט על הביטול האמור?

5. אם הביטול נעשה בתוקף הסדר כלשהו - מהו ההסדר ועל דעת מי אושר ההסדר?

6. האם החלטת שלטונות מס הכנסה (אם בכלל) להביא לשחרור של מר פולק ממאסר היא על דעת משרד המשפטים, ואם כן - מה הם הנימוקים לכך?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

א. הידיעה בעתון "הארץ" מיום 28 בנובמבר 1967 אינה נכונה.

ב. אשר לתביעות הפליליות שהיו נגד יצחק פולק, בדבר עבירות שנעברו על ידו לפי פקודת מס ההכנסה - ההליכים הפליליים הופסקו בהתאם לחוק החנינה, לאחר

לשאלה 4 - אינני יודע כמה עלה המיבצע. מימנו אותו המשתתפים והחברה.

לשאלה 5 - החברה להגנת הטבע, רשות שמורות הטבע, שהיא חלק ממשדרי, אינה עוסקת בסיוורים מעין אלה, אלא בעיקר בפרסומים ובחסיבת חשיבות השמירה על הטבע - חוץ ממוראי הטבע, כמובן - ובטיפוח השמורות.

לשאלה 6 - נראה שעל חבר הכנסת הנכבד להפנות משאלתו לחברה להגנת הטבע.

16. הודעת הרבנות בחדרה על בעלת חנות שסירבה למכור את החמץ ערב פסח

חברת-הכנסת ש. אלוני שאלה את שר המשפטים ביום ט' באייר תשכ"ז (19 במאי 1967):

על בעלת חנות מכולת בחדרה, אשר סירבה לשלם כסף לרבנות המקומית בעד מכירת חמץ, בטענה שהרבנות מקבלת כסף לצרכים אלה מהמועצה המקומית וממשרד הדתות - הוטל חרם על-ידי הרבנות המקומית בחדרה. החרם פורסם בראש חוצות, במדעות צבעוניות גדולות.

הואיל והרבנות היא גוף סטאטוטורי, שאלותי הן:

1. מכוח איוו סמכות שבחוק פעלה הרבנות בדרך זו?

2. אם אין סמכות זו מכוח חוק, נמצא שהיתה כוונה להוציא כספים בלחץ של איום בחרמות כלכליים, איום שאמנם בוצע. הואיל ובלשון המשפט קוראים לכך סחיטה, והיא מעשה בלתי-חוקי - שאלתי היא: כיצד הושב מש-רדך להגיב בעניין זה כדי לתקן עוול שנועשה ולמנוע אמצעי סחיטה דומים בעתיד?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אני מתנצל בפני הבית ובפני חברת-הכנסת שולמית אלוני על האיחור בתשובה לשאלתה שגרשמה ב-19 במאי 1967, ושהמועד האחרון למתן תשובה עליה חל ב-7 ביוני 1967.

אומר לי מנהל לשכתי, שהשאלתה לא נתקבלה במשרד המשפטים וכי על קיומה נודע לו ממכתבו של יושב-ראש הכנסת אלי מיום 6 במארס 1968. מנהל הלש-כה היה אותו זמן בשירות צבאי פעיל, וזה שמילא את מקומו נקרא אף הוא לשירות צבאי פעיל, על כן אני מניח שיתכן כי השאלתה בכל זאת נתקבלה, אלא שלא הגיעה לידי אלה המזכירים כרגיל את השאלות במשרד. לו באה השאלתה לידי בזמן, הייתי מבקש להפנותה לשר הדתות, אולם לאחר זמן כה רב נראה לי שמוטב שאענה עליה בעצמי.

מהעובדות המפורטות בשאלתה אני רואה רק את ההעתק הפוטוסטאטי של הודעת לשכת הרבנות בחדרה.

לשאלה 1: אינני יודע מה סמכות היתה לרבנות לפרסם את המודעה; מאידך ידע לא נראה לי שנחוצה היתה לרבנות בחדרה איוו סמכות שהיא כדי לפרסם את המודעה הזאת.

אם העובדה שבהודעה היא נכונה - וכך נראה מדברי השאלתה עצמה - הרי שמותר היה לכל אורח בחדרה וגם מחוצה לה לפרסם את המודעה הזאת.

לשאלה 2: אינני רואה כל חרם ואף זכר של חרם במודעה הנדונה. כל מה שנאמר בה הוא, שבעלת חנות

הגרלות והימורים שיש בהם יותר משום זכיה במזל מאשר שימוש בתבונה.

כל אורח ישראלי הקורא עתון ורואה מודעות, ושהינו צרכן בארץ, יודע כי הגרלות מסוג זה נערכות חדשות לבקרים.

שאלותי הן:

א. האם הדבר ידוע למשטרה, ומהי תגובתה לגבי אלה העוברים על החוק?

ב. על שום מה מתעלמים משרדי ממשלה מהחוק ועורכים הגרלות?

ג. האם חושבת הממשלה לבצע את החוק או להציע לתקנו או לבטלו?

שר המשפטים י. ש. שפירא:

לשאלה א': אבקש להפנותה לשר המשטרה, כי היא נוגעת לעבודת משרדו.

לשאלה ב': לא ידוע לי שמשרדי הממשלה מתעלמים מן החוק ועורכים הגרלות האסורות על-פי החוק. לשאלה ג': יש חילוקי דעות בין כמה משרדים ממלכתיים ביחס למדיניות וביחס לחוק הרצוי בדבר הגרלות מסחריות. יש מי שמתנגד באופן מוחלט לקיום הגרלות כאלה, ויש מי שרואה בהן אמצעי פרסומי נאות, המאפשר ליצרנים להחדיר מוצרים לשוק, כמובן בתנאי שיובטח שלא יהיה בהגרלה משום הונאת הקהל.

אני עומד במגע עם המשרדים המוגעים בדבר — שהם משרד האוצר ומשרד המסחר והתעשייה — ומקווה שהממשלה כולה תנבש בזמן מתקבל על הדעת מדיניות אחידה בגדון זה, ואפעל בהתאם לכך.

19. אישור חוזים אחידים המכילים תנאים מגבילים

חברת הכנסת ש. אלוני שאלה את שר המשפטים ביום כ' בכסלו תשכ"ח (22 בדצמבר 1967):

עם קבלת חוק החוזים האחידים שלח היועץ המשפטי לכל המשרדים הממשלתיים, הוראה בכתב, האומרת שכל חוזה אחיד, שהמשרד מוציא ואשר עשוי להיות בו סעיף מגביל, יש להגישו לאישור מועצת החוזים האחידים. עד היום לא קויימה הוראה זו ושום משרד לא הגיש אפילו חוזה אחד.

לאור העובדה שבחוזים רבים נמצאו תנאים מגבילים, ובימים אלה ממש מתנהל משפט לביטול תנאים מגבילים בשם מאה משתכנים נגד חברת שיוכן ממשלתית, אודה לך אם תשיבני:

מה בדעתך לעשות כדי שמשרדים הפועלים כספקים יישירו או באמצעות תאגידים יגישו חוזיהם לאישור כאמור בחוק?

שר המשפטים י. ש. שפירא:

איני רואה מקום לנקוט יזמה כדי שמשרדי ממשלה הפועלים כספקים — יישירו או באמצעות תאגידים — יגישו חוזיהם לאישור כאמור בחוק החוזים האחידים, תשכ"ד—1964.

המגמה היסודית, שבאה לידי ביטוי בחוק האמור, היא מתן אפשרות לספק המתקשר, או העומד להתקשר, עם לקוחות בחוזה אחיד, לפנות למועצה שנתמנתה לעניין

שהנאשם השתמש בזכותו לפי אותו חוק והגיש דו"חות חדשים שנתקבלו על דעת שלטונות מס ההכנסה.

התביעה האזרחית הועמדה עד אשר יסלק הנתבע את כל החוב שהודה בו ושהוכר על-ידי שלטונות מס ההכנסה.

לשאלה 1: כאמור, אין זה נכון שמש מס ההכנסה לא הצליח לקדם את תביעותיו בבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו. הנכון הוא שביזמת שלטונות מס ההכנסה הוגש שו נגד יצחק פולק שתי תביעות — אחת פלילית ואחת אזרחית.

תביעות מעין אלה, הכרוכות בבדיקת ספרים, מסמכים ועסקים, מתמשכות תמיד למעלה מהמוצא, התביעות נגד מר פולק, הן האזרחית והן הפלילית, התמשכו אפילו מעל למהוג בתביעות כאלה, בגלל חומר העובדות, שהיה מסובך למעלה מהרגיל, אפילו בתביעות בענייני מס הכנסה.

לשאלה 2, לשאלת משנה (א): התשובה ניתנה בתשובה לשאלה 1.

לשאלת משנה (ב): התשובה היא, כי בנוסף לתביעה הפלילית לפי פקודת מס ההכנסה הוגשה נגד יצחק פולק תביעה פלילית אחרת, בגין שלושה ענייני הונאה: מטרי, בוכמן וגולדמן. המשפט הפלילי הזה נמשך זמן רב בבית המשפט המחוזי תל-אביב-יפו ולאחר מכן בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים. ובדרגה האחרונה דון לעונש של שש שנים מאסר, שאותו הוא מרצה.

לשאלת משנה (ג): במשפט הפלילי בעניין מטרי, בוכמן וגולדמן — בעניין מטרי הואשם והורשע פולק בבית המשפט המחוזי לפי הסעיפים 276 (ב), 302, 303 ו-308 לפקודת החוק הפלילי, 1936;

בעניין גולדמן הואשם והורשע בשלוש עבירות — שתיים לפי סעיף 302 ואחת לפי הסעיפים 117 ו-118 לפקודת החוק הפלילי, 1936.

לשאלת משנה (ד): העונש המקסימאלי בשל עבירה רה לפי פקודת מס ההכנסה הוא עד ארבע שנים מאסר וקנס בסך 10,000 ל"י לכל פרט שהועלם ופי אחד וחצי מהסכום שהועלם.

לשאלת משנה (ה): (1) כתב האישום בעניינים של מטרי, גולדמן ובוכמן הוגש ביום 3 בספטמבר 1963. בסק-הדין ניתן בבית המשפט המחוזי ביום 6 במארס 1966, ופסק-הדין בערעור בבית המשפט העליון ניתן ביום 14 ביולי 1966.

(2) כתב האישום בדבר העבירה הפלילית על מס ההכנסה הוגש לבית המשפט המחוזי בתל-אביב ביום 22 ביולי 1963.

(3) התביעה האזרחית הוגשה ביום 26 בדצמבר 1964.

לשאלות 3—6: השאלות אינן מתעוררות, מפני שהביטולים נגחמו על-ידי חוק החנינה ולא על-פי שיקול דעתו של מישור.

18. איסור הגרלות והימורים

חברת הכנסת ש. אלוני שאלה את שר המשפטים ביום י"ז בכסלו תשכ"ח (19 בדצמבר 1967):

בשנת 1964 קיבלה הכנסת חוק לחיקוק דיני העונשין (משחקים אסורים, הגרלות והימורים), האוסר עריכת

21. ביצוע חוק החוזים האחרים

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר המשפטים ביום כ"ה בכסלו תשכ"ח (27 בדצמבר 1967):

רצוני לשאול את כבוד השר, בתור ממונה על ביצוע חוק החוזים האחרים, תשכ"ד—1964, האם להבטיח שלקוחות לא יקופחו על-ידי תנאים מגבילים בחוזים:

א. מהו מספר הבקשות שהוגשו למועצה לאישור חוזה אחיד על-ידי חברות ממשלתיות, ציבוריות וברשותיות?

ב. כמה בקשות אושרו על-ידי המועצה?

ג. מה מספרם של החוזים האחרים שטרם הוגשו למועצה לאישור?

ד. מי הן החברות הממשלתיות או אלה שהממשלה שותפה בהן שהגישו את החוזים האחרים למועצה לאישור?

ה. באיזה צעדים הוא מוכן לנקוט כדי להבטיח שחוזים אחרים יובאו לאישור המועצה?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

א. אף לא אחת; הוגשו שלוש בקשות בלבד על-ידי חברות פרטיות, אשר מהן אושרו שתיים בלבד.

ב. ראה תשובתי לשאלה א'.

ג. לא ידוע לי.

ד. ראה תשובתי לשאלה א'.

ה. ראה נא תשובתי שניתנה היום לשאלתה של חברת-הכנסת שולמית אלוני בעניין זה.

22. העברת אינפורמציה בענייני אישות ממשרד הדתות לרבותנות

חברת-הכנסת ש. אלוני שאלה את שר המשפטים ביום ג' בטבת תשכ"ח (4 בינואר 1968):

משרד הדתות העביר רשימה שמית, עדיין לא מלאה, לרבותנות, לשימוש בתי הדין הרבניים, כדי למנוע רישום נישואין של כל הנשים האסורות, מסיבות שונות, לבוא בקשרי נישואין לפי ההלכה היהודית, בכלל זה: אשה הזקוקה להיות חליצה, קראית, אסורה לעלמא, ממזרת, גרושה או יורת האסורות לבחון, ענוה, נוצריה, נכריה וכו'. הרשימה כוללת שם פרטי, שם משפחה, מספר תעודת הזהות וכן עילת האיסור.

שאלותי הן:

א. האם מותר למשרד ממשלתי לספק למשרד ממלתי אחר אינפורמציה הנוגעת לזכויות הפרטיות?

ב. האם מותר למשרד ממשלתי להעביר אינפורמציה הנוגעת לזכויות הפרט והנמצאת בידי גוף שאיננו ממשלתי ושלא לצורכי בטיחות?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

א. לידיעתי אין איסור כולל המונע משרד ממשלתי למסור אינפורמציה, שהגיעה אליו בדרך חוקית, למשרד ממשלתי אחר, הזקוק לאותה אינפורמציה.

מקום שהמחוקק מצא שמשדד ממשלתי מסוים חייב להחזיק בסוד אינפורמציה המגיעה אליו בתוקף תפקידו, דאג המחוקק לקבוע את האיסור במפורש, כגון בחוקי המסים השונים ובחוק מבקר המדינה.

חוק ההגבלים העסקיים ולבקש מאת המועצה שתאשר את התנאים המגבילים שבחוזה.

אני סבור כי פניה מעין זו, שיש בה יותר משום הגנה על הספק מאשר על הצדק, מן הדין להשאירה לשיקול דעתם של הממונים והאחרים על מוסדות אלה, ואיני רואה מקום, כאמור, להתערבותי בגדון.

20. נתונים על בניין בתי המשפט בתל-אביב

חברת-הכנסת א. אבנרי שאל את שר המשפטים ביום כ"ד בכסלו תשכ"ח (26 בדצמבר 1967):

התקציב המקורי שיועד להקמת בניין בתי המשפט בתל-אביב, כשהחלו לבנות, הסתכם ב-7 מיליון לירות, לערך. הבניה הסתכמה ב-14 מיליון לירות.

שאלותי הן:

1. האם הדיעצה הנ"ל נכונה?

2. מי עסק בביצוע הבניה?

3. מה ההסבר למערע שבין ההוצאה המיועדת לבין ההוצאה שהוצאה למעשה?

4. מתי החלו להקים את הבניין וכמה שנים נמשכה הבניה?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

לשאלות 1 ו-3: רצוני להעיר כי האינפורמציה הכוללת בנוסח השאלתה של חברת-הכנסת אבנרי אינה מדויקת. אומדן התקציב להקמת בניין בתי המשפט בתל-אביב הנומד על סך 7,215,000 לירות. העלות הסופית של הבניין הסתכמה בסך 13,570,000 לירות.

האומדן המקורי נערך בחודש פברואר 1961, ובמשך זמן הבניה חלו מספר אירועים, שאפרט אותן להלן, אשר גרמו להעלאה שצויינה לפני, ואלה הם: א. האומדן המוקדם לא כלל את הקומה העליונה של הבניין שיועדה לפרקליטות מחוז תל-אביב וכן שינויים אחרים במבנה. ב. האומדן המוקדם לא כלל את ריהוט הבניין, שהסתכם בהוצאה של כמיליון לירות. ג. כזכור, בחודש פברואר 1962 בוצע פיצוח שער הלידה הישראלית ביחס לדולה, שהתבטא בהתייקרות ניכרת במחיר חומרי הבניה.

יצויין כי באומדן מבוסס ומפורט נוסף מחודש נובמבר 1964 צויין כי עלות הבניין הסתכם ב-12 מיליון לירות. אומדן זה הוכח כמדויק, אם אנו מביאים בחשבון את ההתייקרות שחלה מחודש נובמבר 1964 ועד יום השלמת המבנה, וכן את סך מיליון הליירות בעד ריהוט.

מחיר מטר מדובע במבנה בתי המשפט הוא 360 ל"י והוא כולל את התקנת המיתקנים האלקטרו-מכניים, מעליות, מיוג-אוור, באולמות ובחלק מלשכות השופטים, עבודות אמנות, ריהוט ועבודות פיתוח אחרות. מחיר זה הוא מן הנמוכים ביותר ביחס למבנים דומים אשר הוקמו בתקופה זו.

לשאלה 2: ביצוע הבניה נעשה בידי מחלקת עבודות ציבוריות במשרד העבודה.

לשאלה 4: הקמת הבניין החלה באוקטובר 1961. חלקו הגדול של הבניין, המאכסן את בית משפט השלום, בית המשפט לתנועה ומשרדי הפרקליטות, נמסר לרשותנו בחודש יולי 1966. החלק האחרון של המבנה, המאכסן את בית המשפט המחוזי, נמסר לנו בחודש מארס 1967.

חה במשך ששת החודשים הראשונים להתמחותו הוא סך 150 ל"י. החל מהחודש הרביעי ועד תום שנה להתמחותו — סך 187.50 ל"י. בתום שנה להתמחותו מקבל המתמחה סך 262.50 ל"י.

לשאלה 3: נראה לי כי התשובה היא חיובית.
לשאלות 4, 5 ו-6: השאלות אינן מתעוררות, לאור תשובתי לשאלה 1.

24. תחומי סמכותם של בתי-דין רבניים

חברת-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר המשפטים ביום כ"ג בטבת תשכ"ח (24 בינואר 1968):

כפי שהתפרסם בעתוני יום 19 בינואר 1968, קבע כבוד השופט המחוזי י. שילה, שבפניו התבררה שאלת יהדותן של "התאמות מעוזה", כי "לבית-הדין הרבני אין סמכות לקבוע מיהו יהודי. ייתכן מצב שאדם הוא יהודי בעיני בית-הדין הרבני ונוצרי בעיני בית-המשפט האזרחי, כפי שאירע במקרה של דניאל דופאייין". השופט הגיב בכך על טענתו של באי-כוח האשה, כי בית-הדין הרבני פסק שהאשה וילדיה הם יהודים.

לאור קביעתו של כבוד השופט המחוזי י. שילה — הנני לשאול את כבוד השר:

אילו צעדים תחקיקתיים או אחרים בדעתך לנקוט כדי למנוע מבתי-הדין הרבניים לפסוק דברים הנוגדים את דעת השרות המשפטית בישראל?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אינני רואה צורך בשלב זה לנקוט צעדים חקיקתיים בנושא המועלה בשאלתה.

בית-המשפט העליון, בשבתו כבית-משפט גבוה לצדק, מוסמך בהתאם לסעיף 7(ב)(4) לחוק בתי-המשפט, תשי"ז-1957, "לתת צווים לבתי-דין דתיים לדון בעניין פלוני לפי סמכותם או להימנע מלדון או מלהוסיף ולדון בעניין פלוני שלא לפי סמכותם; ובלבד שלא ייזקק בית-המשפט לבקשה לפי פסקה זו אם המבקש לא עורר את שאלת הסמכות בהודמנות הראשונה שהיתה לו; ואם לא היתה לו הודמנות סביבה לעורר שאלת הסמכות עד שניתנה החלטת על-ידי בית-הדין הדתי, רשאי בית-המשפט לבטל דיון שנתקיים או החלטת שניתנה על-ידי בית-הדין הדתי ללא סמכות."

לאור הסמכות האמורה איני רואה צורך כאמור בחקיקה בנושא.

25. פרטים על העסקת מתמחים בבתי-המשפט

חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר המשפטים ביום כ"ח בטבת תשכ"ח (29 בינואר 1968):

בעתון "מעריב" מיום 8 בינואר 1968, במדור "קמ" פוס', מתפרסמת ידיעה, לפיה כמחצית הסטודנטים למשפטים המתמחים במערכת בתי-המשפט בארץ עושים זאת ללא שכר, לאחר שחתמו על התחייבות למשרד המשפטים לעבוד בתנאים אלה.

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. הנכונה הידיעה הנ"ל?

2. אם כן — באיזה מוסד הוחלט על העסקת הסטודנטים בעבודה בבתי-משפט ללא תשלום תמורה?

ב. כל משרד ממשלתי רשאי לפעול ולעשות שימוש באינפורמציה המצויה בידו, לצורכי מילוי תפקידיו, כפי שהם נראים בעיני השר הממונה על אותו משרד.

במידה שתפקידי המשרד מחייבים העברת אינפורמציה מסוימת לידי גוף ממלכתי אחר, חזקה על השר הממונה על אותו משרד, שיעשה זאת בתחומים ובמגבלות הדרושים כדי למלא את התפקידים המוטלים על משרדו ביעילות.

23. פרטים על העסקת מתמחים בבתי-המשפט

חברת-הכנסת ש. תמיר שאל את שר המשפטים ביום י"ז בטבת תשכ"ח (18 בינואר 1968):

על-פי ידיעות שקיבלתי — מתמחים במשפטים, המקיימים את התמחותם אצל שופטי בתי-המשפט, חלקם אינם מקבלים משכורת בתקופת ההתמחות, וחלקם מקבלים משכורת דלה של 150 ל"י בחודש, ובמקרים מסוימים הוחתמו מתמחים על הסכמה לעבוד ללא שכר.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. כמה מתמחים מועסקים בבתי-המשפט בישראל ללא שכר?

2. כמה מתמחים מועסקים תמורת שכר, ומה שיעור אותו שכר?

3. היש בעבודתם של המתמחים כדי לסייע לקצב העבודה ויעילות במערכת השיפוט?

4. האם ניתנו הוראות למזכירות בתי-המשפט לשלם משכורת לכל המתמחים?

5. אם ניתנו — האם תחולנה באופן רטרואקטיבי?

6. האם ניתנו למזכירות בתי-המשפט הוראות להימנע מהחתמת מתמחים על נכונות לעבוד ללא שכר?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

לשאלה 1: עד לתאריך 31 בינואר 1968 הועסקו בבתי-המשפט 15 מתמחים אשר לא קיבלו שכר. תופעה זו נגרמה מאחר שמספר המועמדים המעוניינים לעשות את התמחותם בבתי-המשפט עולה בהרבה על מספר מקורי מות ההתמחות הכלולים בתקציב. האפשרות שעמדה לפני בתי-המשפט היא כמובן להימנע מלקבל מתמחים ללא שכר. אולם לאור הלחץ הכבד מצד מסיימי הפקולטות למשפטים הרשאים להתחיל בהתמחותם, נענו בתי-המשפט לעתים לבקשתם של אותם מועמדים המוכנים להתחיל בהתמחותם בשלב ראשון ללא תשלום שכר. עם התפגותם של מקומות למתמחים בתשלום הועברו אותם המתמחים ללא שכר לתפקידי התמחות שלגביהם הובטח התקציב.

לאחר שנודע לי שמעסיקים מתמחים ללא תשלום שכר, הוריתי להפסיק מיד את העסקתם ללא שכר. לאחר מתן הוראה זו נודע לי כי יושב-ראש ועדת הכספים של הכנסת, חברת-הכנסת קרגמן, תבע גם הוא מנציגי משרד המשפטים שהמנהג הזה ייפסק.

במקביל ובתאום עם משרד האוצר הוריתי על תשלום שכר לכל המתמחים בבתי-המשפט ללא יוצא-מן-הכלל, החל מיום 1 בפברואר 1968. על כן אין כיום בבתי-המשפט ובמשרד המשפטים אף מתמחה אחד שאינו מקבל שכר.

לשאלה 2: מספר המתמחים העושים את התמחותם בבתי-המשפט הוא כעת חמישים. השכר המשתלם למתמ-

להתקנת הדיור, ואני מקווה שהוא יבוצע ללא דיחוי ועל-ידי כך יבוא משרד ההוצאה לפועל בחיפה על תיקונו.

27. תנאי העסקת מתמחים על-ידי עורכי-דין

חבר-הכנסת ש. כהן-צידון שאל את שר המשפטים ביום כ"ט בטבת תשכ"ח (30 בינואר 1968):

בתכנית „הערב" בגלי צה"ל מתאריך 25 בינואר 1968 התלונן מרואיין, שהוא משפטן מתמחה, שבוגרי הפקולטות למשפטים, המתמחים אצל עורכי-דין, מנוצלים על-ידי מאמניהם בעבודות פקידותיות נוסף על העבודה המשפטית שעליהם לבצע בתנאים ירודים (בסביבות 100 לירות לחודש) — דבר המאלץ את המתמחים לחיות חיי עוני ומצוקה וגם מהווה התחרות בלתי-הוגנת לפקידות עורכי-הדין.

כבוד השר מתבקש לחשיבני:

1. הנכונות העובדות הנ"ל?

2. האם שירות התעסוקה מקפיד על כך שעורכי-הדין יעסיקו מתמחים אך ורק דרך משרדי השירות?

3. אם התשובה לשאלה 1 היא חיובית — מה הם הצעדים שנקטו כדי שמתמחים לא יסבלו ממצוקה בתקופת התמחותם, וכדי שבקבלם שכר ירוד לא יהיו התחרות בלתי-הוגנת לפקידות עורכי-דין?

שר המשפטים י. ש. שפירא:

לשאלה 1: איני יכול לאשר את נכונות העובדות הנ"ל.

לשאלה 2: העסקת מתמחים על-ידי עורכי-הדין נעשית על-פי אישור הניתן מראש ביחס לכל מתמחה ומתמחה על-ידי לשכת עורכי-הדין. סעיף 29 לחוק לשכת עורכי-הדין, תשכ"א—1961, קובע את האנשים הרשאים להיות מאמנים למתמחים, וזאלה הם: (1) שופט בית-המשפט העליון ושופט בית-משפט מחוזי; (2) שופט בית-משפט שלום שהוועק שלו כחבר הלשכה וכשופט יחד אינו פחות מחמש שנים; (3) שופט צבאי משפטי כמש" מעותו בחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו—1955, שהוועק שלו כחבר הלשכה וכשופט יחד אינו פחות מחמש שנים; (4) חבר הלשכה בעל ותק של חמש שנים, שאושר על-ידי הלשכה כראוי להיות מאמן; (5) חבר הלשכה בעל ותק של חמש שנים, המשמש בתפקיד מתפקידי השירות המשפטי שנקבעו לעניין הוראה זו על-ידי שר המשפטים בצו.

מכאן ברור כי אין לשירות התעסוקה כל מעמד בנושא.

לשאלה 3: ראה תשובתי לשאלה 1.

28. מלמוס ציבורי בעניין נתיחת גוויות

חבר-הכנסת נ. מלך שאל את שר המשפטים ביום כ' בשבט תשכ"ח (1 בפברואר 1968):

כפי שפורסם בעתונות פנה יושב-ראש ההסתדרות הרפואית במכתב ואל כבוד, בעניין הכרוזים נגד ניתוח מתים. המכתב טוען, כי „גוברת ההסתה הן מבחינת איכות הדברים והן מבחינת הכמות, והיא עוברת כל גבול". הכ" רוזים מגיעים עד כדי הצגת הרופאים העוסקים בניתוחי מתים כ„חוקרים נאציים", לדברי יושב-ראש ההסתדרות הרפואית, „הגיע הזמן שהשלטון יתערב ויפקיל את מירב

3. האם יש עוד מוסדות ומפעלים במדינה המעסיקים מקבלי הכשרה או מתמחים ללא תשלום תמורה?

4. האם נקבעה במשרד המדיניות בנדון?

שר המשפטים י. ש. שפירא:

לשאלות 1, 2 ו-4: ראה תשובתי שניתנה היום לשאלתה של חבר-הכנסת תמיר בעניין זה.

לשאלה 3: לא ידוע לי.

26. ייעול העבודה של משרדי ההוצאה לפועל

חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר המשפטים ביום כ"ט בטבת תשכ"ח (30 בינואר 1968):

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. כמה תיקי הוצאה לפועל שטרם בוצעו בהם הליכי הוצאה לפועל נמצאים בבתי-המשפט?

ב. מה בדעתך לעשות לזירוז ההליכים של ההוצאה לפועל?

שר המשפטים י. ש. שפירא:

א. במשרדי ההוצאה לפועל שליד בתי-המשפט יש גם כ-420 אלף תיקי הוצאה לפועל. חלק ניכר מתיקים אלה הם תיקים מוזהמים והיזמה לסגירתם צריכה לבוא מצד נושים.

ב. משרד המשפטים ערך סקר באמצעות המכון לפירוק העבודה, במטרה לייעל ולפשט את העבודה במשרדי ההוצאה לפועל. סקר נסונו זה נערך במשרד ההוצאה לפועל בתל-אביב, המהווה אחד המוקדים העיקריים של בעיית ביצוע פסקי דין על-ידי משרדי ההוצאה לפועל. במשרד זה בלבד מרוכזים כ-160 אלף תיקים.

בראשית שנת התקציב 1968/69 נממש חלק ממסקנות הסקר ולאחר תקופת נסיון של שנה נבדוק האם התוצאות הן בהתאם לצפיות, ובמקרה שהתשובה תהיה חיובית, נפעיל שיטה זו ביחידות ההוצאה לפועל האחרות. מן הראוי לציין, שבין התיקים הנמצאים במשרדי ההוצאה לפועל ישנם תיקים שמפאת אופיים נמשך הטיפול בהם מספר שנים רב, כגון תיקים לתשלום מוזהמים.

חוסר ההספק במשרד ההוצאה לפועל בתל-אביב והצורך למצוא דרכים יעילות מעסיקים את הנהלת בתי-המשפט, את נושי בית-המשפט המחוזי ושופטי-השלום הראשיים בתל-אביב ואותו זמן ניכר. קיימנו בזמן האחרון מספר ישיבות, שבהן שיתנו מספר שופטים הבקאים בשאלה זו, וכן את ציגי הלשכה המחוזית של עורכי-הדין.

באחרונה ביקשתי מוועדה מצומצמת, שבראשה עומד נושי בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, האחראי לפחות להלכה על עבודת משרד ההוצאה לפועל בתל-אביב, להביא מספר הצעות מעשיות. ההצעות המסתמנות תחייבנה הוצאת מספר תקנות בית-דין וגם הוצאות כספיות ניכרות. הנהלת בתי-המשפט מבררת עם אגף התקציבים במשרד האוצר את עניין ההוצאות הכספיות.

אני רואה סיכוי רציני לשיפור יסודי של המצב בהגשמת ההצעות של הוועדה האמורה.

עלי להוסיף, שהקושי במשרד ההוצאה לפועל בחיפה הוא בחוסר דיור מספיק. לפני ימים מספר ביקרתי בחיפה יחד עם מנהל בתי-המשפט וסגנו, ועשינו את הסיורים

פסקי-דין של בית-המשפט העליון מודפסים ב-3000 עות' קים, ופסקי-דין נבחרים של בית-המשפט העליון באנגלית ב-1000 עותקים.

לשאלה 4: אני מגיש כי השואל הנכבד מתייחס להוצאות בפועל ולא דווקא בתקציב הכלול בחוק לתקציב והמצוי בלי ספק בידי השואל הנכבד.

ההוצאות בפועל עלו בשנת התקציב 1967/68 חצי מיליון ל"י בקירוב וסכומים אלה אינם כוללים את משכורתם של עובדי המשרד העוסקים במלאכה זו, אם בעכו, זה מלאה ואם בעבודה חלקית. מהסך הכולל יש, כמובן, לנכות את ההכנסות ממכירת הפרסומים.

לשאלה 5: לא נערך סקר כדאיות. את הרשומות לסוגיהן חייבת המדינה לפרסם בהתאם לחוק. פסקי-דין של בית-המשפט העליון מפרסם משרד המשפטים מיום קום המדינה, ואף בתקופת המנדט פורסמו פסקי-דין אלה. הפרסומים באנגלית אין חובה לעשותם, אולם לא נראה לי לעשות לביהם סקר כדאיות. דוב יהודי הגולה קוראים אנגלית. התרגומים האנגליים והפצתם הם הדרך היחידה להביא לעולם הרחב את דבר המשפט והשיפוט של מדינת ישראל.

לשאלה 6: דאה תשובתי לשאלה 5.

30. הטיפול בהצעת חוק המקרקעין

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר המשפטים ביום ט' בשבט תשכ"ח (8 בפברואר 1968):

1. לאיזה שלב הגיע הטיפול במשרד המשפטים בהצעת חוק המקרקעין?

2. האם מעכב משרד המשפטים המשך הטיפול בהצעת החוק הנ"ל?

שר-המשפטים י. ש. שפירא: הצעת חוק המקרקעין, אשר הוגשה על-ידי משרד המשפטים לכנסת החמישית, הועברה לוועדת החוקה, חוק ומשפט ביום 27 ביולי 1964.

עם תחילת כהונתה של הכנסת השישית הוחל עליה דין הרציפות, בהתאם לחוק רציפות הדיון בהצעות חוק, תשכ"ה-1964. הצעת החוק נמצאת על כן על סדר-יומה של ועדת החוקה, חוק ומשפט.

רצוני להוסיף, שחוק זה, שהוא בעל היקף גדול והקשור, במידה רבה, בענייני החיים, לא היה בר-מול לגבי הטיפול בו בוועדת החוקה, חוק ומשפט. בכנסת החמישית החליטה ועדת החוקה, חוק ומשפט — ולפי ענין דעת, בצדק — להטיל את הטיפול בהצעת החוק על ועדת-משנה. למרבה הצער לא יכלה ועדת החוקה, חוק ומשפט להפיק את כל התועלת מהחלת חוק רציפות הדיון בהצעות חוק על הצעת חוק זו; לפחות חמישה מחברי ועדת-המשנה של הכנסת החמישית לא נכנסו לכנסת השישית וממלא הלכה לאיבוד כל העבודה שהשקיעה ועדת-המשנה בהצעת החוק האמורה.

הוועדה סברה, לפי הצעת נציגי משרד המשפטים, כי מוטב להקדים לטיפול בחוק המקרקעין את הטיפול בדיוני המכר, המתנה, המשכון והערבות, שהם, כידוע, דיני חיים.

אם נוסיף על כך את גימוקי העומס הרב המוטל על ועדת החוקה, חוק ומשפט, יובן האחרון בטיפול בהצעת החוק.

הסמכויות המוקנות בחוק כדי לסכור מבול עבור זה של השמעות וחסותה".

הריני מתכבד לשאול:

1. האם קיבל כבודו את מכתב יושב-ראש ההסתדרות הרפואית?

2. אם כן — מה התשובה שניתנה על-ידי כבודו?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

לשאלה 1: התשובה היא חיובית.

לשאלה 2: להלן תשובתי ל"ד קפלינסקי:

"אני מאשר קבלת מכתבך אל ראש הממשלה, שר הבריאות ואלי מיום 31 בדצמבר 1967. קראתי בתשומת לב רבה את מכתבך ועלי לציין כי אני רואה את התופעות שצינת במכתבך כחמורות ביותר מבחינה ציבורית וכעשויות למנוע בידור לגופה של הבעיה שבה מטרידה אותי".

הי"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת פלד.

נתן פלד (מפ"ם):

האם אין בפעולת החסות המתנהלת נגד הרופאים משום עבירה פלילית?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אי-אפשר לענות תשובה אחת על שאלה כה כוללת.

נתן פלד (מפ"ם):

מקצת מן התשובה.

29. נתונים על פרסומי משרד המשפטים

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר המשפטים ביום ז' בשבט תשכ"ח (6 בפברואר 1968):

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. מה מספר הפרסומים שמשרד מוציא לאור?
2. למי מיועדים הפרסומים הנ"ל?
3. מה תפוצתם של הפרסומים האלה?
4. מה גודלו של התקציב הכספי המוקצב לפרסומים אלה?
5. האם נערך סקר כדאיות ביחס לפרסומי משרד?
6. אם נערך — מתי ומה הוכיח?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

לשאלה 1: הפרסומים המוצאים לאור על-ידי משרד המשפטים הם: הרשומות בעברית, היינו: ספר החוקים, קובץ התקנות, ילקוט הפרסומים, הצעות חוק, הצעות נוסח חדש, נוסח חדש, נוסח משולב, יומן הפטנטים, כתבי אמנה. כמו-כן מוצאים אנו לאור רשומות בערבית: ספר החוקים, קובץ התקנות ותקציר של ילקוט הפרסומים. כן מפרסם משרד המשפטים את פסקי-הדין של בית-המשפט העליון. בנוסף לכך אנו מתרגמים ומפרסמים את חוקי מדינת ישראל באנגלית ופסקי-דין נבחרים של בית-המשפט העליון באנגלית.

לשאלה 2: לציבור הרחב.

לשאלה 3: חלקי הרשומות השונים בעברית מודפסים ומופצים בכמויות שונות, בין 100 ל-4000 עותקים.

היו"ר ק. לזו :

אדוני השר, עניית לפנים משורת הדין, כי על ענייני הכנסת ומהלך העבודה בוועדת החוקה, חוק ומשפט, לא השר צריך לענות.

שר המשפטים י. ש. שפירא :

אדוני היושב-ראש, לו הייתי עונה במקוטע, הייתי מטיל את האחריות על מישהו אחר.

31. מיקוח על פעולותיהם של כונסי נכסים

חבר הכנסת נ. פלד שאל את שר המשפטים ביום י"ד בשבט תשכ"ח (13 בפברואר 1968) :

בשים לב לעליית מספר פשיטות-החל ופירוקי-חברות בשנת 1967, הריני מתכבד לשאול :
אילו אמצעים נוקט משרד המשפטים כדי להגביר את הפיקוח על ניהול העסקים במפעלים שבהם כונס נכסים?

שר המשפטים י. ש. שפירא :

לפי סעיף 123 לפקודת החברות מתמנה כונס הנכסים על-ידי בית-המשפט. הוא נחשב לפקיד בית-המשפט ועליו לדווח לבית-המשפט ולקבל ממנו אישורים לפעולותיו.

לפי סעיף 135 לפקודת החברות על כונס נכסים להגיש כל שישה חודשים דו"ח לרשם החברות על הכנסותיו והוצאותיו בתקופת פעולתו.

במקרה שניתן צו לפירוק חברה, רשאי המפרק לדרוש מכונס הנכסים דו"ח על פעולותיו וכן לפנות לבית-המשפט בכל מקרה שאין הוא נענה לדרישתו (סעיף 136).

כונס הנכסים הרשמי מבקש דיווח מכונס נכסים רק במקרה של פירוק, וזאת במסגרת תפקידו לפי סעיף 136 הנ"ל וכן בתוקף סמכותו לקבל מכל אדם ידיעות על הנעשה בחברה, על מנת לדווח על כך לבית-המשפט.

32. שיחת שר המשפטים עם נציגות תא מפלגת

של סטודנטים על הצעה לשינוי סדרי ההתמחות

חבר הכנסת ד. לוי שאל את שר המשפטים ביום כ"א בשבט תשכ"ח (20 בפברואר 1968) :

בעתון "הארץ" מיום 19 בפברואר 1968 התפרסמה ידיעה בנוסח הבא :

"שר המשפטים, מר י. ש. שפירא, זימן בשבוע שעבר לפגישה בלשכתו את דיקן הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, פרופסור ד. ירון, את נציגי הסטודנטים למשפטים ונציגי תאי הסטודנטים של מפלגת העבודה בירושלים ותל-אביב, כדי לשמוע דעתם על הצעת התיקון בחוק לשכת עורכי-הדין לשינוי סדרי ההתמחות."

אודה לכבודו אם ישיבני :

1. הנוכחה הידיעה הנ"ל?

2. אם כן — מהי הסיבה שהוזמנו, נוסף על הדיקן ונציגי הפקולטה למשפטים, גם נציגי תא מפלגתי של סטודנטים ולא הוזמנו רק נציגי הפקולטה למשפטים והנציגות המוסמכת של התאחדות הסטודנטים בישראל?

3. אם מצא כבוד השר לנכון להזמין נציגי פעילי תא מפלגתי של סטודנטים, מדוע לא הוזמנו גם נציגי תאי הסטודנטים של שאר המפלגות?

שר המשפטים י. ש. שפירא :

לשאלה 1 : הידיעה אינה מלאה ; מעשה שהיה כך היה : הפרופסור ראובן ירון, דיקן הפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית בירושלים, פנה אלי בהצעה לבטל בדרך של חקיקה את הרשות הקיימת לתלמידי השנה האחרונה של הפקולטה למשפטים לעסוק בהתמחות ובלימודים גם יחד. ונימוקו היה שההתעסקות בהתמחות גורמת לירידה ניכרת ברמת הלימודים של תלמידי השנה האחרונה.

טענתו נראית לי, בשתי הסתייגויות : ראשית, ראיתי ללא צורך ביטול רשות קיימת לתלמידים הרשומים כבר בפקולטה למשפטים, ושנית, העליתי מחשבה על קיצור תקופת ההתמחות משנתיים לשנה וחצי לתלמידים המצטיינים בלימודיהם. פרופסור ירון קיבל שתי הסתייגויותי והפניתי את השאלה ללשכת עורכי-הדין. לא פניתי בנדון לאיוו נציגות שהיא של ציבור הסטודנטים, מאחר שלפי מחשבתי לא נוגעה הצעת השינוי לסטודנטים שבפירעון, כי אם לסטודנטים שבעתיד, ועדיין אין ארגון של אנשים המתעתדים להיות סטודנטים בפקולטה למשפטים.

לשכת עורכי-הדין קיבלה את ההצעה ברצון, אלא שהסתייגה מהרעיון לקצר את תקופת ההתמחות לסטודנטים מצטיינים.

הסתייגות זו לא נראתה בעיני והתחלתי בהכנת הצעת חוק לתיקון חוק לשכת עורכי-הדין.

הדבר נתפרסם בעתונות ובעקב זאת פנתה אלי נציגות של תא הסטודנטים של מפלגת פועלי ארץ-ישראל וערערה בפני על הצעת החוק.

הנציגות הדגישה שאמנם אין התכנית פוגעת באינטרסים של חברה, אולם טענה שעקרונית היא מתנגדת לה מפני שהתכנית עלולה לפגוע בסטודנטים שבעתיד יהיו מחוסרי אמצעים. הנציגים טענו שמוניעת ההתמחות בשנת הלימודים האחרונה תפלה לדעה סטודנטים שבעתיד שאין להם אמצעי מן הבית.

הנציגות לא הופיעה כאינטרסנטית, אלא כקבוצה ציבורית, שהאינטרס של תלמידים מחוסרי אמצעים לנגד עיניה.

בעצם יכול היה לבוא עדעור כזה מצד כל פורמציית ציבורית. ראיתי טעם בערעור ולאחר שיקול החלטתי להפגיש את הנציגות האמורה עם דיקן הפקולטה למשפטים.

לפגישה זו הזמנתי גם נציגי הסתדרות הסטודנטים. מובן שבנסיונות אלה לא היה טעם שאזמין נציגים של תאים מפלגתיים אחרים של סטודנטים.

לשאלות 2, 3 : ראה תשובתי לשאלה 1.

33. מעמד המשפטי של תושבי מזרח-ירושלים

חבר הכנסת ו. שם-טוב שאל את שר המשפטים ביום כ"ג בשבט תשכ"ח (22 בפברואר 1968) :

לאחר מלחמת ששת הימים נוצר מצב מיוחד הנוגע לתושבי ירושלים המזרחית, שהם כעת אזרחי מדינת ישראל. לפי החוק הקיים בישראל, מעמדם של תושבים אלה הוא של נפקדים נוכחים וחלק מנכסיהם איננו עוד בבעלותם.

35. כתבה בשבועון „לייף” על עסקי הד"ר טיבור רוזנבאום בישראל

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר האוצר ביום ה' בכסלו תשכ"ח (7 בדצמבר 1967):

במהדורה האמריקאית של השבועון האמריקאי רב-התפוצה „לייף” הופיעה לאחרונה סדרת כתבות, הנוגעות את הכותרת „האספסוף” והדנה בעסקי ה„מאפיה”. הכתבה מעלה האשמות של קשר עם ה„מאפיה” כלפי ד"ר טיבור רוזנבאום וה„בנק הבין-לאומי לאשראי” (אינטר-ניישנל קרדיט בנק), שהם משקיעים נכבדים בישראל. העתקים של הפרסום מצורפים לשאלתה זו כחלק בלתי-נפרד הימנה.

לאור הפרסום הזה הגני מבקש לדעת:

1. האם נבדקה על-ידי שר האוצר אמיתות תוכנו של הפרסום הנ"ל?
2. אם כן — האם הוגשו מסקנות לשר האוצר ומה היו מסקנות החוקרים?
3. האם אוספת רשות כלשהי אינפורמציה על משקיעים זרים בישראל?
4. אם קיימת רשות כנ"ל — האם ביררה הרשות מקור כספו של ד"ר רוזנבאום והבנק הנ"ל?
5. אם ביררה — מה היו מסקנותיה?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלות 1 ו-2: קראנו את הכתבה שהופיעה בשבועון „לייף”. באמצעות הצייר הכלכלי שלנו בניו-יורק פנינו למשרד עורכי-הדין גולדשטיין, ג'אד וגורפיין בבקשה לבדוק האם נערכת חקירה כלשהי נגד בנק קרדיט אינטר-ניישנל בג'נבה ו/או נגד נשיאו ד"ר טיבור רוזנבאום בגין הטענות שהועלו בכתבה הנ"ל.

רצוני לציין — משרד עורכי-דין זה נהנה ממוניטין רב במדינת ניו-יורק — אחד משותפיו הבכירים כיהן בעבר כתובע כללי (Attorney General) של מדינת ניו-יורק — וזה שנים רבות משמש משרד עורכי-דין זה כיועצה המשפטית של הממשלה בארצות-הברית.

עוד לפני פנייתנו למשרד עורכי-דין זה בניו-יורק פנה באותו עניין לאותו משרד גם מר ג'ון קובק, סגן נשיא הבנקרס טרסט קומפני בניו-יורק, שהוא מגדולי הבנקים בארצות-הברית, בשאלה האם נערכת חקירה כלשהי נגד המוסד הבנקאי בשווייץ ו/או נגד נשיאו. בידנו צילום מכתב מיום 21 בפברואר 1968, חתום על-ידי משרד עורכי-הדין שהוכרת, המופנה לסגן נשיא הבנקרס טרסט קומפני. המכתב מסתמך על שיחה עם רוברט מ. מורנגטא, שהוא כיום התובע הכללי של האזור הדרומי של מדינת ניו-יורק, ובו נאמר שלא נערכה בעבר ולא נערכת עתה על-ידי משרדו של מר מורנגטא חקירה כלשהי נגד הבנק או נשיאו, ולפי מיטב ידיעתו של מר מורנגטא לא נערכת חקירה כזו על-ידי איוו שהיא רשות אחת.

הותר לנו לצטט את תוכן המכתב האמור ואני מוכן, אם חבר הכנסת הנכבד מעוניין בכך, להמציא לו במישורין העתק ממנו.

לשאלה 3: רשות ההשקעות מתעניינת במשקיעים הפונים אליה, אולם ללא סיבה מיוחדת לא נערכת כל חקירה משטרתית.

כבוד השר מתבקש להשיבוני:

1. האם עובדה זו נכונה?
2. האם יזום משרד המשפטים פעולה תחקיקתית אשר תתקן את המצב המשפטי הקיים, שהדעת איננה סובלת?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

לשאלה 1: החלת המשפט, השיפוט והמינהל של מדינת ישראל על מורחה של ירושלים לא עשתה את תושבי ירושלים המזרחית לאזרחי המדינה. הדברים מפורשים בחוק האזרחות ואין כאן מקום להתפלספות.

נכון והדבר שלפי חוק נכסי נפקדים, החל, כמובן, גם הוא על מורח-ירושלים, ותושבי מורח-ירושלים ייחשבו לנפקים ונכסיהם ייחשבו לנכסי נפקדים, וזולת אם יתוון הדבר בדרך של חקיקה, כפי שאמרתי מעל במה זו ב-4 ביולי 1967.

לשאלה 2: מאז ועד לפני זמן קצר הכין משרד המשפטים הצעת חוק אשר באה לא רק להסדיר את העניין האמור, אלא גם להסיר שורה של אנומליות אשר נוצרו עקב העובדה שמורח-ירושלים היתה מחוץ לתחום המשפט, השיפוט והמינהל של מדינת ישראל למעלה מתשע-עשרה שנה. אני מקווה שהצעת החוק תונח על שולחן הכנסת תוך החודש הקרוב.

את האינפורמציה הזאת מסרתי לכנסת ב-5 במארס 1968, בתשובה להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת שופמן.

34. שיחת שר המשפטים עם נציגי תא מפלגת של סטודנטים על הצעה לשינוי סדרי ההתמחות

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר המשפטים ביום כ"ט בשבט תשכ"ח (28 בפברואר 1968):

„שר המשפטים זימן בשבוע שעבר לפגישה בלשכתו את דיקן הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, נציגי הסטודנטים למשפטים ונציגי תא הסטודנטים של מפלגת העבודה בירושלים, כדי לשמוע את דעתם על הצעת התיקון בחוק לשכת עורכי-הדין, לשינוי סדרי ההתמחות” — כך מוסר עתון „הארץ” מיום 19 בפברואר 1968.

אבקש את כבוד השר להשיבוני:

1. האם נכונה הידיעה דלעיל על כל פרטיה?
2. האם התייעץ כבוד השר גם עם נציגי תאי סטודנטים מפלגתיים אחרים?
3. אם לא — מדוע רק עם נציגי תא הסטודנטים אחד?
4. מה היה מעמדם של נציגי תא הסטודנטים של מפלגת העבודה באותה התייעצות?
5. הידוע לכבוד השר כי בבחירות האחרונות באוניברסיטה העברית בירושלים לא נבחר אף נציג אחד מן המועמדים מומלצי תא הסטודנטים של מפלגת העבודה?
6. אם העובדה דלעיל ידועה לכבוד השר, מה היתה אמת-המידה שהניעה אותו לשתף בהתייעצות את נציגי תא סטודנטים זה דווקא?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

ראה תשובתי שניתנה היום לשאלתה של חבר-הכנסת דניאל לוי בנושא זה.

זו בג'נבה ואשר לו סניפים בלונדון, ניו-יורק ובאיי באהאמה. טיבור רוזנבאום הוא גשיא מועצת המנהלים של הבנק, והשליטה על מוסד פיננסי זה נמצאת בידי (בשנת 1966 הגיע המאזן של הבנק לסכום של 343,712,452 פראנקים שווייצריים, קרוב לרבע מיליארד לירות).

רווחיה השנתיים של ה"מאפיה" מוערכים בשבעה מיליארד דולר; כספים אלה מוברחים מארצות-הברית לחוץ-לארץ עקב חשש מפני שלטונות מס ההכנסה האמריקאיים. לטענת ה"ליף" מוברח הכסף לשווייץ וחלק ניכר ממנו מגיע לבנק הג'נל, אשר לטענת ה"ליף" מש"מ אחד מצינורות הכספים של ה"מאפיה".

כספי ההשקעה של ד"ר רוזנבאום הג'נל נובעים מן הבנק ולעתים גם נעשים מטעמו של הבנק (למשל: רכי" שת רבע ממניות בנק "קופת עם"; שמות בעלי המניות של "שטרן אנשטאלט" זהים עם אלה של הבנק).

כן נמסר לי, כי ד"ר רוזנבאום הג'נל — אם בעצמו ואם באמצעות הבנק הג'נל — פנה לאוצר בבקשה להתיר לו להקים בארץ זו לפחות סניף של הבנק הג'נל.

בקשר לכך הנני מבקש לדעת:

1. האם הגיע לידיעת שר האוצר הפרסום ב"ליף" (המהדורה האמריקאית) בקשר לעסקי ה"מאפיה" והקשר שבין ה"מאפיה" לד"ר טיבור רוזנבאום והבנק שבשליטתו?
2. האם נחקרו ההאשמות הג'נל?
3. אם נחקרו — מה העלתה החקירה?
4. האם נידונה כבר (אם בכלל) הבקשה למתן הי"ת לרשיון בנק?
5. האם אושרו לקבוצת רוזנבאום הקלות כלשהן נוכח השקעותיה הרבות בישראל, ואם כן — אילו הקלות?
6. האם השקיעה קבוצת רוזנבאום כספים כלשהם בשותפות עם הממשלה, ואם כן — באילו מפעלים?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלות 1, 2, 3: ראה תשובתי שניתנה היום לשאלתה שלך בעניין זה.

לשאלה 4: ד"ר ט. רוזנבאום ז'או "הבנק הבין-לאומי לאשראי" לא הגישו בקשה כזאת. ידוע לנו אמנם ש"הולנד בנק אוניון" מעוניין להקים חברה ישראלית ולהעביר לבעלותה את סניפי הבנק שלו בארץ. כפי שנמסר למפקח על הבנקים בבנק ישראל, אחת ההצעות של "הולנד בנק אוניון" היתה למכור את מניות החברה הישראלית הזאת ל"בנק הבין-לאומי לאשראי". בקשה זו נמסרה צאת בדין בבנק ישראל.

לשאלה 5: לא אושרו כל הקלות החורגות ממסגרת הוראות החוק.

לשאלה 6: קבוצת רוזנבאום לא השקיעה כספים בשותפות עם הממשלה.

היו"ר ק. לוח:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

האם יחס הממשלה ובנק ישראל לבקשות של הבנק המסויים הזה לא יהיה מושפע על-ידי העובדה שמר טיבור

לשאלה 4: לא. איננו עוסקים בכך.

לשאלה 5: לאור התשובה לשאלה 4 אין מקום לשאלה 5.

היו"ר ק. לוח:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אני מבין שמר מורגנטאו הוא תובע כללי מטעם הממשלה הפדראלית בארצות-הברית. האם חוות דעתו, או האינפורמציה שלו, נוגעת גם לרשויות משפטיות של ה"סטיוט" בניו-יורק ובארבעים-ותשעה ה"סטיוט" האחרים, של ה"גרנד ג'וריס" וכ'?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לפי המכתב שבידינו, ושאינו מציע להמציא אותו במישרין לחבר-הכנסת אבנרי, שהתעניין בזה, כתוב במ"מ פורש שמר מורגנטאו איננו יודע על חקירה כלשהי נגד הבנק או נגד נשיאו, ד"ר טיבור רוזנבאום, על-ידי איזו שהיא רשות אחרת. זה נאמר בצורה הברורה ביותר.

36. מרטים על עסקי הד"ר טיבור רוזנבאום

בישראל

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר האוצר ביום ה' בכסלו תשכ"ח (7 בדצמבר 1967):

במהדורה האמריקאית של השבועון האמריקאי רב-התפוצה "ליף" הופיעה לאחרונה סדרת כתבות, הנושאת את הכותרת "האספסוף" והדנה בעסקי ה"מאפיה", שהיא בנופית הנגסטרס המפחידה ביותר בעולם.

"ליף" מגלה בכתבותיו מי הם ראשי ה"מאפיה", מה הן שיטות העבודה שלהם, כיצד מתנהלות פעולות הסחיטה, ההימורים, השוחד והשחיתות. אלה הם גילויים מדהימים, המפלילים שופטים ותובעים, אנשי ציבור ואנשי חוק, מיליונרים ורוצחים.

באחת הכתבות (מיום 8 בספטמבר 1967) מוזכר הרב ד"ר טיבור רוזנבאום, כקשור בעסקי ה"מאפיה". לטענת "ליף", ד"ר רוזנבאום הג'נל, שהינו בין היתר גם חבר הוועד הפועל הציוני, חבר הנהלת הקונגרס היהודי העולמי, חבר ההנהגה העולמית של תנועת המזרחי, חבר מועצת המנהלים של האוניברסיטה ברי-אילן, ואשר השקיע עותיו בישראל (שלו ושל החברות שבאמצעותן הוא מנהל את עסקיו ובראשן הוא עומד) מגיעות כמעט לתשעה מיליון דולר (ב-1963 קנה בשותפות עם יחזקאל דגן 51% ממניות "אתא", מניות "לחזיה", 33% במפעל להדפסת טקסטיל, ב-1945 הצטרף לחברת אשדוד — 1/6 מהון המניות —, רכש מחצית ממניותיו של מר בן-עמי בבנק "קופת עם", שותף באמצעות בנק שהוא מנהל בחברה "אוניון ישראל—שווייץ" לקשרי מסחר ישראל-אפריקה, שותפות בעבר ב"אג", חברה לייצור אמבטיות, ממייסדי "אלקון", מפעל לייצור שפופרות אלומיניום באמצעות "שטרן אנשטאלט", חברת השקעות שווייצרית, שהינו בעל מניות בה, שותף ב"גאס-רסקו", בעל מפעל בתחום הקונפקציה בתל-אביב) — משמש כצינור השקעה של כספי ה"מאפיה".

כפי שנאמר בכתבות, נעשה הדבר באמצעות "הבנק הבין-לאומי לאשראי" (אינטרגיישנל קרדיט בנק), שמרכיב

- (2) באילו מפעלים בישראל השקיעו כספים ד"ר טיבור רוזנבאום הנ"ל, או הבנק הנ"ל, או אחת החברות הקשורות בד"ר רוזנבאום ובבנק הנ"ל?
- (3) האם גם האנשים האחרים המוזכרים לעיל השקיעו כספים בישראל (במישרין או בעקיפין), ואם כן — באילו מפעלים?
- (4) האם זכו הנ"ל להקלות כלשהן עקב היותם משקיעים זרים? אם כן — לאילו הקלות?
- (5) בכמה מסתכמות השקעותיהם של הנ"ל בישראל?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלה 1: ראה תשובתי שניתנה היום לשאלתה שלך בעניין זה.

לשאלה 2: לפי הידוע לנו השקיע ד"ר טיבור רוזנבאום, במישרין או באמצעות חברות שהוא משתתף בהן, במפעלים אלה: אתא, חברה לטקסטיל בע"מ; לודזיה, חברה לטקסטיל בע"מ; בנק לפיתוח התעשייה; ק.ב.ע. — קבוצת בוני ערים בע"מ (חברת אשדוד); בנק קופת עם בע"מ; פיינארטס בע"מ (מפעל להדפסת טקסטיל ברעננה); רמת"ם, חברה לתעשייה ומסחר בע"מ; "מקור", הנפקות זכויות בע"מ (חברה למסחר בניירות ערך מיסודו של בנק לאומי לישראל, חברה הרשומה בבורסה); אוניון לתעשיות אלקון בע"מ (ביחיד לשפופ רות אלומיניום); אוניון ישראל-שווייץ בע"מ (חברה ליצוא). סך כל ההשקעות כ-8 מיליון דולר.

לשאלה 3: לא ידוע לנו שהאנשים האחרים המוזכרים בשאלתה השקיעו בארץ.

לשאלות 4, 5: לאור התשובה לשאלה 3 אין מקום לשאלות 4 ו-5.

היו"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כות חדש):
האם ידוע לכבוד סגן השר על איזה שהוא משא ומתן או מגע בין משרד האוצר ואותו אדם המוזכר בשאלתה, פרדמן, שהוגדר בה כעבריון נמלט ואפילו נאמר שהוא גזבר ה"מאפיה"?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

במקרה אני מכיר את מר פרדמן. לא ידוע לי על כל משא ומתן בינו לבין האוצר על תכנית כלשהי.

38. תביעת בנק פויכטוונגר מבנק קושלנד-הפנר

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר האוצר ביום כ"ה בכסלו תשכ"ח (27 בדצמבר 1967):

ב"מעריב" של יום 24 בדצמבר 1967 נמסר, כי היו פניות לממשלת ישראל להביא לידי כך שהנהלת הבנקים הישראליים "פויכטוונגר" ו"קדוסי" יפסיקו את הטיפול אצל שלטונות שווייץ, בקשר לבנק "קושלנד-הפנר", ובכך ימנעו פשיטת רגל של הבנק הנ"ל. עוד נאמר בידיעה, כי היתה לכך היענות מממשלת ישראל.

שאלותיו הן:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. אם היא נכונה —

רוזנבאום והבנק שלו לא מצאו לנכון להגיש משפט על הוצאת דיבה נגד שבועון בעל תפוצה של כשישה מיליון אקסמפלרים, נדמה לי, אשר האשים אותו האשמות כה חמורות?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

בעיית הגשת משפט על-ידי הבנק —

היו"ר ק. לוז:

אינך חייב להשיב לשאלה זו.

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

— היא בעיה מורכבת ומסובכת. היות וקיימת סתירה בין החוק השווייצרי הקיים לבין השאלות שיכולות להיות מועלות במקרה של הגשת התביעה. בגלל הסתירה הזאת שאיננה מתיישבת עם החוק השווייצרי, בחוז היועצים המשפטיים של הבנק, כפי שגמסר לנו, שלא להגיש תביעה משפטית.

37. מרטים על עסקי הד"ר טיבור רוזנבאום בישראל

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר האוצר ביום ה' בכסלו תשכ"ח (7 בדצמבר 1967):

במהדורה האמריקאית של השבועון "ליף" נתפרסם מה בחודשים האחרונים סדרת כתבות הדגה בעסקי ה"מאפיה" כנופית הגנגסטרים המפחידה ביותר בעולם. זו נוסדה בסיציליה, פועלת כיום ברחבי ארצות-הברית, ובראשה עומדים פושעים איטלקיים ומספר לא-מבוטל של פושעים יהודים.

לטענת "ליף" (גיליון מיום 8 בספטמבר 1967) מושקעים רווחי ה"מאפיה" מחוץ לארצות-הברית, (כ-7 מיליארד לשנה), במידה רבה באמצעות "הבנק הבין-לאומי לאשראי" (אינטרנאישנל קרדיט בנק), שמרכזו ב"נבה ולו סינפים בארצות אחרות, או כפי שנאמר בכתבה: "זרימת השלל של הכנופיה מהווה מחקר מעניין כשלעצמו. בדרך כלל עבר הכסף דרך שני בנקים בבאהאמה — "בנק הסחר העולמי" ו"בנק אטלס", ומשם הגיע ל"בנק אשראי" (אינטרנאישנל קרדיט בנק) בשווייץ. "מאז 1955 משובצים במועצת המנהלים של הבנקים אנשי כנו" פיה ושליחיהם. נשיא "הבנק הבין-לאומי לאשראי" הוא ד"ר טיבור רוזנבאום. במועצת המנהלים נמצאו אד לוינסון, מנהל קאזינו בפרימונט, וג'ורג' פולמן, בנקאי בשווייץ ובאיי באהאמה, שהיה אסור פעם בשל עבירה על חוקי המשקאות של ארצות-הברית. פולמן ויתר על אזרחותו האמריקאית ב-1954 והפך להיות קאנאדי. כיום הוא מתגורר בשווייץ. סלון פרדמן, אשר שלטונות ארצות-הברית הכריזו עליו כעל עבריון נמלט, נרשם כ"יועץ כלכלי" קבוע של הבנק.

כפי שידוע לי, ד"ר טיבור רוזנבאום הנ"ל, אם בעצמו ואם באמצעות הבנק הנ"ל וכן באמצעות חברות אחרות, השקיע כספים רבים בישראל. כן ידוע לי כי הד"ר רוזנבאום הוא חבר מועצת המנהלים של הבנק לפיתוח התעשייה.

(העתקים פוטוסטטיים של הפרסום מצורפים בזה).

בקשר לכך הגני מבקש לדעת:

1. האם נחקרו על-ידי משרד המסחר והתעשייה הטענות המיוחסות לד"ר טיבור רוזנבאום ולבנק הנ"ל?

3. האם מקיים משרד האוצר מעקב אחר הפרסומים בשווייץ, העשויים לגלות שמות של אזרחים ישראלים המחזיקים מטבע-חוץ בחוץ-לארץ בניגוד לחוקי ישראל?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

1. הידיעות אינן מדויקות. אין בכוחה של ממשלת ישראל להתערב בהליכים פליליים בשווייץ.

2. הצגת הערבויות שהוצאו על-ידי הבנק השווייצרי ושבטלו על-ידי מקבליהן הגדילה את נפח הערבויות המותר של אותם מקבלים. מאחר שפעולות כינוס הנכסים ופירוקם של הבנקים הגדונים עדיין לא נסתיימו, מוקדם לדבר על גזק או לקבוע שיעורו.

3. כן.

40. אזורה ליצורים לא להעלות את

שכר העבודה

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר האוצר ביום ט' בטבת תשכ"ח (10 בינואר 1968):

בעתון „דבר“ מ-29 בדצמבר 1967 נמסר כי היועץ הראשי של שר האוצר, מר. זנדברג, יצא באזורה ליצר-נים לא להעלות את שכר העבודה במפעליהם בשנת 1968. הוא אמר כי לרגל הפעילות המוגברת בתעשייה, הצפויה בשנת 1968, קיים חשש כי יצרנים ירצו להסתדר עם העובדים שלהם ולהעלות להם את השכר.

הדברים נאמרו בפגישה עם יצרנים-יצואנים במכון הייצור בתל-אביב.

אי לזאת הנני לשאול את כבוד השר:

א. האם הדברים נאמרו תוך התייעצות אתך?

ב. מה סמכותו של היועץ הראשי שלך להתערב בעניין שכר העובדים?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

א. הדברים תואמים את המדיניות הכלכלית של הממשלה ואינם טעונים התייעצות מיוחדת עם שר האוצר.

ב. היועץ הכלכלי לשר האוצר חייב, בתוקף תפקידו, להזהיר מפני תופעות שלדעתו עלולות לסכן את ההתפתחות התקינה במשק.

לדעת האוצר, העלאת שכר ב-1968 היא מסוג התופעות שנגדן יש להתריע, ויפה עשה היועץ הכלכלי לשר האוצר, שאמנם פעל בהתאם לכך.

41. אימתן הקלות במס הכנסה לתושבי

נצרת-עילית

חבר-הכנסת ר. ארזי שאל את שר האוצר ביום ז' בשבט תשכ"ח (6 בפברואר 1968):

נמסר לי, כי העובדים השכירים תושבי נצרת-עילית אינם נהנים מן ההקלות במס ההכנסה שנקבעו בשביל עובדים תושבי אזור פיתוח סוג א'.

אבקש להשיבני:

1. האם נכונה עובדה זו?

2. אם כן — מה סיבתה?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

1. נצרת-עילית איננה כלולה ברשימת הישובים שתושביהם נהנים מפטור או מהנחה במס.

א. מי היו הפוגים?

ב. האם נתקבלה החלטה כלשהי?

ג. מה היתה ההחלטה?

ד. מה היו השיקולים לקבלת ההחלטה?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

1. הידיעה איננה מדויקת. היתה פניה למספר חברי הממשלה לשם הפסקת ההליכים האזרחיים שבנק פויכט-וונגר עמד לנקוט נגד בנק קושלנד-הפנר. בקשר להליכים פליליים — אין בכוחה של ממשלת ישראל להתערב בהליכים כאלה בשווייץ.

2. (א) עורר-הדין של הסוכן בארץ של בנק קושלנד-הפנר.

(ב) לא נתקבלה כל החלטה של הממשלה בעניין זה.

(ג) בהתייעצות שהתקיימה בין שרים הנוגעים בדבר נתגבשה המלצה לבנק פויכטוונגר שלא לדרוש מבנק קושלנד-הפנר למלא אחר כתבי הערבות שהוציא, אלא לחייבו בהחזרת העמלה שקיבל בלבד.

(ד) השיקולים היו משפטיים גרידא. הוברר שסיי כווי התביעה האזרחית להשיג פיצויים בשל הוצאת כתב ערבות שניתן מכתב ביטול נגדו הם קטנים ביותר.

היו"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבגרי.

אורי אבגרי (העולם הזה — כוח חדש):

האם יכול כבוד סגן השר להכחיש את השמועות שגופצו בארץ, כאילו עמדת השרים היתה מושפעת מן העובדה, שבמקרה של הליכים פליליים היו מתגלים, או עלולים להתגלות, חשבוניות של „הון שחור“ של אזרחים ישראלים?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

אני רוצה לחזור על מה שעניתי: בקשר להליכים פליליים — אין בכוחה של ממשלת ישראל להתערב בהליכים כאלה בשווייץ. בכלל, זה לא עמד על הפרק. מה שעמד על הפרק היה — הליכים אזרחיים, ובחרו שלא להגיש תביעה אזרחית בגלל הסיכויים האפשריים לזכות במשהו.

39. תלונת בנקים ישראלים נגד בנק בשווייץ

חבר-הכנסת ש. רוזן שאל את שר האוצר ביום ל' בכסלו תשכ"ח (1 בינואר 1968):

לאחרונה נתפרסמו בעתונות ידיעות בדבר הבנק השווייצר „קושלנד את הפנר“, שנסגר בפיקוח שלטונות שווייץ בעקבות תלונות שונות, וביניהן תלונה של בנק ישראל בדבר מתן ערבויות פיקטיביות למספר בנקים ישראלים (בנק פויכטוונגר, קרדיט). כן מוסרת העתונות, כי הוחלט לבטל את התלונה נגד הבנק הנ"ל.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

1. האם נכונות ומדויקות הידיעות הנ"ל?

2. האם נגרם על-ידי פעולות הבנק השווייצר הנ"ל נזק לאוצר המדינה ולמשק הישראלי ומהי האומדנה של נזק זה?

5. האם ידוע לשר על פעולות המשרד שפגעו בברון רוטשילד?
6. אם כן — מה היו הפעולות הללו?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:
לשאלה 1 — לא.

לשאלה 2 — בדיקות כלכליות בהתחשב בעקרונות המקובלים. בדיקות אלו נעשו על-ידי האוצר, חברת תה"ל וכן על-ידי חברת חוץ בעלת מוטיין, המתמחה בנושאי נפט וכלכלת נפט.

לשאלה 3 — הבדיקות הצביעו על כדאיות התכנית בהנחה שנגיע לכמות מתקבלת על הדעת שתעבור דרך הצינור.

לשאלה 4 — השגותי הכלכליות לא פורטו לפנינו. לשאלה 5 — לא.

לשאלה 6 — לאור התשובה לשאלה 1 אין מקום לשאלה 6.

44. נתונים על צינור הנפט אילת-אשקלון

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר האוצר ביום כ"ג בשבט תשכ"ח (22 בפברואר 1968):

עם תכנון הנחת צינור הנפט אילת-אשקלון אבקש את השר להשיבני:

1. מה הם הנתונים של המפעל (אורך הצינור, קוט"ר, ממדי העברת הנפט וכו')?
2. כמה יושקע בצינור?
3. מהו הרכב השותפות שתשקיע במפעל?
4. מי זמי יהיו מובילי הנפט אל הצינור וממנו?
5. באיזו מידה נמדדת כדאיות המפעל הן מבחינת הספקת הדלק למזמיניו והן מבחינת ההשקעה?
6. כמה עובדים יועסקו בשירותי הצינור?
7. האם העברת הדלק דרכו תקצר זמני ההובלה לנמלים האירופיים או לא?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלה 1 — אורך הצינור כ-260 ק"מ, קוטרו 42 אינץ'. בתפוקה מלאה של הצינור יוכל להעביר עד 55-60 מיליון טון לשנה. לשלב הראשון הוא מתוכנן להוביל 19 מיליון טון לשנה.

לשאלה 2 — בשלב הראשון יושקעו בצינור כ-60 מיליון דולר.

לשאלה 3 — בשלב הראשון תהיה בעלות החברה בידי הממשלה, אם כי אנו מקווים שייכנסו שותפים נוספים, אתם אנו נמצאים במגע.

לשאלה 4 — הצינור יהיה מוביל בין-לאומי. כל אחד יוכל להשתמש בו.

לשאלה 5 — במידה שנגיע לכמות מתקבלת על הדעת, שתעבור בצינור, הוא יהיה כדאי מבחינת ההשקעה בו. לגבי המשתמשים מציע הצינור את ההובלה הזולה ביותר ממקורות הנפט במפרץ הפרסי לאירופה, בין אם ההשוואה נעשית עם ההובלה מסביב לכף התקוה הטובה ובין אם דרך תעלת סואץ.

לשאלה 6 — כ-250 עובדים יועסקו בשירותי הצינור.

ההקלות באזורי פיתוח סוג א' ניתנות לתושבי המקום ולא לשכירים דווקא, כפי שמשתמע מהשאלתה של חבר-הכנסת ארזי.

2. בישיבת ועדת הכספים שדנה בתקנות הפטור לישובי פיתוח, שתוקפן עמד לפוג ב-31 במארס 1967, החליטה הוועדה להאריך את תקופת הפטור עד ליום 31 במארס 1970, בלי להוסיף ובלי לגרוע מהרשימה הקיימת.

42. מיקוח על נקיון ברכב ציבורי

חבר-הכנסת ד. לוי שאל את שר האוצר ביום כ"א בשבט תשכ"ח (20 בפברואר 1968):

בעתון „הארץ" מיום 19 בפברואר 1968 התפרסמה ידיעה, לפיה מונע האוצר מתן אישור למיניו 30 מפקחים על הנקיון ברכב הציבורי ולפיכך נמנע שיפור מצב הנקיון באוטובוסים ובמוניות.

אודה לכבודו אם ישיבני:

- א. הנכונה הידיעה הנ"ל?
- ב. אם כן — מדוע מונע האוצר ממשרד התחבורה מתן אישור למיניו המפקחים הללו?
- ג. אם לא — מהו מספר המפקחים שמיניום אושר?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

א. התשובה היא שלילית. משרד האוצר לא מנע מיניו מפקחים על נקיון ברכב ציבורי.

ב-ג. מספר המפקחים הנמצאים במשרד התחבורה לצורך בדיקת נקיון אוטובוסים הוא 13. האוצר אישר מפקח שירותים נוסף לשנת 1968/69 בעקבות סיפוח ירושלים.

43. מימון ורווחיותו של צינור הנפט החדש

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר האוצר ביום כ"א בשבט תשכ"ח (20 בפברואר 1968):

מתוחות השתרדה לאחרונה ביחסים בין משרד האוצר והברון אדמונד דה-רוטשילד, מאחר שמשרד האוצר, בהכנות שעשה להנחת צינור הנפט הגדול, לא שיתף את הברון בדיונים המוקדמים בעניין זה, למרות שהברון הוא בעל המניות העיקרי בחברת קו צינור הנפט הקיים שמוצאו באילת. כך מוסר „הארץ" מיום 6 בפברואר 1968.

העתון מוסיף עוד, כי חוגי האוצר גיששו אצל ממשל נים אחרים בדבר השתתפותם במימון הצינור החדש, לפני שקיבלו את תשובת הברון רוטשילד בדבר השתתפותו האפשרית, וכי בהתייחסו לעובדה שממשלת ישראל רוצה לקנות את השקעתו ולהוציאו מעסקי הצינור, התבטא הברון רוטשילד כי „תהיה זו הבדיחה של המאה העשרים". כן מוסיף אותו מקור, כי הברון רוטשילד הוא סקפטי לגבי הרווחיות שבהתקנת הצינור החדש.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נכונים הדברים המובאים לעיל?
2. מה היו הבדיקות שעשה משרד האוצר לבירור רווחיותו של הצינור החדש?
3. מה היו תוצאות בדיקות אלה?
4. מה היו השגותי הכלכליות של הברון רוטשילד בדבר כדאיות הנחתו של צינור הנפט החדש?

2. מה היו המסקנות?
3. האם עומד משרד לערוך בדיקה נוספת?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלה 1 — תכנית הצינור נבדקה על-ידי האוצר וחברת תה"ל וכן על-ידי חברת-חוץ בעלת מוניטין, המתמחה בנושאי נפט וכלכלת נפט.

לשאלה 2 — המסקנות היו שהתכנית כדאית מבחינה כלכלית.

לשאלה 3 — משרד האוצר אינו עומד לערוך בדיקה נוספת.

48. חילול בתי-קברות על-ידי הידנים

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הדתות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

במהדורה הספרדית של הירחון „טרה סנטה“, בטאון מסדר הגזירים הפרנציסקנים, שיצא לאחרונה לאור בעיר העתיקה בירושלים, מותח האב אנדרס, הפרוטקטור של המסדר בירושלים, ביקורת על משרד הדתות.

מחבר המאמר מתייחס ל„ספר הלבן“, שהוצא על-ידי משרד הדתות בעניין הריסת בתי-הכנסת היהודיים וחילול בתי-הקברות היהודיים בירושלים העתיקה ובחבר-רון תחת השלטון הירדני. בירחון הודפסו צילומים של בתי-קברות נוצריים, אשר גם הם חוללו בצורה קשה. מחבר המאמר מתלונן על שאנשי משרד הדתות לא מצאו לנכון לכלול עובדה אחרונה זו (של חילול בתי-קברות נוצריים) בספר הלבן.

כן דוחה מחבר המאמר את טענת אנשי משרד הדתות, כי אנשי הכהונה הנוצרית שתקו, וטוען כי בטאון המסדר מיתח ב-1962 נגד בניית מלון „אינטרקונטיננטל“ על הר-הזיתים, המקודש לנוצרים וליהודים, ועל סלילת הכביש אשר חצה את בית-הקברות היהודי. יתר על כן, לדברי בעל המאמר, רק בשל מחאות השלטונות של הדת הנוצרית לא הקימו הירדנים מוסכים על חלקו התחתון של בית-הקברות היהודי (ליד עמק יהושפט).

בהמשך המאמר מציין מחברו, כי שלושה בתי-קברות נוצריים בשטח ההפקר על הר-ציון חוללו. מחבר המאמר דומה כי האחריות לכך רובצת על שלטונות ישראל.

בין היתר כותב האב אנדרס: בית-הקברות הארמני, הכולל כוכים שפהם הוטמנו פטריארכים ארמניים, נהרס והצלבים על המצבות נעקרו — וגם הגויות והגולגולות הוצאו ופוזרו על הקרקע. גם בתי-הקברות הקאתוליים והלטיניים חוללו וכל 82 הצלבים נעקרו ממקומם, ואלה אשר עשו זאת אינם יכולים לייצג אבנים באחרים (ולטעון כי הם נקיי כפיים).

בקשר לכך הגני מבקש לדעת:

1. האם הוצא על-ידי משרד הדתות „ספר לבן“ בעניין הריסת בתי-כנסת וקברות יהודיים?
2. האם כולל הספר דיווח על בתי-קברות נוצריים אשר חוללו, כטענת האב אנדרס?
3. אם אינו כולל דיווח כנ"ל — מה הסיבה לכך?
4. האם נכונה הטענה על מחאת המסדר ומחאות שלטונות הדת הנוצרית, כמפורט לעיל?

לשאלה 7 — העברת הדלק דרך הצינור תקצר את זמני ההובלה לנמלים האירופיים לעומת ההובלה היום מסביב לכף התקוה הטובה בשליש, לערך. כלפי הובלה אפשרית דרך תעלת סואץ לא יהיה חסכון בזמן.

45. שיתוף הון פרטי במפעלים ממשלתיים

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר האוצר ביום ל' בשבט תשכ"ח (29 בפברואר 1968):

כפי שהתפרסם בעתון „דבר“, מנהל רשות החברות הממשלתיות, מר י. אבידור, אמר בהרצאתו במועדון הימי והכלכלי בחיפה, כי הממשלה עומדת להציע בוועידה הכלכלית הקרובה את מכירתם של מספר מפעלים ממלכתיים אשר, לדעתה, אין עוד טעם להמשיך בהחזקתם.

אי לזאת הגני שואל את כבוד השר:

1. האם הידיעה נכונה, במלואה או בחלקה?
2. אם כן — אילו מפעלים בדעת הממשלה למכור?
3. מה הסכומים שהושקעו על-ידי הממשלה במפעלים אלה?
4. מה מספר הפועלים המועסקים במפעלים אלה?
5. האם מפעלים אלה הם רווחיים?
6. אם כן — מה הטעם למכירתם?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלות 1-2: הידיעה נכונה רק בחלקה. הממשלה מוכנה לשותף הון פרטי במספר חברות ממשלתיות וכן למכור חלקה במספר חברות נוסף, בהן שיעור השתתפות נמוך. זאת בתנאי שהמטרות אשר לשמן הקימה הממשלה את החברות יישמרו גם בעתיד.

טרם נקבעו המפעלים שבהם מדובר ולכן אין מה להשיב על יתר השאלות.

46. תכנית להקמת נמל חופשי בישראל

חבר-הכנסת נ. פלד שאל את שר האוצר ביום ל' בשבט תשכ"ח (29 בפברואר 1968):

בעתונות נמסר שלאחרונה הוזמן על-ידי האוצר מחקר בנושא הקמת נמל חופשי, וכי מחקר זה מתבצע על-ידי חברה בין-לאומית לייעוץ כלכלי.

הגני מתכבד לשאול:

1. האם נכונה ידיעה זו?
2. האם נתקבלה החלטה באוצר בקשר לתכנית הקמת נמל חופשי בישראל, ואם כן — מהי ההחלטה?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לשאלה 1 — כן.

לשאלה 2 — העניין נמצא בבדיקה וטרם נתגבשה החלטה.

47. בדיקת כדאיותה של התכנית להנחת צינור נפט חדש

חבר-הכנסת נ. פלד שאל את שר האוצר ביום ל' בשבט תשכ"ח (29 בפברואר 1968):

בקשר לתביעה שתיערך בבדיקה נוספת של כדאיות תכנית צינור הנפט הגדול, הדיני מתכבד לשאול:

1. מי בדק את כדאיות תכנית צינור הנפט?

הכנסיות הנוצריות לחילול המקומות הקדושים ליהודים בשטח ירדן, פרט לזו המובאת בסקר, כפי שציניתי לעיל.
לשאלה 5: ראה התשובה לשאלה 3.
לשאלה 6: ראה התשובה לשאלה 2.

ה"ר ק. לוו:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
כבוד השר, משום התייבוב המוצדק כלפי חילול בתי-קברות ומקומות קדושים, האם לא מן הדין שתיע"ך חקירה לגבי טענה זו של האב אנדרס, האומר שנעק"ר 82 צלבים בבית-קברות אחד, דבר שקשה לייחסו לפעולות קרב?

שר-הדתות ז. ורפהטיג:

אם תמציא לי את השאלה — אבדוק זאת. אינני חושב שזה נכון.

49. ביצוע עבודה ברשת החשמל בחצור בשבת

חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הפיתוח ביום ה' בכסלו תשכ"ח (7 בדצמבר 1967):

חברת החשמל נזהגת להודיע מראש על ביצוע עב"ד דות ברשת החשמל, כשמדובר בעבודות שיגרתיות ולא בקלקול מקרי.

תושבי חצור הגלילית הופתעו לקבל הודעה מראש, שבשבת, 18 בנובמבר 1967, תחול הפסקה בהספקת החשמל לרגל ביצוע עבודות ברשת החשמל בסביבה — הווי אומר: עבודות שיגרתיות ולא תיקון שאינו סובל דיחוי.

אודה לכבוד השר אם ישיביני:

1. הידועות לו העובדות דלעיל?
2. האם עובדי חברת החשמל בחצור הגלילית שעבדו ברשת החשמל ביום 18 בנובמבר 1967 קיבלו היתר לעבודה בשבת?
3. אם לא — באילו אמצעים ינקוט השר כנגד מפירי החוק?
4. מה בדעת השר לעשות למניעת הישנות מקרים כגון אלה בעתיד?

שר-הפיתוח מ. קול:

לשאלה 1: העובדות הידועות לי הן כי בשבת, 18 בנובמבר 1967, בוצעה בניית קטע של רשת מתח עליון בחצור ובסביבתה, משום שלא היתה לחברת החשמל כל אפשרות להפסיק ביום אחר את קו חמתה הגבוה, המזין את הסביבה.

לשאלה 2: כן.

לשאלות 3 ו-4: לאור תשובתי לשאלות 1 ו-2 אין מקום לתשובה על שאלות 3 ו-4.

50. העלאת מחירי הדשנים הכימיים

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר הפיתוח ביום ט' בטבת תשכ"ח (10 בינואר 1968):

כפי שהתפרסם בעתון „למרחב" מ-7 בינואר 1968, הביע המרכז החקלאי התנגדות חריפה להעלאת מחירי הדשנים הכימיים לחקלאות. חברת הדשנים החלה למסור

5. אם נכונה הטענה — האם כלל „הספר הלבן" דיווח על כך, ואם לא כלל — מה הסיבה להעדר הדיווח?
6. האם חקר משרד הדתות מי חילל את בתי-הקברות הנוצריים, ואם חקר — מה היו המסקנות שהועלו?

שר-הדתות ז. ורפהטיג:

לשאלה 1: כשהתחילו להתגלות בכל היקפם מעשי חילול בתי-העלמין ובתי-הכנסת היהודיים על-ידי הירדנים, מיניתי בי"ד בתמוז תשכ"ז, על דעת הרבנים הראשיים, שר המשפטים ומנהל משרד החוץ, ועדה בין-משרדית, שעליה הוטל לערוך סקר על חילול בתי-העלמין היהודיים בהר-הזיתים ובחברון.

הסקר הושלם והוא פורסם בחודש תשרי תשכ"ח (אוקטובר 1967). זהו „הספר הלבן" שאילו מתייחס המ"אמר בירחון „טרה סנטה" הנ"ל, בד בבד יצאה לאור על-ידי משרדנו גם חוברת שהצביעה על הרס וחילול בתי-הכנסת בירושלים העתיקה. על יסוד שני סקרים אלה פרסם משרד החוץ חוברת הסברה בשלוש שפות — אנגלית, צרפתית וספרדית, על מעשי החילול הירדניים.

לשאלה 2: מטרת הסקר היתה לגלות את מידת חילול בתי-העלמין והיקפם, שנעשו במיד ובשיטותיו בדיעומת ועל-דעתם של שלטונות ירדן. הסקר אינו כולל איפוא דין-יחשבוני על הרס בתי-הקברות הנוצריים, באשר הרס כזה לא נגרם במכוון, אלא היה תוצאה של פעולות קרבות בפצצות, פגזים ויריות, שהתחוללו בשטח, הן במלחמת העצמאות והן במלחמת ששת הימים, וכתוצאה מהתלקחות על קו שביתת הנשק הישן שחצה את ירושלים.

יש לזכור, שבתי-הקברות הנוצריים, שעליהם מדובר, נמצאו בשטח והתפרק שהיה מוקף עמדות צבאיות ולא היתה גישה לשטח זה במשך למעלה מתשע-עשרה שנה.

בהיותו דבר ההרס בבתי-הקברות בהר-ציון, שנגרם כאמור כתוצאה מהקרבנות באזור זה, הבענו צערנו על הנזק שנגרם, תוך הבעת נכונות לשאת בהוצאות תיקון המקומות והקברים שנפגעו.

הכנסיות הנוגעות בדבר החלו בעבודות השיפוץ והגישו לנו העשרות על הוצאות אלו. ועדת השרים שהוקמה לטיפול בתביעות נזקי המלחמה של הכנסיות מטפלת בתביעות.

יחד עם זאת הובאה בסקר — הספר הלבן — בעמוד 19, שיחה עם הכומר ההולנדי בקרס, מכנסיית „סנט פטרוס אין גליקסה", אשר טען שהירדנים השתמשו לבניין ביצוריהם בעמדות שבשטח הר-ציון גם במצבות מבית-הקברות הנוצרי-הארמני, המצוי סמוך למחנה.

גם בחוברת בהוצאת משרד החוץ מופיע צילום של גדר אבנים בעמדה ירדנית ובה אבן שעליה חקוק צלב.

לשאלה 3: ראה התשובה לשאלה 2.

לשאלה 4: נכון הוא שהתפרסם מאמר בכתב-העת הפרנציסקני „טרה סנטה" (מס' 397, מחודש מארס 1962) והובעה בו התנגדות לבניית מלון „אינטרקונטיננטל" על הר-הזיתים, וזאת משום קדושתו של ההר בעיני הנצרות. לעומת זאת לא הובעה בו התנגדות לסלילתו של הכביש למלון החוצה את בית-הקברות היהודי ושביניו גרמה להרס טוטלי ולחילול של אלפי קברים.

לא הגיעה אלי כל ידיעה על התנגדות ממשיית מטעם

חוברת כ', ישיבה רס"ד

— שאלות ותשובות (מיקוניס, קול, אבנרי, אבן, לוז) —

חילופי דברים בעל-פה. לפעמים נהוג שהדברים הנמסרים באיגרות באים על תשובתם בשיחות רשמיות.

היו"ר ק. לוז :

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

הנוהל הדיפלומטי המוצדק, כבוד השר, שלא לפרסם איגרות של ראשי מדינות, חל גם על חוסר איגרות?

שר-החוץ א. אבן :

התשובה היא חיובית. לא מקובל לפרסם אפילו דבר קיומן של איגרות אלא על-פי הסכמה של שני השותפים לאותם חילופי האיגרות.

52. עסקי מר טיבור רוזנבאום ושותפיו בישראל

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר החוץ ביום ה' בכסלו תשכ"ח (7 בדצמבר 1967) :

במהדורה האמריקאית של השבועון האמריקאי רב-התפוצה „לייף” הופיעה לאחרונה סדרת כתבות, הדנה בעסקי ה„מאפיה”. כפי שנובע מכתבות אלה נזהרת ה„מאפיה” שהיא כנופית הגנגסטרים המפחידה ביותר בעולם, להבריה את רווחיה מחוץ לארצות-הברית ולהשקיעם בעסקים חוקיים באמצעות מוסדות פיננסיים שונים.

אחד מציגורות ההשקעה של ה„מאפיה” — לדברי עורכי ה„לייף” (פרסום מיום 8 בספטמבר 1967) — הוא בנק, שמרכזו בלונדון, בשם „הבנק הבין-לאומי לאשראי” (אינטרנאישנל קרדיט באנק), שגשיאו הוא מר טיבור רוזנבאום, אשר השקיע כספים רבים גם בישראל. הכסף מוברח מארצות-הברית על מנת להערים (כפי שנאמר בכתבה) על שלטונות מס ההכנסה בארצות-הברית.

הכסף מוברח במזומנים, ומוכן שהברחה זו עולה לאוצר האמריקאי מוון רב, או כפי שנאמר בגוף הכתבה: „כל חודש נוסעים השליחים בין לאס-וואגס ומיאמי עם תיקים של כסף. הם מביאים למיאמי גם את השלל מאיי באהאמה. שם סיפר לאנסקי (המנהל הפינאנסי של ה„קוזה גוסטרה” — „הדבר שלנו”, כפי שמכונה ה„מאפיה” בגוף הכתבה) את הכל, לקח את חלקו וחילק את השאר בין השליחים שהופקדו להעביר את הכסף לבנקים השווייצריים.” (העתקים פוטוסטטיים של הפרסום מצורפים בזה).

גשיא הבנק הנ”ל הוא טיבור רוזנבאום, אזרח שווייצרי, בעל דרכון דיפלומטי ליברי, שנמנה (לפי הא-מור בכתבה) עם ידידי האישים של גשיא ליבריה, טאבמאן, והיה בדידות עם פסטס, שר האוצר של גאנה לפני ההפיכה.

כיוון שבכתבה הועלו האשמות שמהן משתמעת פגיעה במעצמה ידידותית לישראל (הברחת כספים, העלמת מסים וכו') — הגני מבקש לדעת :

(1) האם לאחר פרסום הכתבות ב„לייף” היתה פניה כלשהי מטעם ממשלת ארצות-הברית לממשלת ישראל בקשר לעסקי רוזנבאום ושותפיו בישראל?

(2) האם נוכח הפרסום הנ”ל יזם משרד החוץ חקירה כלשהי בנושא הנדון, בכלל זה המקורות הכספיים של מר רוזנבאום (בכלל זה קבוצת רוזנבאום) והבנק הנ”ל, שהשקיעו כאמור כספים בישראל?

(3) אם נערכה חקירה — מה העלתה?

לקונים חשבונות ללא מחירים, מתוך כוונה לייקר את התוצרת רטרואקטיבית מאוקטובר 1967.

הואיל ושרי הממשלה הבטיחו לשמור על יציבות המחירים של מוצרים חיוניים, והואיל והעלאת מחירי הדשנים תביא להתייקרות התוצרת החקלאית — הגני לשאול את כבוד השר :

א. האם תחול התייקרות במחירי הדשנים הכימיים לחקלאות?

ב. אם כן — בכמה אחוזים?

ג. מה הסיבה להתייקרות?

ד. האם יובטח פיצוי לחקלאים תמורת ההתייקרות במחירי הדשנים הכימיים?

שר-הפיתוח מ. קול :

לשאלות א', ב', ג'. אחד מחומרי הגלם העיקריים לייצור דשנים אשר חייבים לייבא הינו גפרית. מחיר הגפרית נמצא זה מספר שנים בעליה מתמדת בשוק העולם. עוד בתחילת שנת התקציב השוטפת החלה עליה תלולה במחיר בשוק העולמי. עליה זו של המחיר והפיתוח גרמו להעלאת עלות ייצור הדשנים.

מחירי הדשנים הועלו ב-7.2% החל מ-20 בנובמבר 1967 — וזאת רק כדי לכסות את מחיר הגפרית. כל יתר ההוצאות הנובעות מהפיתוח ייספגו על-ידי המפעל.

לשאלה ד'. מחירי הדשנים נכללים במדד מחירי התשומה בחקלאות, המתפרסם על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ומדד זה מהווה גורם, בין יתר הגורמים, בקביעת מחירים וסובסידיות לענפי החקלאות השונים.

שאלה זו נמצאת כעת בדיון בין השרים הנוגעים בדבר.

51. התכתבות בין ממשלת ישראל וממשלת צרפת

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר החוץ ביום י"ט בחשוון תשכ"ח (22 בנובמבר 1967) :

בידיעה שנתפרסמה ב„הארץ” של יום 16 בנובמבר 1967, נאמר כי הגנשיא גול וראש ממשלת צרפת מר פומפידו טרם השיבו לאיגרות של ראש הממשלה, שגש-לוז לפני מספר חודשים.

שאלותיו הן :

1. האם הידיעה הנ”ל נכונה?

2. אם היא נכונה —

א. מתי נשלחו האיגרות?

ב. כמה דנות האיגרות?

ג. האם נשלחו תזכורות מתאימות לאישים הנ”ל,

ואם כן — מתי?

שר-החוץ א. אבן :

לאחר שנתעכבה תשובתי כדי לאפשר את בדיקת העניין, הגעתי לידי מסקנה כי אין לסטות במקרה זה מהנוהל לא לפרסם פרטים על התכתבויות עם ראשי מדינות וממשלות ללא תיאום אתם.

מאז התקופה הנרמזת בשאלתה מוסיפים חילופי איגרות עם ממשלת צרפת להתקיים, כפי שמתקיימים

שר-החוץ א. אבן:

1. לא היתה פניה של ממשלת ארצות-הברית בנושא זה לא אחרי פרסום הכתבות ב"ליף" ולא לפניו.
2. התשובה שלילית.

53. פעולות לפתרון בעיית הפליטים הערביים

חברי-הכנסת א. אבנרי שאל את שר החוץ ביום י"א בכסלו תשכ"ח (13 בדצמבר 1967):

בידיעה שנתפרסמה ב"הארץ" של יום 10 בדצמבר 1967 נאמר, כי מר גדעון רפאל, מנכ"ל משרד החוץ, הצהיר שישאל חזרה בה מן הרעיון להגיש תכנית כוללת לפתרון בעיית הפליטים הערביים לעצרת א"ם הנוכחית.

שאלות הן:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. אם היא נכונה — מה הסיבה לכך?

שר-החוץ א. אבן:

פעם היתה לממשלת ישראל מחשבה להעלות את דעותיה על שאלת הפליטים בפני עצרת האו"ם; אך ב-22 בנובמבר 1967 החליטה מועצת הבטחון שבעיה זו תידון במסגרת כינון השלום בתוך שאר העניינים שהשגריר יארינג מטפל בהם מטעם האו"ם.

בגלל הנסיבות ששרדו בסוף העצרת, כאשר הדיון בנושא הפליטים התנהל באווירה של חוסר עניין לטפל בבעיות יסוד, וכן בגלל שליחותו של השגריר יארינג, לא ראינו בשלב זה לנכון להציע הצעות מפורטות לפתרון כולל של בעיית הפליטים. מצד שני, הודיע נציגנו, השגריר קומיי, על נכונות ישראל לקיים התייעצויות באותו מעמד עם ממשלות ערב וממשלות אחרות כדי לנסח תכנית לפתרון בעיית הפליטים תוך שיתוף אזרחי ובין-לאומי על-פני חמש שנים.

מר גדעון רפאל, המנהל הכללי של משרד החוץ, הטעים כי המועד של העצרת האחרונה לא היה מתאים להגשת תכנית מפורטת. הודעה זו תאמה את החלטת הממשלה.

הי"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחברי-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

האם אני למד נכון מדברי שר החוץ, כי ממשלת ישראל איננה רוצה ואיננה מוכנה לנקוט פעולה חד-צדדית להתחלת פתרון בעיית הפליטים, כפי שהשר רמז באחד מנאומיו לאחר המלחמה?

שר-החוץ א. אבן:

אינני מקבל את ההשתלמות הזאת. אנו סבורים כי בעיה זו צריכה לבוא על פתרונה במסגרת אזורית ובין-לאומית. אולם ממשלת ישראל היא בת-חורין גם להחליט על צעדים ולהגשים צעדים על דעת עצמה.

54. שידורי ה"בי.בי.סי." בערבית על אירועי

חג המולד בבית-לחם

חברי-הכנסת ש. כהן-צידון שאל את שר החוץ ביום כ"ה בכסלו תשכ"ח (27 בדצמבר 1967):

בהאויני לדברי הפרשנות של ה"בי.בי.סי." מלונדון בערבית, ששודרו בסוף השבוע שעבר, לפי כתבה —

כנטען על-ידי השדרן — מאת נציג ה"בי.בי.סי." בירוש" לים, למדתי אליבא דאותו נציג, שהערבים הנוצרים בירושלים, בבית-לחם ובסביבתן שמרו על כללי אבל בפרוס חג המולד, נמנעו מלצאת, להחליף מתנות, לשלוח ברכות, לבקר וכו'.

בדקתי את העניין והתברר שהכתבה היתה פרי דמיונו העיוני לישראל של אותו כתב השוהה בתוכנו ומואמן על-ידי לשכת העתונות הממשלתית. נהפוך הוא, הערבים הנוצרים השתתפו כרגיל באירועי חג המולד.

כבוד השר מתבקש לחשיבני:

1. האם ננקטו אמצעים כדי שבאיצטלה של כתב הרדיו הלונדוני בערבית לא ישוגר אלינו גיס חמישי שמטרתו להמריד את תושבי ירושלים וסביבתה נגד שלטון ישראל?

2. האם הועמד ה"בי.בי.סי." בלונדון על העובדה שכתבו הטעה אותו?

3. האם נתבקש ה"בי.בי.סי." בלונדון לתקן את הגירסה המסולפת והזדונית של הכתבה הנ"ל?

4. אם התשובה לשאלה 3 היא חיובית — האם נענה ה"בי.בי.סי." לפנייה זו?

שר-החוץ א. אבן:

הוברד שבאותו בוקר (למחרת חג המולד) אכן שודרו שידורים בערבית, לרבות ב"בי.בי.סי.", על התגיגות בבית-לחם, רובם ככולם לפי סוכנות הידיעות "אסו" שייטד פרס". השידורים של קהיר ובגדאד, שאף הם הסתמכו על אותה ידיעה, סילפו וניפחו אותה, בהדגישם את נוכחותם של חיילי צה"ל רבים לעומת מספר מועט של אזרחים ערביים, ובהוסיפם את הבדותה שהאזרחים הנוצרים החרימו את הטקס.

השידור הערבי של ה"בי.בי.סי." הסתמך כנראה על שידורי קהיר ובגדאד, כפי שלצערנו עשה במקרים קודמים, ובכך חטא.

הפנינו שימת לב השגריר הבריטי בארץ וכן שימת לב הנהלת ה"בי.בי.סי." בלונדון ומשרד החוץ הבריטי לגבי משגה זה של השידור הערבי של ה"בי.בי.סי.".

55. נתונים על פרסומי משרד החוץ

חברי-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר החוץ ביום ז' בשבט תשכ"ח (6 בפברואר 1968):

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. מהו מספר הפרסומים שמשרדך מוציא לאור?
2. למי מיועדים הפרסומים הנ"ל?
3. מה תפוצתם של הפרסומים האלה?
4. מה גודלו של התקציב הכספי המוקצב לפרסומים אלה?
5. האם נערך סקר כדאיות ביחס לפרסומי משרדך?
6. אם נערך — מתי ומה הוכיח?

שר-החוץ א. אבן:

1. משרד החוץ מוציא 9 פרסומים קבועים, נוסף לבולטינים אשר מוציאות נציגותינו בחוץ-לארץ. נוסף לפרסומים הקבועים מוציאה מחלקת ההסברה חוברות ופרסומים אחרים על נושאים שונים בהתאם לצורך. כן

57. דברי רב-אלוף יצחק רבין על קביעת**הגבולות בין ישראל ומדינות ערב**

חבר-הכנסת א. בן-אליעזר שאל את שר החוץ ביום ד' באדר תשכ"ח (4 במארכס 1968):

בעתונות מיום 29 בפברואר 1968 פורסמה ידיעה, שהריני מצטט קטע ממנה:

"הרמטכ"ל הישראלי לשעבר, רב-אלוף יצחק רבין, חייוה את דעתו כי ישראל אינה צריכה להחזיק בכל השטחים הכבושים כאשר תבוא לחתום על חוזה שלום עם מדינות ערב". כמו כן מודגש, כי השגריר הודיע כי זו היא דעתו האישית.

אבקש את כבוד השר להשיב לי:

א. הרשאי שגריר של מדינת ישראל למסור הודעות פומביות על מדיניות חוץ ובטחון כאשר הן אישיות בלבד?

ב. אם לא — האם ההודעות שנמסרו על-ידי שגריר ישראל בארצות-הברית, מר יצחק רבין, הן בהתאם להור"א אותך כשר החוץ, והאם הן תואמות את מדיניות ממשלת ישראל?

שר-החוץ א. אבן:

א) שגרירי ישראל ושאר נציגיה הם בני-חורין להביע דעות שאינן עומדות בסתירה להחלטות הממשלה.

ב) עמדת הממשלה בשאלת הגבולות הובעה על-ידי ראש-הממשלה לאמור: "אנו נקיים את הסכמי הפסקת-האש עד שיוחלפו בגבולות מוסכמים ובטוחים המעוגנים בהסכמי שלום דינעו לבין שכנינו", וכן על-ידי, כאשר בנאומו בכנסת ב-26 בפברואר 1968 הודעתי שוב על נכונות ישראל לנהל משא-ומתן על השאלה הזאת פנים אל פנים עם מדינות ערב במסגרת כינון השלום, באמרי: "בשולחן המשא-ומתן תציע ישראל הצעות רציניות וסבירות המתיישבות, לדעתנו, עם האינטרס והכבוד הלאומי של כל הנוגעים בדבר". בדברים זהים הודעתי בהופעות באו"ם, שהכנסת ליוותה אותן בדברי ברכה ועידוד. פירושו של דבר: הממשלה לא קיבלה החלטה הקובעת במדויק ובצורה כוללת את היחס בין קווי הפסקת-האש לבין גבולות השלום הסופיים.

מר רבין לא דיבר באותו מעמד כשגריר המוסר הודעה מנוסחת בשם שר החוץ או הממשלה, אך הואיל והממשלה לא החליטה סופית בעניין גבולות השלום, קרי: הדברים האישיים שהשמיע השגריר רבין אינם עומדים בסתירה לשום החלטה של הממשלה או למדיניות שהכנסת סמכה ידיה עליו בהחלטותיה מיום 1 באוגוסט 1967 ואילך, בהן הובהר כי גבולות השלום ייכונן סופית במשא-ומתן ישיר על חוץ שלום.

בהזדמנות זו הנני מביע את אמוני המוחלט בשגריר רבין, הנאמן עליו ועל כל אורחי ישראל מבחינת דאגתו הקפדנית לבטחונה של ישראל ולקידום מגמות השלום שלה.

אם מישוה מעלה אפשרות שגבולות השלום הסופיים לא יהיו זהים עם קווי הפסקת-האש, אפשר לומר שהוא צודק או טועה, אך אי-אפשר לומר שהוא סותר החלטה כלשהי מהחלטות הממשלה.

היו"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת בן-אליעזר.

משתתף משרד החוץ בהוצאת פרסומים על-ידי גופים שונים ובארצות שונות.

2. הפרסומים מיועדים למעצבי דעת קהל במדינות השונות וכן למתעניינים כללית במדינת ישראל.

3. תפוצתם של הפרסומים העיקריים מגיעה בממוצע ל-60 אלף ומעלה.

4. התקציב לפרסומים אשר מוציא משרד החוץ ישירות הוא כ-750,000 ל"י, יש להוסיף לזה השתתפות המשרד בפעולות הנציגויות ופרסומים של מוסדות אחרים, המגיעה לפחות ל-250,000 ל"י נוספות. במסגרת תקציב החירום הוציא על פרסומים מאז מלחמת ששת הימים 160,000 ל"י נוספות. חלק מסך 360,000 ל"י שהוצא על פעולות הסברה בקשר עם העצרת המיוחדת הוצא על פרסומים.

5. המשרד בודק מזמן לזמן עם הנציגויות את השימושיות של הפרסומים השונים שהוא מוציא. כדאיות הפרסומים נאמדת על בסיס תגובות הקוראים והתמורות במדיניות הממשלית ובדעת קהל לגבי אותן הבעיות שהפרסומים מטפלים בהן. מאידך גיסא, אני סבור כי ההסברה העיקרית שלנו צריכה להיעשות דרך צינורות הסברה המוניים, ובכלל זה הטלוויזיה, הרדיו והעתונות.

6. ראה תשובתי ל-5.

56. איגרת משר החוץ של ארצות-הברית בעניין משא-ומתן לכינון השלום במוזרח-התיכון

חבר-הכנסת א. אבנר שאל את שר החוץ ביום כ"ט בשבט תשכ"ח (28 בפברואר 1968):

"ידיעות אחרונות" של יום 22 בפברואר 1968 מצטט את ה"ניו-יורק טיימס", האומר כי מיניסטר החוץ האמריקני, מר ראסק, שיגר לאחרונה איגרת לשר החוץ, בה הוא ממליץ בפני ממשלת ישראל, כי תודיע על הסכמתה החד-משמעית להחלטת האו"ם על המזרח-התיכון וכי היא תוותר על דרישתה למשא-ומתן ישיר עם מדינות ערב.

שאלתי היא:

האם הידיעה הנ"ל נכונה?

שר-החוץ א. אבן:

מדובר בחילופי-איגרות סודיים שאין בכוונתי לפרט תוכנם, אך לאור פרסומים בלתי-מדויקים שהופיעו בעתונות, אני בא להודיע שלא קיבלתי שום איגרת ממר דין ראסק שתוכנה ורוחה הם כאלה המוגדרים בשאלתה. לפי הידוע לי מחילופי האיגרות עם מר ראסק דוגל בממשלת ארצות-הברית במשא-ומתן שיביא לידי הסכמים מחייבים לכינון השלום, אך אינה מתערבת בקביעת שיטת המשא-ומתן.

ממשלת ארצות-הברית הודיעה לנו, כי בידיעה הנדונה מסופר ה"ניו-יורק טיימס" (6 במארכס 1968) היו אי-דיוקים שגרמו לסילוף בתיאור מגמות מדיניותה של ממשלת ארצות-הברית.

הנני בא לאשר את דיוקה של ההודעה שהודיע המנ"ה הכללי של משרד החוץ ב-22 בפברואר 1968 — ואת אי-דיוקם של מאמרים והודעות הבאים לסתור הודעה זו.

— שאלות ותשובות (בן-אליעזר, אבן); חוק התקציב לשנת 1968/69 (לוי, קרגמן, בנטוב) —

אריה בן-אליעזר (גח"ל):

שר-החוז א. אבן:
אני אקבע בכל מעמד ומעמד אם ומתי שגדיר כלשהו רשאי להביע דעה כלשהי או לא. אולם אם מישהו מעלה אפשרות שגבולות השלום הסופיים לא יהיו זהים עם קווי הפסקת-האש, אפשר לטעון שהוא צודק או שהוא טועה, אולם אי-אפשר לומר שהוא סותר החלטה כלשהי מהחלטות הממשלה.

אני מצטרף לאמון המוחלט שיש לשר החוז בשגדיר רבין. בכל זאת אני רוצה לשאול: לאור הודעתו של שר החוז, שהממשלה לא קיבלה עדיין החלטה, האם רשאי כל שגדיר של מדינת ישראל במדינה כלשהי להביע את דעתו ולומר כי ישראל אינה צריכה להחזיק בכל השטחים הכבושים או כן צריכה להחזיק?

ג. חוק התקציב לשנת 1968/69, תשכ"ח — 1968* (קריאה שנייה)

שר-השיכון מ. בנטוב:

כנסת נכבדה. הדיון בכנסת על תקציבו ופעולותיו של משרד השיכון, לפני שנה, נתקיים במועד שאפשר להגדיר כנקודת השפל בנסיגה הכלכלית שטרם יצאנו ממנה לחלוטין. היו אלה זמני השיא באבטלה, בקפאון הכלכלי וברתיעה מפעילות משקית. הממשלה הזרימה אמצעים גדולים למשק כדי להיאבק נגד הדפלציה, על כל סממניה, והרחבת הבניה הציבורית היתה אחת הדרכים למטרה זאת. במקביל הגבירה הממשלה את מאמציה להעלות את המשק, ובשורה ראשונה את התעשייה, על פסים בריאים יותר של פיתוח וייעול.

הכל מודים כי בחודשים האחרונים מורגשת הטבה בפעילות המשקית וירידה באבטלה — בערך בשליש לעומת סוף שנת 1966 — שבאו בחלקן עקב מאמציה של הממשלה ותקציבי פיתוח שהיא הזרימה, אך בחלקן גם הודות להתרחשויות לאחר מלחמת ששת ימים, שגרמו לגיוס מוגבר של כוח-אדם ולהוצאות בטחון גבוהות יותר, וכן הודות להצלחתנו להביא להוצאת חלקים גדולים יותר של תקציב הבטחון בשוק המקומי של מוצרים ושירותים. המשק שלנו עומד כיום במידה לא מועטה בסימן של משק בטחון, אשר יכול להביא גם לחיזוק התעשייה שלנו, אם נדע להכין בעוד מועד ובאופן מתוכנן את העברת יכולת-התפוקה הנוספת מפסים מלחמתיים לפסי ייצור של שלום. ביסודו של דבר עוד טרם השלמנו את הריאורגניזציה וההבראה של התעשייה שלנו על מנת שתוכל למלא את תפקידה המשקי בייצור, בתעסוקה וביצוא, כפי שאנו רוצים לקוות שתמלא בעתיד.

בתקופת-ביניים זאת של השנה האחרונה שימשה הבניה בארץ, ובמיוחד הבניה הציבורית שניווה מתקציבי המדינה, גורם חשוב, שעזר למשק לסגת מנקודת השפל בכלכלה ובתעסוקה לקראת מצב תקין יותר.

בדברי בכנסת אשתדך הצבעתי על כך שבניה בהיקף של 3 מיליון מ"ר לשנה, בתקופה הזאת, היא המינימום ההכרחי, לדעת הממשלה, ואם גורמי הבניה שמחוץ לממשלה ימלאו את חלקם לפי מתכונת 1966, נוכל להגיע למינימום הזה ומצב התעסוקה יחזור מנקודת השפל לרמה שהייתה בסוף 1966, אשר גם היא, אגב, היתה רחוקה מתעסוקה מלאה.

מן הסיכומים השנתיים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על היקף הבניה ב-1967 — מספרים שפורסמו

הי"ר ק. לוי:

אנחנו עוברים לסעיף ב' בסדר-היום: חוק התקציב לשנת 1968/69, תשכ"ח—1968, משרד השיכון, קריאה שניה. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכספים.

ישראל קרגמן (יו"ר ועדת הכספים):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מביא לקריאה שניה את תקציב משרד השיכון.

התקציב הרגיל של משרד השיכון לשנת 1968/69 מסתכם ב-3,200,000 ל"י, לעומת 3,400,000 ל"י בשנה השוטפת. ההקצבות לשיכון במסגרת תקציב הפיתוח מסתכמות ב-224,500,000 ל"י, לעומת 315,000,00 ל"י בשנה השוטפת (בכלל זה 30 מיליון ל"י שהוקצבו בתקציב הנוסף).

סעיפי תקציב השיכון מופיעים בדרך כלל הן כתכ"נ-ית והן כהקצבה שוטפת. ה"תכנית" מתייחסת לפ-רייקט שלם ולאווה היקף שרק בתחומו מותר לממשלה להתחייב במשך שנת התקציב. ה"הקצבה השוטפת" משמשת למימון התשלומים בפועל במסגרת התכנית וההתחייבויות.

מכיוון שביצוע תכנית בניה מתמשך על פני תקופה ארוכה יותר משנת תקציב אחת, יוצא שבשביל התכנית המאושרת לשנה מסוימת דרוש תקציב ביצוע בסכום קטן יותר בהיקף התכנית בכללותה. מאידך גיסא, דרוש שים בכל שנת תקציב סכומים למימון תכניות שאושרו בשנים קודמות. מכאן שהתקציב עשוי להיות קטן יותר או גדול יותר מן התכנית המאושרת. ההפרש בין התכנית לתקציב הוא ירידה או עליה ביתרת ההתחייבויות.

התקציב הכולל לשיכון (בצירוף ההכנסות) לשנת 1968/69 מסתכם ב-325 מיליון ל"י, לעומת 379 מיליון ל"י בשנה השוטפת. התכנית לשנת 1968/69 מסתכמת ב-366 מיליון ל"י (לעומת 355 מיליון ל"י בשנה השוטפת).

במסגרת דיוניה על תקציב משרד השיכון רשמה הוועדה לפנייה את הודעות שר השיכון ומנכ"ל המשרד, כי בעקבות החערות שנשמעו בוועדה תיערך בדיקת יעילות וחסכון בחברת "עמידר". תוצאות הבדיקה יובאו לידיעת הוועדה.

הי"ר ק. לוי:

רשות הדיבור לשר השיכון.

עם זאת יש לקוות כי ההתעוררות המורגשת במשק תביא גם להתעוררות רבה יותר בבניה פרטית ובלתי-תקציבית, שאם לא כן - אני צופה מצוקה בדירות בתום השנה הבאה.

בהזמנות זאת רצוני להזים את האגדה, ויש מי שמעוניין להפיצה, שכביכול קיים בארץ עודף דירות ריקות. המצב הפוך: קצב הבניה שלנו אינו מדביק את הצרכים הלגיטימיים לדיור מתקבל על הדעת.

אילו ניתן לנו לגזור על כל תושבי ישראל שישארו בינתיים במקומותיהם, הרי גם אז היינו חייבים לבנות כל שנה 7-8 אלפים דירות חדשות לעולים, בקצב העליה הנוכחי, וכעשרים אלף דירות לזוגות צעירים המתחתנים מדי שנה. אך איננו יכולים לגזור מזירה כזאת. ישנן משפחות רבות הרוצות להחליף את דירתן בין בגלל עלייתן ברמת החיים, בין בגלל התרחבות המשפחה, ובין בגלל הצורך לעבור ממקום למקום. כך גדל והולך מספרן של דירות ישנות, הנעשות מסוכנות או בלתי-ראויות לשבת בהן, ובודאי ישנם משכנות עוני רבים, שאין לנו כל זכות להחזיק בהם את יושביהם עוד שנים רבות.

היקף הבניה החדשה מוכרח לתת ביטוי לכל הצרכים הגדלים האלה, אך חשבון משקי מחייב את השימוש הנכון גם בבניה החדשה וגם בדירות המתפנות.

אם אנו זקוקים ל-7-8 אלפי דירות לעולים חדשים, ל-20 אלף לזוגות צעירים, ול-12 אלף למרות הבלאי הטבעי (לפי מספר הדירות במדינה), וכ-5,000 דירות להחלפת הרמה בדור - הרי האוכלוסיה זקוקה לשנה ל-45 אלף דירות, שיועמדו לרשותה. מאידך גיסא, מבין 18,000 הדירות שיתפנו על-ידי דייריהם הנוכחיים, כחמ"ש אלפים לא יהיו ראויים לשימוש ויהיה, אך ב-13,000 אפשר יהיה להשתמש למטרות דיור שונות, כגון זוגות צעירים, מפוני משכנות העוני וכו'. נמצא שתוספת נטו של בניה חדשה, לפי הצרכים השנתיים של האוכלוסיה הקיימת, היא בסדר-גודל של 27,000 יחידות לשנה. אם נביא בחשבון שכל משך הדירות החדשות שהוחלט לבנות אותן, אפשר למסדן לשימוש רק במשך תקופה של שנה וחצי, הרי הצרכים שלנו נטו לדירות חדשות עד המחצית השניה של השנה הבאה מגיעים ל-40 אלף.

מהו מלאי הדירות שיהיה בידנו במשך התקופה הזאת? מסתבר שמלאי הדירות הפנויות והנבנות ירד מ-56 אלף בראשית 1965 ל-33,000 בראשית 1968, בכלל זה הבניה בהתיישבות. מזה יש להפחית 2,000 דירות ריקות, שנבנו בעיירות פיתוח, ואשר אינן קולטות עתה עליה, וכן כ-1,000 דירות ממלאי הדירות היקרות שלא יהיו עליהן קופצים בענה הקרובה. נמצא איפוא כי כל הסק"טורים הבונים בארץ יצטרכו להתאמץ מאד כדי לסיים עד המחצית השניה של 1969 עוד כ-10,000 דירות, שבנייתן טרם החלה, כדי לספק את כל הדרשה הקיימת לדיור. וגם אז יירד מלאי הדירות לסוף 1969 ל-20,000 בערך, תיווצר מצוקה בשטח זה, וצפויה עליה בשכר הדירה, אם הבניה - ובעיקר הבניה הפרטית - לא תגדיל במידה ניכרת את היקפה.

אכן מקווה אני כי תחול תמורה בבניה הפרטית, וכי הפעם ייעשה הדבר לא באופן אנרכי, אלא על-פי חקר הצרכים ושוק הדירות, ומרכז הבניה" שוועמים אנו להקים על-פי חוק שהוגש לממשלה, יוכל להדריך במח-

זה עתה - מתברר כי היקף הבניה בשנה האמורה היה רק 2,590 מיליון מ"ר, היינו ב-400 אלף מ"ר פחות מן המינימום המקווה, ומעל ל-600 אלף מ"ר מתחת לרמת הבניה של שנת 1966. לעומת הירידה הגדולה הזאת בהיקפי הבניה, היתה עליה - אמנם לא גדולה - של קרוב ל-40 אלף מ"ר בבניה הציבורית שלנו, בעוד שהבניה הפרטית ירדה בהיקפה ב-660 אלף מ"ר למרות העובדה שהממשלה הגישה לסקטור הזה עזרה רבה בש"ל צורות: נקנו על-ידינו מן הסקטור הזה כ-1,500 דירות מוכנות; הובטחו 5,000 משכנתאות לקוני דירות, אשר מהן נוצלו רק 1,500 בערך; והוקצבו הלוואות להון חוזר לבונים בסך 2,500 לירות לכל דירה שיתחילו בבנייתה - והאשראי הזה נוצל רק ל-1,200 דירות בערך.

נקל לתאר מה היה מצב הבניה והתעסוקה בה, אילו לא מאמציו לא רק לשמור על היקפי השנה הקודמת, אלא אף לעלות עליהם, על-ידי ביצוע מזורז של התקציב שעמד לרשותנו ובניה מסויימת על חשבון התקציב החדש.

תמונה דומה מתקבלת גם מסטטיסטיקה של גמר הבניה בשנת 1967, התורמת כמובן לפליטת עובדים. בעוד שבשנת 1967 סיימו בניה בהיקף גדול ב-800 אלף מ"ר מהיקף ההתחלות באותה השנה, עלו הגמירות בבניה הציבורית רק ב-725 אלף מ"ר על ההתחלות. נמצא שהפליטה הגדולה מענף הבניה היתה בסקטור הפרטי, ונקל לתאר מה היה המצב בשוק העבודה האלמלא מאמ"ציו המיוחסים של משרד השיכון למלא את החלל שנוצר. השמירה על איוון התעסוקה בבניה הציבורית היתה רק חלק מתרומתו של משרד השיכון לצמצום האבטלה. תעסוקה רבה נוספת נוצרה על-ידי הפעלת כמה מיבצעים שיוזם משרד השיכון, ושמעמם טבעם יצרו אחוז תעסוקה גדול יותר, לעומת ההשקעה, כגון: תכנית פיתוח בשכונות ישנות, שהפיתוח בהן לא בוצע בשעתו; תכנית שיפוץ בתים פרטיים (שפץ ביתך לקראת עשרים שנות המדינה) ובנייני ציבור והרחבת תכנית שיפוץ בתים ב"עמידר"; תכנית הקמת מרכזי ספורט בעיירות הפיתוח ובמועצות אזוריות, בשותפות עם משרד החינוך והתאחדות הספורט; ולבסוף בניית מקלטים ותיכון נוקי המל"חמה וההפגזות במשקים ובירושלים, אשר בוצעו במהירות. כל המיבצעים האלה הסתכמו בהוצאה של 80 מיליון לירות, וסיפקו תעסוקה ל-6,000 עובדים בקירוב. היקף התעסוקה הכוללת בכל עבודות משרד השיכון בשנת 1967 היה מעל ל-18,000 עובד, לעומת 15,000 בשנת 1966.

אם נוסיף על כך הרחבת העבודות של משרד העכו"מ ומשרדים אחרים, בכבישים, בבניינים ממשלתיים וכיוצא בו, והן ההיקף הגדול של עבודות בניה בטחוניות, כתוצאה מן המלחמה, - יוסבר לנו מדוע פחתה האבטלה בתחום הבניה וכיצד תרם הדבר להנעת גלגלי המשק בכללותו.

סיכויי התעסוקה בדרך כלל בשנה או השנתיים הקרובות עודם תלויים, לדעתי, במצב הבניה. התקציב לשיכון, המונח לפניכם, מאפשר לנו לפתח פעילות בניה בהיקף דומה לשל השנה, אף כי הרכב המימון נשען הפעם על חלק תקציבי קטן יותר, וחלק גדול יותר נצטרך לגייס ממקורות אחרים ואנו מקווים כי נצליח בכך.

הפער בין החישוב הכלכלי והחישוב הסוציאלי של שכר-הדירה האינדיבידואלי. השיטה הזאת תפתור לנו כמה בעיות:

א. היא תאפשר למשפחות רבות, הגרות במשכנות עוני ובדירות תת-סטנדרטיות, לעבור לשיכונים שבנו בשבילן, אלא שאינם מאוכלסים עדיין, משום שהמשפחות האלה קצרה ידן מלשלם את המחיר הנדרש מהן עתה. מאידך גיסא, משפחות שהכנסתן גבוהה יותר לא ייהנו מהנחות שאינן מגיעות להן.

ב. היא תסייע לנו לפתור את בעיית עומס הוצאות הדיוור בהתיישבות, אשר הגיע לאחרונה, בגלל המחיר הגבוה של המימון, לממדים העולים על יכולתם של בעלי הכנסות כפי שהן כיום בהתיישבות.

ג. היא תפתור את הבעיות הקשורות בחוק הגנת הדייר, באשר היא תאפשר להעלות את שכר-הדירה המגיע בצדק לבעל-הבית מבלי שהדבר יטיל עול על אותם הדיירים שאין להם ידם לשלם שכר-דירה גבוה. ועדת רווה, אשר המליצה כידוע על תיקונים מסוימים בחוק הגנת הדייר, תיקונים שיוכחו בקרוב לפני הכנסת, דנה עכשיו, בין היתר, בבעיה זאת של החלפת החוק הקיים בשיטות הסובסידיה לשכר-דירה.

ד. היא תסייע להרחיב במידה רבה את הבניה להשכרה מאמצעים לא-ממשלתיים. כידוע, לא מזמן הוחלט להבטיח תמריצים מסוימים למשקיעים בבניית דירות להשכרה. אני מקווה כי למרות התמורה הצנועה, המובטחת עקב התמריצים האלה, יימצא מספר משקיעים לצורך זה. אך לאחר שהחישוב מבוסס על שכר-דירה של 150 עד 250 לירות לחודש, החשש שלא יימצא מספר מספיק של דיירים המסוגלים לשלם שכר-דירה גבוה זה, עלול להרתיע את המשקיעים הפוטנציאליים. מאידך גיסא - הבטחון שכל הנוקק לדירה יוכל לשכור אותה בעזרת הסובסידיה שיקבל, יעודד יותר את ההשקעה בתחום זה. לפיכך מעביר משרד השיכון תכנית של סובסידיות לפי הכללים שהזכרתי, והתכנית תובא לדיון בממשלה.

אך בינתיים, בטווח קצר, אנו עומדים מול הבעיה כיצד להעביר לדירות גגורות משפחות הזקוקות לדירות אלה אך אין בידן לשלם את מחירן. הדרך היחידה היא להוזיל את מחיר הדירות ולהקל בתנאי התשלום לאלה שמוכנים לרכוש אותן, וכן להסכים לשכירות, בשכר נמוך לאלה שזהו פתרון יכולתם.

משרד השיכון מנהל משא-ומתן עם האוצר על הקטנת עול הריבית לרכישי דירות מבין שכבות מעוטות יכולת, על-ידי סובסידיה מתקציב המשרד. פירושו של דבר יהיה בעצם ביטול תוספת ההוצאה, אם כי בעיית ההצמדה לדירות שנרכשו לפני ינואר 1966 עדיין בעינה עומדת, למרות העובדה שהמתח בנושא זה ירד בציבור לאחר שאי-עליית האינדקס חדלה מלהפוך את הבעיה הזאת לבערת. מלבד זאת הוחלט להפחית את מחיר הדירות באזורי הפיתוח א', שנוקף עליהן עד עכשיו, כהוצאות פיתוח התשתית, סכום שהגיע עד 4,500 לירות לדירה.

בעיה דומה המחכה לפתרון היא בעיית יוקר המימון של הדירות החדשות בהתיישבות העובדת.

כן יש הכרח להעביר לשכירות מספר הולך וגדל של דירות שבנו למכירה, משום מצבם הכלכלי הסוציאלי של הנוקקים. בתכנית לעתיד עלינו להביא בחשבון את

קרוי ובתחזיותיו את כל הבונים ביחס לסוג הדירות, מחירן ומקומן, שיהיה להן ביקוש.

סיפוק צורכי הדיוור איננו מתמצה בבניה של מספר מספיק של יחידות דיור מתאימות בלבד. הוא תלוי גם ביכולתו של הנוקק לשאת בעול הוצאות הדיוור שלו. אין זה סוד, כי חלקם המכריע של הנוקקים לדיוור בישראל אין ביכולתו לשלם את המחיר הכלכלי של הדירה שהוא זקוק לה. דבר זה חל על העולים החדשים, על מפוני משכנות העוני, על דרוגות ההכנסה הנמוכות, על סוגים שונים של מקרים סוציאליים, על קשישים, על נכים, וזה חל בוודאי על מרבית הזוגות הצעירים.

לא לחינם מרבים עכשיו לדבר על עידוד הילודה באמצעות הנחות שונות בשכר הדירה. לא יעלה על הדעת שממשלה מודרנית כלשהי תרצה לראות בבניית דירות לאזרחים השקעה עסקית. בתקופתנו, המדינה חייבת לדאוג לשיכון אזרחיה בדיוק כפי שהיא דואגת לבריאותם או להשכלתם. אני מניח שאיש לא יציע כאן שביטול חולים מודרני או השכלה יסודית ועל-יסודית יעמדו לרשותם של אותם אזרחים בלבד המסוגלים לשלם מכיסם מלוא המחיר. אכן מוכרח המדינה לקבל עליה לספק דיור ברמה מינימלית, לפי קנה-מידה מודרני, לכל האזרחים שאין ידם משגת לרכוש לעצמם דיור כזה באמצעיהם שלהם. למעשה רובם של האזרחים נהנים גם כיום מדיור בסובסידיה. אשתקד דיברתי כאן על רבבות המיליונים שמקבלים דיירי "עמידר" בסובסידיה סמויה, באמצעות ההנחות הגדולות לשכר הדירה שמתחת לרמתו הכלכלית. ב-70 אלף בקירוב של דירות לא-ארעיות, שהשכירה "עמידר", נעה הסובסידיה לדירה בין 39 ל-98 לירות לחודש, כשהחישוב מבוסס על הערך הממוצע הפנסוני של הדירה בשיעור של 8,200 לירות, על כיסוי האחזקה והמיסים, המינהל והאמורטיזציה הריאלית, ועל 6% ריבית ממחירי הדירה.

רוכשי דירות עממיות מקבלים גם הם סובסידיה סמויה, באמצעות הקלות בתנאי מימון, וכן מקבלים דיירי הבתים המוגנים על-פי חוק הגנת הדייר סובסידיה על חשבון בעלי-הבתים. ולבסוף - הסכומים הנוספים, שמוציאה המדינה על המשטרה, בתי-סוהר, בתי המשפט, שירותי סעד ובריאות, הנגרמים על-ידי קיום שכונות עוני, וההפסד למשק ולחברה מכוח-אדם בעל דרגה נחות בהשכלה, מוסר וכישר עבודה - גם זו סובסידיה סמויה מקופת הציבור.

אין מנוס איפוא אלא שנעבור בהקדם האפשרי לשיטת סובסידיה לשכר-דירה או למחיר דירה של כל משפחה, שתהיה אינדיבידואלית ומשתנית, בהתאם לרמת הכנסותיה ומספר הנפשות במשפחה, כעין שיטה של שכר-דירה מודרג, המקביל לשיטה של שכר-לימוד מוד-רג, ושתתבסס על שלושה יסודות: א) קביעת שכר-דירה כלכלי לכל דירה; ב) קביעת תקרה של רמת הדירה, שמעליה אין סובסידיה; ג) קביעת מקסימום העומס שמשפחה יכולה לשלם בעד דיור, בהתאם להכנסתה ומספר הנפשות בה.

אברהם טיאר (המרכז החופשי):
זו המגמה הממשלתית?

שר-השיכון מ. בנוטוב:

על הסובסידיה מצד המדינה יהיה לכסות את מרבית

בהיאחזויות ובעליות החדשות, ובתקציב החדש שמורים עוד 6 מיליונים לירות למטרות אלה. ואם יוחלט על מספר רב יותר של היאחזויות, יהיה צורך להגדיל את התקציב למטרה זו.

גם בשטח הבניה למיועטים ביצענו את כל התכנית אשר בעזרתה נבנו 800 יחידות דיור, וכן התחלנו בהקמת תה של עיירת בידואים על-יד באר-שבע, שתכלול מרכז חנויות, מרכז ספורט, מרפאה ובתי מגורים, ו-22 משפחות בידואים ראשונות — בעיקר צעירים משבטי הנגב השונים — ויכלו להיכנס לתוכם בעוד שלושה חודשים. בסיס התעסוקה של העיירה הזאת יהיה בבאר-שבע, מאחר שכל האזור בו מצויים הבידואים אינו מאפשר פרנסה בכבוד מחקלאות בלי השקיה. עניין הקמתם של עוד שני ישובים בדואיים דומים נמצא בעיון הוזר, ויגיע לפתרון ברגע שיתוכנן בסיס פרנסתם של התושבים לע-תיד לבוא.

משרד השיכון נתבקש גם לבצע את שיקום ההריסות מזמן המלחמה בשני כפרים באזור חברון, בית עוא ובית מרסם, ובעיר קלקיליה. הדבר הקיף מעל לאלף בתים בשלושת המקומות, ברובם בקלקיליה. הממשלה שילמה את מחיר התומרים הדרושים, בנוסף על האבן של הבתים ההרוסים, ואת שכר עבודתם של המומחים, בעוד שבעלי הבתים עבדו בעצמם בעבודות בניין בלתי-מקצועיות. הובטחה יחידת דיור של מיינום 24 מ"ר למשפחה, אך כל בעל בית רשאי היה על חשבונו להרחיב את יחידתו המשותפת.

ההקצבה לשלושת המקומות הגיעה ל-1,400,000 ל"י, ומשרד השיכון הצליח בזמן קצר ביותר להפעיל שיקומם של 90% מן הבתים. חלק מהם — בנייתם כבר נסתיימה וחלקם הגדול — בנייתו תיגמר בעוד כמה חודשים. קל-קיליה והכפרים יהיו עתה בנויים טוב יותר ומסודרים יותר לאחר השיקום משהיו קודם-לכן, וזכינו להערכה ולתודה על עבודתנו זאת מפי ראש עיריית קלקיליה והמוכתרים בכפרים.

אנשי משרד השיכון השלימו גם סקר מקיף על המצב והצרכים בשטח הבניה בגדה המערבית, על מנת שגויה מוכנים לעודד בניה לצורכי תעסוקה כשיידרש הדבר. אפשר לסכם איפוא כי כל שטחי הבניה שנכללו בתקציב השוטף הגיעו לביצוע מלא ומהיר. היוצא מן הכלל היחיד הוא אולי בתחום בנייני ציבור, שחלו שם הפרעות מסוימות מחמת קשיי המשא-ומתן עם הגורמים האחרים, בשל העיכובים באישור התכניות מצד המוסדות המוסמכים, ובשל הקשיים בקבלת התחייבויות כספיות מצד הרשויות המקומיות. אך עם זאת, גם כאן חלה התקדמות, ובמקום זה, דומני, יש לציון במיוחד את השיחזורים והשיפוצים שאנו עוסקים בהם, כגון ברובע היהודי בצפת. לרבות שיפוצ בתי-הכנסת העתיקים שבו.

ואין ספק שאנו חייבים תודה על הביצוע המלא של תכניתנו לצמרת המשרד ולעובדיו, במרכז ובמחוזות, שעמדו בשימורת שהוטלו עליהם.

עלי לציון במיוחד את ההתקדמות הגדולה שחלה בחיסול משכנות העוני והדיור התת-סטנדרטי. דובר על הבעיה הבערת הזאת לא פעם בכנסת, גם בדיונים התקציביים וגם בהצעות החוזרות ונשנות לסדר-היום, ואין צורך לחזור על דברי היסוד בשטח זה, שדומני אין איש חולק עליהם.

הרחבתו של הדיור להשכרה. מאידך גיסא, כדי להגביר את הניידות ולספק צורכי הדיור בשכירות לשכבות בעלות הכנסות בינוניות, דן כעשיו משרד השיכון בתכנית להקים אגודה ציבורית לדיור בשכירות, שתגייס את האמצעים על-ידי מכירת איגרות דיור. ערכן של אלה יהיה צמוד לערך הנכסים הבניים. הן יזכו לכל התמריצים וההנחות שנותנת הממשלה למשקיעים בדירות לשכירות, הן יבטיחו הכנסה לבעליהן וכן הנחות מסוימות בשעה שבעלי האיגרות ירצו בעצמם לשכור דירות שברשות האגודה.

בעיית הדיירות להשכרה הופיעה גם בקשר לפעולה המיוחדת שיוזמה הרשות המשותפת לעליה ולקליטה, לעידוד העליה מארצות הרווחה. הכוונה היא בעיקר למומחים ממונים שונים שישתלבו במשק שלנו במקצועותיהם. הוחלט בשלב ראשון להעמיד לרשותם דירות בעלות סטנדרט גבוה יותר, בשכירות ובשכר-דירה מוקטן, על מנת לפצותם על ההפרש שבין שכרם בארץ והשכר שקיבלו בארצות מוצאם. לפי שעה אושרה למשרד השיכון תכנית לרכישה לצורך זה של 1,150 דירות הקיימות בשוק במחיר ממוצע של 36,000 ל"י לדירה, וכן 500 דירות נוספות במחיר ממוצע של 27,000 ל"י. מלבד זאת נבנה השנה שמונה הוסטלים לשיכוןם של 1,600 עולים מסוג זה בתקופת המעבר, ואילו ארבעה הוסטלים נוספים נמצאים בשלבי תכנון. עם גמר כל הבניה הזאת יהיו בארץ 5,800 מקומות בשביל קליטת מעבר בהוסטלים ובאלונים לעולים.

פעולות שיכון חדשות שאנו מקווים להתחיל בהן השנה קשורות בתכנית של בניין שכונות מרוכזות בקרבת מפעלי תעשייה גדולים, שיגורו בהם עובדי המפעלים אשר יתקבלו בהם לעבודה, או שהם כבר מועסקים בהם אלא שעליהם לנדוד כל יום ממקום מגוריהם המרוחק למקום העבודה ובחזרה. מימון השיכונים האלה יתבסס על הלוואות אפותיקאיות נוחות בעזרת משרד השיכון, וכן על השתתפות המפעלים במימון, וייתכן גם בסובסידיה לשכר-דירה. בשורה ראשונה בתכנית אלה עומדים מפעלי "התעשייה האווירית" עם 2,000 יחידות דיור במקומות שונים בארץ, מפעל המנועים של שידלובסקי בבית-שמש — עם 300 יחידות, התשלובת הכימית בערד — עם 300 יחידות, וכמוהם מפעלים נוספים בבאר-שבע, דימונה, ירוחם, קרית-שמונה ובית-שאן. המשא-ומתן עם חלק מהמפעלים האלה התקדם מאד, ואנו מקווים כי בשנים הקרובות תהיה תזוזה רבה בסוג זה של בניה. כן משתדלים אנחנו לעזור בפתרון בעיית שיכוןם של מומחים שונים באזורי פיתוח.

בהתיישבות העובדת ביצענו השנה בקפדנות את המוטל עלינו לפי המוסכם בתכנית ארבע שנים לפתרון בעיית הדיור בישובים החקלאיים. בתנועה הקיבוצית אף התחלנו כבר בבניית 1,000 יחידות דיור ובתיילדים על חשבון התקציב של 1968/69; ואילו במושבאים, מאמצינו לקדם את שיפוצ הבתים מעבר לחכנית של השנה לא עלו יפה, מחמת קשיי המימון העצמי של המתיישבים והסתלקות ההסתדרות ממימון חלק מן התקציב, כפי שתוכנן הדבר מלכתחילה. בעיית תנאי המימון המכבידים נמצאת כאמור בדיון בינינו לבין התנועות ההתיישבותיות, ובינינו לבין האוצר.

השנה השקיע משרד השיכון 5.5 מיליון לירות לבניה

שכ-1,000 מהן ייבנו מעבר לגבול הקודם מזרחה. משמע שבירושלים המזרחית יקומו לפי התכנית הזאת כ-3,600 יחידות דיור, מחציתן בשנת התקציב הקרובה, וביניהן כ-200 בתים חד-משפחתיים לפי הרשמה אישית, שייבנו על-ידי הדיירים עצמם לפי תכניות שהם זימינו או שיבנו. רובן מבין כמה תכניות לדוגמה שיציע להם משרד השיכון. באופן זה יוכלו במשך שלוש-ארבע השנים הקרובות לעבור כ-10,000 נפש לתחומי ירושלים המזרחית, ובשורה ראשונה עולים חדשים ופקידים של מוסדות ממלכתיים שיעבדו לירושלים. הדירות תהיינה בסטנדרט המתאים לתכלית זו. התכניות הוכנו מתוך מאמץ להתאמה מבחינה ארכיטקטונית, לאופיה ונופה של ירושלים, והבטיחם יהיו מצופים אבן ירושלמית וישולבו בהם אלמנטים של ארכיטקטורה מזרחית ככל האפשר.

עם זאת, אין לזכור בטעות כי גנוש את המטרה הארכיטקטונית הרצויה, הנושא ראוי היה להתחרות בין טובי האדריכלים, במקום שהתכנית תומן בחופזה במשרד פרטי אחד או שניים. אך ההכרעה נפלה בהתחשב עם גורם הזמן, דחיית האיכלוס של השכונה החדשה מסוף 1969 למחצית 1970 נראתה כמחיר גבוה מדי לעומת הסכנה לדמותה הארכיטקטונית של השכונה החדשה. חושש אני, כי עוד עלולים אנו, בשנים שיבואו, להצטער מרה על החפזון המוגזם שבשנת 1968.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
זו בכיה לדורות.

שר-השיכון מ. בנטוב:

במצב הדברים הנתון מקווים אנו, כי כל תכנית העבודה תהיינה מוכנות בקרוב ואפשר יהיה לגשת לבניה עוד בחודש מאי הקרוב. כן עוסק משרד השיכון בתיכנון השיחזור של הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים, באופן שיישמרו צורתו ואופי העתיקים ועם זאת יותאמו הסידורים הפנימיים בדירות לתקנים מודרניים, אך העבודה הזאת - ככל עבודת שיחזור - היא לטווח ארוך יותר.

בגד בעיה מיוחדת הוא פינוי משכנות העוני של העיר העתיקה דילול האוכלוסיה בה, שהיא צפופה ביותר. לפי שעה נוגשים אנו לתיכנון של 200 דירות בשביל מפונים אלה, ואנו רוצים לשתף בקביעת הפרוגרמה ובתיכנון עצמו גם אדריכלים וגם אישים ערביים, או אנשים הבקאים באורח-החיים של משפחות ערביות במזרחה של ירושלים.

עתה רצוני לסקור בקצרה את התפתחות השנה האחרונה במערכת הכלים שבעזרתם אנו מבצעים את מלאכתנו.

זכור הוויכוח הגדול שנתעורר לפני שנה - בעיקר בשל חוסר הבנה למגמותינו - בקשר לארגון התיכנון, כיום, דומני, אין עוד מערערים על הצורך להכניס בארץ את השיטות המודרניות של תיכנון אורבאניסטי, המבוסס על צוותי עבודה מורכבים מכמה וכמה מקצועות. בכללם מקצועות לא-הנדסיים, כגון כלכלנים, סוציולוגים, פסיכולוגים חברתיים, וכן אנשים אשר מתוך ניסיונם ויכולתם לייצג את נקודת-ראותם של המשתכנים העתידיים והמוסדות המטפלים בהם. השיטה הזאת, כבר הוחל בהגשמתה הלכה למעשה, בין על-ידי הקמת צוותים ראשונים באזורים אחדים, שגם אדריכלים פרטיים משתתפים בהם, ובין

כידוע, לפי האומדן ב-1965, היו לנו בארץ כ-125,000 משכנות עוני ודירות תת-סטנדרטיות, בכלל זה 12,000 יחידות דיור במושבים ו-6,000 בקיבוצים. עתה נסתים סקור מפורט יותר של, לרשות הבינו והפינוי של משכנות העוני בכל הארץ, שהם 97 במספר, אשר נבנו לפני קום המדינה, וכן נערך והולך סקר שני של דירות תת-סטנדרטיות שהוקמו לאחר 1948. מן הנתונים שנתקבלו עד עכשיו מסתבר כי הסקר החדש מאשר בדרך כלל את האומדן הקודם. המעניין הוא כי הסקר הראשון הראה שבין 69 אלף יחידות דיור שסקרו אותן בארץ העוני מלפני 1948, רק 45 אלפים הם משכנות עוני, שמחציתם ניתנת לשיפוץ ומחציתם זקוקה לפינוי מלא. היתר הן דירות שאינן גופלות מן הסטנדרט המינימלי. מאז האומדן של 1965 סיפקנו כ-26 אלף פתרונות לדיירי משכנות העוני ושיכונים תת-סטנדרטיים, לרבות ההתיישבות העובדת. פתרונות ניתנים בשלושה דרכים: בניינים חדשים למפונים, שיפוץ הדירות הקיימות על-ידי תוספת חדשים, שירותים וכיוצא בזה, ומתן הלוואות למפונים, המבקרים לרכוש להם דירה בעצמם בשוק הדירות - במרבית המקרים דירות משומשות מתפנות. ביחד עם הפתרונות המובטחים על-ידי התקציב החדש, כשיתקבל, נגיע לסידור מתקבל על הדעת ל-33 אלף משפחות מבין 125,000 שגרו לפני שנתיים בדירות עוני, בכלל זה דירות תת-סטנדרטיות בהתיישבות. במילים אחרות: רבע מן הבעיה יחוסל במשך שלוש שנים אלה - הישג בלתי מבוטל. על מידת העדיפות שאנו נותנים לבעיה הזאת אפשר ללמוד גם מן העובדה שהבניה למפונים ממשכנות העוני תפסה ב-1966 כ-25% מכלל הבניה הסוציאלית של משרד השיכון; וב-1967 - 33% לעומת 9% ו-7% בשנים 1964 ו-1965. בשנת התקציב החדשה תחול, לצערי, ירידת-מה באחוז זה, והוא יעמוד על 23%, עקב צמצום התקציב וההכרח להפנות סכומים גדולים לבניה במזרחה של ירושלים.

ההישג המרשים הזה, שזכינו להגיע אליו, אינו מקטין במאומה את דחיפות הבעיה של שיכונן העוני שנתרן. להיפך - הלחץ גובר בגלל העליה הכללית ברמת החיים, וגלל התפוררותם הגוברת והולכת של רבים ממשכנות העוני, תוספת ילדים במשפחה, וכיוצא בזה. מזה, אני מקבל זרם גובר של מכתבים, המתארים את התנאים הבלתי-אנושיים של ילדי הדור. וכשאתה מבקר במקום כזה ורואה משפחה של 12 ילדים גרה בחדר אחד של 16 מ"ר, בלי מטבח, בלי שירותים, והנך רואה את הלכלוך והעוובה שהילדים האלה חיים בהם, כשהמפרנס היחיד מרוויח כפועל פרדס 350 לירות לחודש בזמן שהוא מועסק, כפי לפניך דוגמה חיה של תעמולה נגד ריבוי הילדה. ואין אנו יכולים להתנחם בתשובה, כי עוד רבבות שריוות במצב דומה, וכי צרת רבים חצי נחמה.

למדינתנו ולחברתנו אין מנוס מבעיה זו, והיא תר-דוף אותנו גם אם נרצה להתעלם ממנה. אכן ראוייה הבעיה לטיפול מהיר יותר ולתקציבים רבים יותר לפני שנצט-רך לשלם מחיר יקר יותר בעד ההזנחה והעוובה הזאת.

המביצע הגדול המיוחד והחדש, שהוטל על משרד השיכון בעקבות מלחמת ששת הימים, הוא בניה במזרחה של ירושלים. למטרה זו הוכנו ואושרו באופן מזורז תכניות לשני גושים: שכונה של 2,600 יחידות דיור סביב גבעת התחמושת בצפון-מזרחה של ירושלים, והרחבה של שכונת שמואל הנביא, בהיקף של 1,400 יחידות דיור,

הטובים או הרעים: יש בעיות רבות שטרם נמצא להן פתרון. האם עלינו לשכן באותו בית משפחות מארצות שונות ברמות-תרבות שונות, או שמא מוטב לשכן בגושי בניינים שונים, בשכונות, או אפילו בעיירות נפרדות? הנציב לנו כמטרה יצירת ארץ רבגונית של ישר-בים אחידה-הרכב, או של ארץ אחידה יותר המורכבת מישושים רב-גוניים? במלים אחרות: באיזה מפלס יתן תהליך המיזוג את התוצאות הטובות ביותר?

בעיות דומות קיימות גם לגבי חיסול משכנות העוני. היש להעביר את אוכלוסייתם של משכנות העוני בבתי אחת על כל מטען הירושה והמנטאליות שלהם, או שמא מוטב לנסות לקרוע את רקמת חייהם שעד כה עלי-ידי פיזורם, אפילו תוך הסתכנות בחוסר-הסתגלות זמני או אף קבוע של המועברים לסביבה החדשה? כך, למשל, גילינו את התוצאות החמורות והעלויות לצמח בבתי-מגורים אחד, שבו מתרועעים מאה ויותר ילדים על פני חדר-מדרגות אחד על כל הכרוך בכך. כן נדמה שמשגה הוא לשכן קשישים או חולים וגכים בנפרד מן הציבור הרגיל. קיימת גם השאלה ביחס לזוגות הצעירים ולבעלי השכלה גבוהה יותר אשר בדרך כלל מהווים את היסוד הפעיל ובעל התודעה הציבורית המפותחת יותר בקרב התושבים: היש למוגם בשאר הציבור או מוטב להפרידם ממנו? בנושא זה ובנושאים אחרים הקשורים בו נערכים מחקרים רבים, והצלחת המיזוג של כל היסודות השונים בכלל ואוהד-חיים ישראלי מודרני אחד תהיה תלויה במציאת תשובות נכונות לכל אותן הבעיות.

במה שנוגע לביצוע עבודות הבניין, התקדמו ואנו מתקדמים בשלושה שטחים: בשיטתיות במסירת עבודות, בתיכנון רציונלי של עבודות הבניה ובהפחתת הוצאות הבניה.

עד שנת 1965 נהוג היה במשרד השיכון, במידה חלקית בלחץ העליה הגדולה, לצמצם את המכרזים בעיקר לטיפוסים בניינים מסוימים, וכן למסור עבודות בלי חישובים מספיקים של הפרטים ובלי חתימת חוזים תקינים עם הקבלנים לפני התחלת העבודות. כשניתנה ב-1966 הוראה להקפיד על מכרזים ועל חתימת חוזים תקינים לפני התחלת העבודה — חרף עבודת ההכנה החשבונתית שהצריך הדבר — כבר נמצאו בביצוע עבודות בסכום של 290 מיליון לירות בלי חוזים תקינים. כתוצאה מן המאמץ המיוחד להתגבר על פיגור זה נשארו עכשיו עבודות רק בהיקף של 30 מיליון לירות בקירוב, שטרם חתמו עליהן חוזים מתוקנים. במלים אחרות, ירד אחוז העבודות, שלא נחתמו עליהן חוזים תקינים בזמן מסירתן, מ-90% ב-1964 ל-13% בשנת 1967. אני מקווה כי השנה נחסל גם את הפיגור הזה.

ואשר לשיטת המכרזים, הרי אם גוציא מן החשבון את הבניה הטרומית, המתבצעת במתכנת התקשוריות בחוזים רב-שנתיים עם המפעלים, שבזמנו עודדו את הקמתם, בניה הממונה כ-25% מכלל הבניה של משרד השיכון, הרי הגענו למסירת מחצית העבודות על-פי מכרזים. המחצית השניה נמסרת לקבלנים על-ידי ועדת המכרזים העליונה בהתאם לכללים שקבעה ועדה בין-משרדית מיוחדת, על-פי התקשוריות הבנויות על מחירי מכרזים קודמים טיפוסיים, ואילו בכמה עיירות פיתוח היה בכלל קבלן יחיד והוא "סולל בונה", אשר היה מוכן לקבל את העבודה במקומות אלה.

על-ידי הצמדת צוותים לכל פרויקט בניה רציני. כן מוקם צוות היגוי מרכזי, אשר ידריך את הצוותים השונים, יקיים קשר ביניהם ויאגור את הנסיון המתגבש בתוכם.

אין ספק שתיכנון אורבאניסטי הוא פעולה משולבת, שבה התיכנון החברתי, התיכנון הכלכלי והתיכנון הפיסי חייבים לעלות בקנה אחד. הבעיה אינה מתמצית בהבטחת דירות טובות לנזקקים, כי בעקבותיה באה הבעיה כיצד למזג את דיירי הדירות האלה בשכונה ליחידה חברתית בעלת דמות, שתהיה מסוגלת לדאוג לעצמה ולסביבתה. ידוע כי שלושת הגורמים החינוכיים העיקריים, הקובעים את דמות האדם, הם המשפחה, בית-הספר והסביבה; והגורם האחרון, כלומר דמות השכונה והעיר — ערך חי-נוכי עצום לו בעיצוב דמות העם ובהתקדמות ראויה לשמה במיזוג הגלויות.

רבות מן הבעיות האלה, המטרדות אותנו כיום, לא הושג לב אליהן בתקופת העליה ההמונית, כשהיה הכרח לחכך בחפזן וללא נסיון וידע מספיק בתחום זה. כיום הכרח הוא לתקן את שגיאות העבר, לא רק לגבי העלאת ההרמה של הבניה והדירה, אלא גם לגבי תיכנון האתרים, השכונות והעיירות, שקמו כתוצאה ממגמתנו המוצדקת לפזר את האוכלוסיה ברחבי הארץ.

תיכנון ערי הפיתוח התבסס על תחזיות עליה גדולות הרבה יותר מן העליה המגיעה אלינו בשנים האחרונות. כתוצאה מכך הוקמו בכמה אזורים שתיים-שלוש עיירות, בעוד שהיתה מספיקה רק עיירה אחת לאזור. חלק מן העיירות שקמו לא הגיעו לגודל מספרי מינימלי והן נשארו כאלו התפתחות תלויה באוויר; אין לחסל אותן, אך אין להן תקווה להגיע בזמן המתקבל על הדעת לממדים של יחידה המסוגלת לעמוד על רגליה מכל הבחינות.

כשניצבים אנו עכשיו מול השאלה — היכן לבנות, אין אנו מוצאים תשובה בלי שתהיה בידנו תכנית-אב ריאליסטית לאזור שתתווה את קווי ההתפתחות לעתיד לבוא. אנו רואים אפשרות פתרון יחסי בכמה אזורים על-ידי שלוש שתיים או שלוש עיירות, השוכנות במרחק לא רב זו מזו, למעין איגוד עיירות אזורי, אשר יטפל בשירותים משותפים וידאג גם לחלוקת העבודה ביניהן באספקת השירותים לכל האוכלוסיה באזור. אולי בדרך זו נוכל להקים יחידות אורגניות גדולות יותר — אף כי מחולקות לגושים נפרדים — שהיה להן כוח לנהל את עצמן.

מתוך המגמה הזאת להביא לידי קונסולידציה של כמה עיירות פיתוח, מקימים אנו צוותים של תיכנון כולל אשר יאספו את החומר הדרוש ויכינו בהתאם לכך תכניות להמשך הבניה בישושים אלה.

פעולה דומה של תיכנון מחודש של כמה מושבים, אשר תכניתיהם אינן תואמות עתה במידה מספקת את צורכי הזמן, מבוצעת עכשיו ביחידה לתיכנון כפרי, שעברה למשרד השיכון מן הסוכנות, על-פי המלצותיה של ועדת בן-אהרון.

השפעת הסביבה על עיצוב דמות החברה יש לה השלכות חשובות לגבי בעיות מיזוג הגלויות והתאמת התיכנון לתכלית זו.

כידוע, מתרכזים כאן יהודים משבעים ארצות. כל קבוצת מוצא מביאה עמה מנהגים, מגטאליות ואורח חיים משלה, רקע, חינוך ואמות-מידה משלה, וכן את נימוסיה

השיכון נמנות ה"רשות לבינוי ופינוי של משכנות עוני" והחברות השונות הכפופות למשרדנו. הרשות לבינוי ופינוי סיימה את ניסוחן ואישורן, בוועדת העבודה בכנסת, של כמעט כל התקנות, הדורשות לפעולתה הלכה למעשה. היא סיימה גם סקר מפורט של כל האתרים מלפני 1948 הנחשבים לשכונות עוני, וכן היא מסיימת את הסקר השני של אתרים דומים מלאחר 1948. הרשות עיבדה גם מעד" כת קריטריונים אוניקטיביים, שעל-פיה היא תקבע את לוח העדיפויות בפעולת חיסול שכונות העוני. עתה ניג" שת הרשות לבדיקת המצב המפורט בכמה מן האתרים, העומדים בראש סולם העדיפויות, על מנת שאפשר יהיה להכריז עליהם כעל "אזורי שיקום", על כל הזכויות שהחוק מעניק לה בנדון.

הפעולות הרבות שעשינו עד עכשיו בחיסול משכנות עוני נעשו לפי שיטת החלוקה של הפעולה והתקציב בין כל האתרים הנזקקים או בין רובם. עתה הגענו לשלב כזה שנוכל לדבר על חיסול מתוכנן של שכונות עוני שלמות, על-ידי העברת חלק מתושביהן לשכונות אחרות ושיקום יתרון באמצעות בינוי האתר עצמו לפי התכנית המעובדת בהתחשב עם אופי המקום, אופי האוכלוסיה ושאר הבעיות המתעוררות.

אין פירושו של דבר שמכאן ואילך נרכז את כל מאמציו ותקציביו בשטח זה לחיסול כולל, שנה שנה, של מספר מצומצם של אתרי עוני בשלמותם, אך עלינו יהיה לפעול באופן מקביל בשני מסלולים: פתחונו חלקיים במספר אתרים בצד ריכוז מאמצים לבינוי אתרים שלמים אחדים, לפי לוח העדיפויות. משרד השיכון יטה און להמלצות הרשות בעניין זה, והוא כבר דואגת להב" טיח תכנון מתאים של שיקום לגבי שכונות אחדות, העומדות על הפרק.

אשר לחברות המסונפות למשרד השיכון, אעמוד כאן על החשובות שבהן, והן: "עמידר", שיכון ופיתוח" וחב" רות משותפות לשיקום משכנות עוני בשלוש הערים הג" דולות ובפתח-תקוה. חברת "עמידר" היא בעיקרה חברה לשירותי דיור ולא חברה המיועדת לצבור דווחים. בתחום טיפולה הקבוע נמצאות עתה כרבע מיליון יחידות דיור עם אוכלוסיה של 1,150,000, נפש בקירוב. בתוך המספר הזה, קרוב ל-90 אלף יחידות רשומות כרכוש "עמידר" והיתר כרכוש מינהל מקרקעי ישראל, בעיקר הבתים הנטושים, ושל חברות הסוכנות, אשר "עמידר" מנהלת אותן במקביל לרכושה שלה.

האוכלוסיה בסוגי רכוש זה מורכבת כמעט כולה מעולים, אשר באו ארצה בעשרים השנים האחרונות ואשר לא הגיעו למצב כלכלי המאפשר להם לבנות או לרכוש לעצמם דירות טובות יותר. על אופיה של אוכלו" סיה זו אפשר ללמוד מן העובדה שבין כ"70 אלף דירות בלתי-ארעיות שברכוש "עמידר", קרוב ל-14 אלף הן בידי משפחות שהן מקרי סעד, שאינן משלמות כל שכר דירה; כ"12 אלף משפחות, שהן מקרי סעד חלקיים מ"50 ומעלה ושכר-הדירה השנתי הממוצע שלהן הוא כ"60 ל"י, כ"26 אלף משפחות הנהנות מהנחות גבוהות בתשלול" מי שכר-הדירה הנקוב, כגון עולים חדשים, משפחות מרובות-ילדים, נכים, מובטלים וכיוצא בהם, ששכר הדירה הממוצע שלהם נע בין 200 ל-250 לירות לשנה. רק כ"18 אלף מדיירי "עמידר" אלה משלמים את מלוא שכר-הדירה הנקוב. לפי החלטת הממשלה, שגם הוא אינו עולה בממוצע על 600 לירות לשנה, בעוד שהשכר הכלכלי

מכיוון שקיימות נקודות בלתי-בהירות בנוהל הממ" שלה לגבי המכריזים, מחכים אנו לתוצאות דיוניה של הוועדה הבין-משרדית, בראשותו של שר המשפטים, שקיבלה עליה להכין הצעת חוק בנושא זה, ולפי חוק זה, כשיתקבל — נפעל בעתיד.

בשטח מחירי הבניה הצלחנו עד עכשיו למנוע עלייתם מעל לרמה של נובמבר 1965, למרות העובדה שמדד הבניה הרשמי עלה בתקופה זו ב"10%. יתר על כן, עד מאי אשתקד נסתמנה אף ירידה של 3.5% ועד 5% ברמת המחירים, אך לאחר הפיחות ולאחר עליית מחיריהם של חומרי יבוא, עלו שוב מחירי הבניה עד לרמה של נובמבר 1965.

אין אנו מסתפקים בכך. מחיר הבניה תלוי במידה מכרעת בארגון יעיל של העבודה, במניעת בזבז כוח" אדם ובחומרים, ובקיצור תקופת הבניה, דבר המקמץ בהוצאות כלליות וברביית על הון חוזר. יש לציין שבמ" אמצים רבים הצלחנו להביא לידי קיצור זמן הבניה, ובשנה האחרונה 71% מיחידות הדיור נשלמה בנייתם בלא יותר מ-12 חודש, בעוד שרק 5% מיחידות הדיור ארכה בנייתם למעלה מן 18 חודש. עם זאת, החלטנו לעודד ארגון רציונלי של עבודות הבניה, על-ידי שדור" שים אנו עכשיו מכל קבלן, המשתתף במכרז, לצרף להצע" תו את תכניתו לביצוע יעיל של העבודה, שתאפשר לו לסיימה במועדה.

הקמת בניינים היא פעולה מורכבת ביותר, שבה חייבים אלמנטים שונים להשתלב בשלבים ובמועדים מתאימים. על כן הוצמאנו בעולם שיטות מודרניות, המאפ" שרות לחשב בדיוקנות את המועדים שיש להבטיח בהם אספקת חומרים מסוימים או כוחות-עבודה מסוימים באתר הבניה, כדי שלא ייווצרו איחורים ועיכובים. דוגמה קלסית של חישוב מודקדק כזה היא פעולת הסרט הנע של הרכבת המכוניות שבה חייב על חלק מן החלקים הרבים להגיע בדגה הדרוש למקום הדרוש.

זו הדרך לנצל באופן האופטימלי את הסוגים השונים של כוח" האדם, השירותים, החומרים והכלים ושאר האבי" וזים הדרושים להשלמת הבניה. אין ספק שהיערכות רציונלית ומחושבת כזאת תוזיל את הוצאות הבניה קודם כל לקבלן עצמו, אך במרוצת הזמן ישתקף הדבר גם במחיר שהוא יקוב במכרזים. התנאי שלנו יכריח את הקבלנים לתת את דעתם על שיטות מודרניות אלה של ארגון עבודותיהם.

כן התחלנו כבר במשרד השיכון בתיכנון, ומקווים להביא לידי פעולה דומה במשרדי התיכנון הפריטים — על-פי השיטה הקרויה "קואורדינציה מודולרית". תמצית השיטה הזאת היא לקבוע אמת-מידה, או מודל, לפיו ייקבעו הגדלים של האלמנטים השונים בתיכנון. לדוגמה, לא יתוכנן גודל חדר אשר יחייב בזמן הריצוף להניח מחצית מרצפה במקום מרצפה שלמה, או דירה שהכנסת אביזרים שונים תדרוש בה עבודה נוספת של תיקונים, הרחבות וכיוצא בהם. השיטה הזאת חוסכת קודם כל פחת רב בחומרים וכן בעבודות ההתאמה. מאידך גיסא, היא תאפשר ייצור אלמנטים טרומיים — להבדיל מבניה טרומית — ואביזרים שונים, המותאמים לשיטה הזאת, שאפשר יהיה להכניסם לכל דירה ללא בעיות. גם כאן מצפים אנו לקימוצים במחיר הבניה.

עם הכלים החשובים בביצוע מדיניותו של משרד

נקבע על-ידי גדול התקציב, ולצדדי מסתמנת ירידה מסוימת בשנה הבאה בפעולתן בשל הצמצומים בתקציב. לעומת זאת מתכוננים אנו להקים כמה חברות אזוריות, שיפעלו לפיתוח מקומות, שבהם המוסדות המוניציפאליים חלשים מכדי לחצלו בפעולה כזאת בזימתם הם. החברות האלה וקמו לפי הצורך, בשיטות הגורמים המקומיים או משרדי ממשלה הנוגעים בדבר במקומות אלה.

ועתה הפרק האחרון שרצוני להתעכב עליו, והוא — הפעילות התחיקתית שלנו הנוגעת בעיקרה לבעיות האחזקה של בניינים ולהבטחתן של טיב הבניה ככך האפשר.

על חוק אחזקת המבנים, שיטיל את האחריות על הדיירים ועל בעלי דירות ובתים, דיברתי עוד אשתקד, אך לצדדי ההכרח לתאם בנדון בין החוקים השונים המ"חלקים את הסמכויות בין משרד הפנים ומשרד השיכון, עיכב את הצעת החוק בדרכה לשולחן הכנסת. בכל זאת מאמין אני שבקרב תגיע הנה. לעומת זאת, שלוש הצעות חוק אחרות, שהגשנו לממשלה, נוגעות במישרים או בעקיפים לשיפור טיב הבניה והפיקוח עליה. על ההצעות האלה סמכו את ידם גם הסתדרות פועלי הבניין וגם ארגון הקבלנים.

בעיית טיב הבניה היא בעיה כאובה למספר אזרחים לא מועט. אני מקבל מאות מכתבי תלונה בנדון, אך ישנם בודאי מקרים שאינם מגיעים אלי. אמנם יש לדאוג גם את הבעיה הזאת בפרספקטיבה הנוכחית: אם בארבע השנים האחרונות נבנו בארץ 126,000 יחידות דיור, שמהן קצת פחות ממוחצית — ביזמת הגורמים הפרטיים, ולעומתן קיימות גם מאות תלונות על טיב הבניה — אין בה משקל אובייקטיבי רב, אך יש בהן משקל סובייקטיבי רב. כי המשפחה הסובלת מצרה זאת אין לנחמה בסטטיסטיקה, והיא רשאית לדרוש הגנה.

הראשונה מהצעות החוק בנושא זה היא בדבר רישוי או רישום של קבלנים המוסמכים לבצע עבודות עד היקף מסוים, כל אחד לפי נסיונו ויכולתו. הסתבר כי אחת הסיבות לבניה לקויה היא בכך, שכל אדם שאין לו כל דע בשטח זה, מותר לו לנסות את מזלו בבניית דירות למכירה, וכתוצאה מכך — או שהוא מסתבך ואחר כך בא להתדפק על דלתי הממשלה ולחפש עזרה כספית, או שהוא בונה דירות גרועות, שהדיירים, רק אחר שיקנו אותן, יוכלו לעמוד על טיב הסחורה שרכשו. ההגדרות, מי רשאי להירשם ברשימת הקבלנים המוסמכים, ועל אילו עבירות אפשר יהיה למוחק קבלן מסוים מן הרשימה, ייקבעו בתקנות, על-ידי שרי השיכון והעבודה, בהתייעצות עם הסתדרות פועלי הבניין וארגון הקבלנים ובאישור ועדת העבודה של הכנסת.

הצעת חוק שניה בנושא זה היא בדבר הקמתו של מרכז הבניה, לפי ההמלצות שהגישא לפני כמה שנים ועדה מיוחדת בראשותו של רב-אלוף דורי. הנהלת המ"מ, כ" תורכב מנציגי הממשלה, באמצעות משרד השיכון ומשרד העבודה, מנציגי הקבלנים, פועלי הבניין ואגודת האינג'ינרים והארכיטקטים, ומאגשים הקשורים במוסדות המדע, העוסקים במחקר ובסקרים בנושא הבניה.

מתפקידו של המרכז לבניה יהיה להדריך ולתאם את המחקרים והסקרים הרבים, הנעשים במוסדות השונים, כגון משרד השיכון, הטכניון, מכון התקנים, אגודת האינג'ינרים, המכון לפדיון העבודה וכיוצא בהם. אכן, נעשים

הממוצע, לפי הערך הפנסוני של הנכסים, צריך להגיע עד לאלף לירות בקירוב לשנה. איולת היא לחשוב, שהחברה עם סוג כזה של לקוחות יכולה לחלום על רווחים.

מאידך גיסא, הטיפול ברבע מיליון דיירים מסוג זה ובדירותיהם הוא משימה עצומה. יש לגבות את שכר-הדירה שהדיירים צריכים ומסוגלים לשלם, יש לנסות למכור דירות לאותם הדיירים שיש ביכולתם לקנות, בעזרת משכנתאות נוחות, ויש לגבות את המשכנתאות, לפחות מחלק מהן. יש לדאוג לאספקת מים, ביוב, מדרגות, גדרות וגנינות, כלומר לקדם את פיתוח האתרים, שבשנים הקודמות לא זכו לפיתוח ראוי. במקרים רבים יש לשפץ בתים ולהוסיף חדדים למשפחות מרובות ילדים. על הכל יש לדאוג לאחזקת הרכוש, כדי שלא יתפורר מתוך הזנחה. כל אלה אינם פעולות המכניסות רווחים — הן עלולות יותר מאשר השכר הנגבה, אך המדינה חייבת להגיש את השירות הזה לאזרחיה על מנת שההשקעות בפתרון בעיות דיור לא ייהפכו להשקעות בחתירות שכונות עוני חדשות.

אחזקת הרכוש אינה בעיה טכנית גרידא. היא גם פונקציה של היחס לרכוש מצד המשתכנים, שבמקרים רבים אין מאחוריהם מסורת ראויה בנדון. לכן חינוך ציבור המשתכנים בשכונות לדאוג לרכוש, לסביבה, לנק"י ולשירותים מתאימים, הוא נושא אשר "עמידר", בעזרת האגודה לתרבות הדיור ובאמצעות היחידה לפעולה קהילתית, מוכרח לטפל בו, מתוך חשבון הרכוש וגם מתוך חשבון מרחיק ראות יותר — של מתן דמות לסביבה ולחברה האנושית הגרה בה.

איני יודע אם אותם אף עובדים, בערך, שמספרם צומצם בשנים האחרונות בכמה אחוזים, הוא בדיוק המספר הדרוש, ואנו מסרנו למכון לפדיון העבודה לעשות את הבדיקה, ולפי המלצותיו נפעל. כן מטפלת היחידה לביקורת של חברות במשרד השיכון בבדיקת האפשרות של צמצום נוסף במספר אזורי "עמידר". אך יודע אני, כי ישנם שטחים ובעיקר שטח הפעולה הקהילתית, שהם מקופחים מחמת חוסר כוח-אדם מספיק, ואחת הדרכים שנסתדל ללכת בהן היא להעביר מספר הולך וגדל של עובדים אדמיניסטרטיביים, המוכשרים לכך, לתחום הפעולה בשכונות בצמידות לדיירים.

דרכה לעתיד של חברת "שיכון ופיתוח", אשר עוררה אשתקד ביקורת חריפה מצד חוגים מצומצמים מסוימים, נדונה בהרחבה בוועדת שרים מיוחדת, אשר הגישה את המלצותיה לוועדת השרים לענייני כלכלה. אם תאושרנה ההמלצות האלה, תוכל חברת "שיכון ופיתוח" להמשיך בפעולותיה כמכשיר של משרד השיכון, לביצוע משימות שונות, שהוא חייב לבצע, אך בגלל אופיין הכלכלי או הכלכלי-למחצה, או בגלל האחר בשותפות עם גורמים אחרים — אין הוא יכול לטפל בהן, בעיקר בשל החוקים והנהלים הקיימים, שלא באמצעות חברה ממשלתית. אין לי ספק כי חברת "שיכון ופיתוח" תבצע בעתיד, כשם שביצעה בעבר, משימות חשובות, בכפיפות למדיניות הממשלה ובפיקוח מלא מצד משרד השיכון. אני מקווה כי בעתיד לא יהיו עוד סיבות לטענות נגד החברה.

ואשר לארבע החברות המשותפות של משרד השיכון והעיריות, שתפקידן לדאוג לפינוי משכונות העוני בעריהן — הן מתקדמות בביצוע משימתן. אך הקצב, בדרך כלל,

עיקר הבעיות, הפעולות והתכנויות לעתיד, שמשרד השיכון עוסק בהן, ומי שמתעניין ביתר פירוט ימצא אותו בספר ההסברים לתקציב ובחוברת מיוחדת על פעולות משרד השיכון, המונחת לפניכם. אני בטוח כי הישגיו בשטחים רבים לא יעלמו מעיניהם של חברי הכנסת, ומה גם שבכל הנושאים העיקריים — כמו עליה, פינוי משכנות עוני, בניית ירושלים, קידום הבניה בהתיישבות וחיוק עיירות הפיתוח — הרוב הגדול של חברי הכנסת מאוחד, דומני, אתנו בגישתנו. אין זאת אומרת כי לא נעשו שינויים, כי לא היו מחדלים, כי לא נותר מה לתקן ומה לשפר.

אחזני קשבת איפוא לכל סיוע שיינתן לי מצד חברי הכנסת מעל במה זו במילוי המשימות, שדיברתי עליהן.

הי"ר ק. לוז :

אנו עוברים לדיון על תקציב משרד השיכון. רשות הדיבור לחברי הכנסת לורנץ, ואחריו לחברי הכנסת חסין.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל) :

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. בהתאם למסורת שלי מזה שש-עשרה שנה שאני משתתף בדיון על תקציב משרד השיכון, אפתח בהבעת הערכה לעבודה הקונה-סטרוקטיבית בהיקף עצום הנעשית על-ידי משרד השיכון מאז כהונתו של שר הפעולה שלהם, לפקח על טיב הבניה וצמצום הזמן דומני כיהנו בתפקיד זה שיש שרים. עבודה זו נעשתה בעזרתו של צוות מוכשר המלווה את משרד השיכון בכל צעדיו מאז הקמת המדינה.

על ידי נסיון אישי אוכל לומר ללא כל היסוס שמעשרה קבין של ביורוקרטיה שידרו למשרדי הממשלה, חלקו של משרד השיכון בכך הוא מיומלי, ואין זו מילתא וטרתא כאשר מדובר במשרד ממשלתי. לעתים מותחים ביקורת, גם מוצדקת, על אנשי משרד השיכון, שאינם מקפידים על כל הפורמליות ועל מסגרת תקציב מאושרת. הם חוטאים לחוק התקציב, וזוהי ביקורת מוצדקת; אבל לגבי ידי ישר להעדיף עבירה פורמלית על ביורוקרטיה מוגזמת.

אעמוד בדברי על שלוש נקודות עקרוניות המתייחסות לדיון על תקציב משרד השיכון: האחת — המתייחסת לירושלים עיר הקודש; השניה — בעיית העליה מנקודת הראות של השיכון; והשלישית — הבניה הכלכלית.

ירושלים הוזנחה גם על-ידי משרד השיכון. אפשר להוכיח זאת, חברי הכנסת, גם במספרים אבסולוטיים המצביעים על ירידה תלולה בבניית הדירות במשך השנים האחרונות, וגם על-ידי השוואה באחוזים של הבניה בירושלים לעומת שאר המחוזות בארץ. אביא מספרים מן החוברת שהגיש לנו שר השיכון, בעמ' 5: במחוז ירושלים נבנו בשנת 1963 — 2,540 יחידות דיור; בשנת 1964 — 3,470; בשנת 1965 — 3,130; ובשנת 1966 — בסך הכל 980 יחידות דיור.

אברהם טיאר (המרכז החופשי) :
בגלל המיתון...

שלמה לורנץ (אגודת ישראל) :

אמרתיו שחלה ירידה לא רק במספרים אבסולוטיים, אלא גם באחוזים של הבניה בירושלים לעומת שאר המקומות. בירושלים חלה ירידה תלולה לעומת חשנה

בארץ מחקרים רבים וחשובים בקשר עם טיב החומרים לבניה, שיטות בניה וייעולה, התאמת הבניה לתנאי האקלים, הרטיבות, הרעש, דרכי התיכנון האורבני והכפרי, ונושאים אחרים. הדרכה ותיאום המחקרים, ריכוז המסקנות הסופיות, דרכי יישומן, איגרת הידע והפצתו בין העוסקים במקצוע, וכן מחקר השווקים והצרכים בדיוור ובבניה בהתאם לנתונים על ההתפתחות הדמוגרפית, הכלכלית והחברתית — כל אלה יתרמו, לדעתי, להעלאת רמת הבניה וטיבה, למניעתם, ככל האפשר, של משגים וטעויות, ועל-ידי כך גם לחסכון בהוצאות הבניה.

עם זאת, אין אנו מרפים מאמצינו לבדוק את התלוצות לטיב הבניה הגרוע, המגיעות אלינו, ומלשקוד על הסרת הליקויים, כלל שהדבר ניתן בידנו, — ואין אנו אחר-אים, לפי שעה, לאותה בניה שאינה במסגרת משרד השיכון והברותי. אנו גם מטילים עכשיו אחריות אישית ברורה יותר על האשמים בביצוע גרוע של בניה, לפי הזמנתנו, בכלל זה על המפקחים שלנו העוקבים אחר מהלך הבניה.

הסעיף האחרון בתכנית התחיקה שלנו, לפי שעה, הוא הכנת הצעת תיקון לחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים, אשר ייפה את כוחו של שר השיכון, בדומה לשרים אחרים בתחום שטחי הפעולה שלהם, לפקח על טיב הבניה. עד עכשיו אין לאיש סמכות לכך, פרט ליזכותם של מוסדות השלטון העצמי לפקח על טיב של חומרי בניה מסויימים, מבלי שהרשויות המקומיות תהיינה מצוידות בכלים מספיקים לבצע את הפיקוח הזה הלכה למעשה.

בעיית הפיקוח על הבניה, שבמהותה היא צירוף של מאות ואלפי פריטים, היא מסובכת ומורכבת מאד. ועדה מיוחדת, שמשותפים בה אנשי משרד הפנים ומשרד השיכון, יושבת על המדוכה הזאת למעלה משנתיים, והיא זקוקה לפרק-זמן ארוך נוסף עד שתוכל להציע לאישור תקנים מוסכמים לכל פריט ופריט, באופן שאף שר יהיה אף התקנים האלה, על-פי החוק, לתקנים מחייבים.

בתקופת-הביניים מתכוון אני לעשות צעד ראשון בכיוון הפיקוח על טיב הבניה, על-ידי שאפרסם — לאחר שיאשר התיקון לחוק על-ידי הכנסת — תקנות שתייבין כל מוכר דירה חדשה לזייר לצרף לחוזה מפרט מדוייק, לפי שאלון הנקבע על-פי החוק, של המרכיבים השונים של הדירה. אין זה עדיין מחייב את הקבלן לשמור על תקנים מסויימים, אם כי יוכל לצרף הצהרה ביחס לפריטים שהשתמש בהם לפי התקן שקבע מכון התקנים. אך מה שייירשם במפרט יהיה חלק מן החוזה, ודינו של הקבלן אשר ימסור פריטים מטעים יהיה כדיון יצרן שווייץ, למשל, את המשקל או את הדרכ השימושים, כפי שהחוק מחייב אותו לפרסמו על גבי הקופסה.

לקונה הדירה תהיה האפשרות לפנות למכון התקנים או אף למשרדים הנדסיים פרטיים ולבקש, תמורת תשלום שייקבע, לבדוק אם אכן הדירה, שהוא קונה אותה, מתאימה בכל למפרט המצורף לחוזה. ברור כי במקרה שהקבלן יעשה את עבודתו במינה, הוא יימחק, בנוסף על שאר העונשים, מרשימת הקבלנים המוסמכים.

אני מקווה כי בעזרת כל החוקים הנ"ל והפעולות שייבואו בעקבותיהם נוכל לפתוח דף חדש בפיקוח על טיב הבניה, בייעולה, בהעלאת רמתה, התאמתה לצרכים והוזלתה.

כנסת נכבדה. ניסיתי בסקירתי זו לעמוד רק על

מיוחדת, והייתי אומר: על-ידי אהבה מיוחדת, לירושלים — נוכל להשיג את המטרה שכולנו שואפים להשיגה.

אשר לנושא העליה מן הבחינה המצומצמת יותר של השיכון — גם שר האוצר וגם שר השיכון דיברו באריכות על התנאים המיוחדים שיינתנו מכאן ואילך לעולים החדשים. מדובר בתנאי דיור במחיר זול, ואחר-כך — אפשרות לרכוש את הדירה ולשלם רק 20% מן המחיר, והשאר יינתן כהלוואה זולה למשך שלוש שנים, במחיר המקורי. כל זה טוב ויפה, אבל אני רוצה לשאול: מדוע אין ניתנים אותם התנאים עצמם לכל אותם גופים שממלאים תפקיד גדול בעליה? ואני רוצה לדבר במיוחד על הקריות הדתיות אם זו קרית מטרסדורף או קרית צאנו בירושלים, אם זו קרית קלוינבורג בנתניה, או קרית אהרון או קרית ישמח משה. הגופים האלה מעלים מאות עולים. אני יכול לערוב לכך שהם יכולים להעלות 1,000 משפחות עולים. ואצל משפחות אלה, כידוע, מספר הנפשות גדול מאוד. אולם זאת בתנאי אחד, שתתנו להם אותם תנאים שאתם נותנים לכל עולה כשהוא קונה דירה בחדת, לפעמים אפילו במרכז ירושלים. אין שום הגיון שאותם גופים שבעצמם מארגנים את העליה, שבונים קריה שלמה — בדרך כלל מחוץ לעיר ולא במרכז — אין שום הגיון שהם לא יקבלו אותם התנאים.

כבר אמרתי: כספי ציבור — נוחא; כספי בנק בשביל העולים החדשים מן המערב שיודעים את חשבון הריבית, כשהם צריכים לשלם 11% ריבית על המשכנתה — בשבילם אין זה בא בחשבון, ואינם מנצלים זאת. לכן אני מציע, ואין לי ספק שתביעה צודקת זו תמצא אוון קשבת אצל השר וצוות עובדיו, שנוסף על 1,600 הדירות שאתם נותנים להן מימון שלם ומוחלט, תתנו מימון לכמה מאות דירות נוספות בקריות הדתיות. כפי שאמרתי, זהו הפוטנציאל הטוב והבטוח ביותר לעליה. אני מבטיחכם שכל דירה שתבינה תזכה מהר לעולה מארצות הרווחה.

הי"ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת חסין, ואחריו לחבר-הכנסת גולדשטיין.

אשר חסין (מפלגת העבודה הישראלית):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. אין ספק שמשרד השיכון הוא אחד המשרדים המצטיינים במעוף ובתנופה בעבודה היום-יומית, וברצון הטוב של כל צוות העובדים הרואים בתפקידם ייעוד ממלכתי גדול וממלאים אותו במסירות רבה. הדבר מבטא בכך שהם מראים כלפי העולה את מלוא ההבנה, ונותנים לו דירה בתנאים נוחים ככל האפשר ותוך הזמן הקצר ביותר. לא אחת מודמן לי לראות את השתתפותו של פקיד בשמחתו של העולה, שאחרי תקופה ממושכת זוכה לקבל דירה. לכן ראוי הוא משרד השיכון, המחזיק אדמות, אשר בן הופכים צור לאגם מים ומחדשים את כל הנוף ביופיו והדרו, על ידי נטיעה ושתילה של האדם ושל הפר — ראוי משרד השיכון לשבת. ואם בעקבות דברי אלה אניער כמה הערות, יהיו הדברים האלה בבחינת משאלה, עצה ודרישה שייסיעו לשפר את מעשיו של המשרד.

דיור טוב מקטין את הפער בין השכבות השונות; דיור טוב ממעיט מחלות. ופה אני רוצה לפנות למשרד

הקודמת — 980 יחידות דיור לעומת 3,130. אין כאן שום מספר לגבי שנת 1967. ציפיתי ששר השיכון יגיד משהו על כך, אבל לא קיבלתי את המספר הזה.

ניקח נתונים מעניינים יותר על הבניה הציבורית, שאותה בכל זאת אפשר לכוון בהתאם למדיניות. אנו רואים שהמספרים לגבי ירושלים אינם טובים יותר, אלא אף גרועים יותר. בשנת 1963 הגיע אחוז הבניה הציבורית בירושלים ל-48%; בשנת 1964 — ל-65%; בשנת 1965 — ל-67%, ופירוש הדבר עליה כדבעי, כפי שירושלים ראויה לה. אולם בשנת 1966 סך כל הבניה הציבורית בירושלים הגיע ל-29% בלבד. זאת אומרת שהבניה הציבורית בירושלים ירדה עוד יותר מאשר הבניה הפרטית, כאשר עורכים את ההשוואה באחוזים. ושמא כל זה גובע מהמיתון? אנו רואים שבמחוז הצפון בכל זאת הגיעה הבניה הציבורית לשיעור של 49%, ובמחוז חיפה — ל-38%, ולא אדבר על מחוז הדרום, שם הגיע שיעור הבניה הציבורית ל-89%, היינו כמעט כל הבניה היתה ציבורית. אני משמיט מכאן את מחוז תל-אביב, שם אין צורך בבניה ציבורית. אבל השיעור של 29% בניה ציבורית בירושלים לעומת שאר המחוזות אומר דרשני.

ולא רק המספרים הללו שצינתי אומרים דרשני, אלא דומני שהם תובעים יותר מאשר והנאום המלהיב ביותר — ולעתים מספרים יבשים יודעים לדבר יותר מאשר אדם חי — את עלבונה של ירושלים. כמובן אין אני חושד בממשלה או במשרד השיכון שכוונתם לפגוע בירושלים או להזניח; אבל לדעתי, בגלל חוסר מחשבה ראויה, למעשה הוזנחה ירושלים לעומת כל שאר המקומות בארץ. מה הסיבה שביירושלים חלה ירידה כה תלולה בהיקף הבניה לעומת כל מקום אחר? בירושלים חלה בשנה האחרונה ירידה ב-66% מכלל הבניה; במחוז הצפון חלה ירידה ב-25%; במחוז חיפה חלה ירידה ב-27%; מה אפוא הסיבה שביירושלים היתה ירידה גדולה כל-כך, מדוע אין בונים בה במידה מספקת? לדעתי, הסיבה נעוצה בכך שאנשי משרד השיכון לא השכילו לעמוד על הבעיה המיוחדת של ירושלים. ראשית, הבניה בירושלים יקרה ב-30% מן הבניה בכל מקום אחר, בתוספת פיתוח הקרקע. אם אנו רוצים לכוון עליה לירושלים, אם אנו רוצים לעודד אנשים מתוך לירושלים שידכשו בה דירות ויעברו לגור בה, אם אנו רוצים לעודד זוגות צעירים להשתקע בירושלים ולהעדיף אותה על פני מקום אחר — ויש לה לירושלים כוח-משיכה מיוחד — עלינו לדאוג שדירה בירושלים לא תהיה יקרה יותר מאשר דירה באזור החוף. בבני-ברק או בסביבות תל-אביב אפשר לרכוש דירה בת שלושה חדרים בסכום ממוצע של 30 אלף לירות. בירושלים יש לשלם בעד דירה כזו סכום של 40 אלף לירות ויותר.

אני טוען שיש לחתור להשוואת מחירי הדירות בירושלים למחירים בשאר חלקי הארץ. בתקציב המוצע חלה התקדמות מסויימת. מוצע להקים השנה בירושלים 2,000 יחידות דיור, מזה אלף יחידות במזרח ירושלים. ההקלות שתינתנה, הן כהלוואה והן במענק, מוצדקות בהחלט. אבל לדעתי מוצדק לתת את אותם התנאים בכל ירושלים, או כמעט בכלה, אולי פרט לאזורים כמו רחביה או גאולה, שהם במרכז העיר. אבל גבי כל הקריות והשכונות שמסביב לירושלים יש לתת אותן זכויות ואותן הקלות, ובדרך זו לעודד את הבניה בירושלים. כי רק על-ידי דאגה

וזוגת צעירים. רובם משוחררי צה"ל, רובם סיימו זה עתה את לימודיהם. מאז שוחררו מצה"ל או סיימו לימודיהם ועד לרצונם להקים בית בישראל לא הספיקו לחסוך די כסף. על אף המאמצים הגדולים שעושה משרד השיכון, ואכן מדי שנה בשנה הוא מקל בתנאים, בכל זאת טרם הדביק את קצב הצריכה, ואם נביא בחשבון את העובדה שרוב הזוגות הצעירים באים ממשפחות מרובות-ילדים, הרי הרווח בנקודה זו הוא כפול. כי במידה שעוורים לזוג הצעיר להקים את ביתו בתנאים נוחים, חוסכים את הכסף משום שלא צריך לעזור למשפחה בתוספת של חדר או שני חדרים, ואם יש כאן נקודה של רווח כפול, בוודאי צריך להתחשב גם בה.

ועוד דבר: קראתי בעמ' 110 של דברי ההסבר לתקציב משרד השיכון, כי בהתאם להחלטות שנתקבלו בקשר לעולים מארצות הרווחה, יועד כתכנית המשרד סכום של 54.9 מיליון לירות לשם רכישת 1,650 יחידות דיור. הדירות שתיכשנה במסגרת תכנית זו הן בגודל של 85 מ"ר בממוצע ובדומת בניה גבוהה יחסית. הבתים מרוכזים בירושלים ובאזורי מרכז הארץ. דירות אלה תימסרנה לעולים בשכירות, עם אפשרות של רכישה תוך מתן תנאים מקלים המעודדים רכישה בשלוש השנים הראשונות. לפי אישורה של ועדת הכספים של הכנסת, הוחל בביצוע תכנית זו כבר בסוף 1967/68 על מנת להבטיח מקומות קליטה לעולים אלה.

רבותי, כל עולה שיבוא ייקלט לפי אפשרויותיו, לפי יכולתו; לפי אפשרויותיו ולפי יכולתנו. אבל ברור שזה צריך להיעשות במידה שווה לגבי העולים כולם. מצד אחד אומרים לנו שאין הבדל בין ארצות מצוקה לבין ארצות רווחה, מצד שני מוסיפים בכל זאת לדבר על ארצות רווחה ואומרים כי לעולים מארצות אלה יש לתת דירות של 85 מ"ר בתנאי רכישה מיוחדים, דירות אלה מיועדות לאלה ולא לאחרים. דבר זה פוגע וכולם, במידת מה, את העליה מארצות שלא אקרא להן ארצות מצוקה, כי בשבילי אין ארצות מצוקה וארצות רווחה. כל היהודים יושבים בגולה ועלייתם לארץ — רווחה לכולם.

משום כך אני מציע לשנות את התכנית הזאת ולדאוג שהיא תהיה אחידה לכל סוגי העולים.

בסוף דברי רוצה אני לבקש מן השר בקשה שהעליתי גם בשנה שעברה, ואני חוזר עליה היום. ההעלאות בשכר-הדירה בבתי "עמידר" פגעו במיוחד בשכבות הנחשלות. על אף כל ההנחות וההקלות, אין האנשים האלה עומדים בתנאים המוצעים להם. בקשתי היא איפוא למצוא דרך לתת הקלות נוספות, כדי שאותן משפחות נחשלות הגרות בתנאים לא דומים יתהווה גם הן.

היו"ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גולדשטיין, ואחריו לחבר-הכנסת דניאל לוי.

אהרן גולדשטיין (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הוויכוח על תקציב משרד השיכון לשנת 1968/69, שאנחנו מגדלים היום, אינו דומה לוויכוח שניהלנו מעל במה זו ביום 3 באפריל 1967, כאשר הגיש השר בנטוב את תקציב משרדו לשנת 1967/68. אי-הדמיון מתבטא בשלוש בחינות: ראשית, בשנה שעברה התנהל הוויכוח על רקע המשבר הקשה שפקד את המשק כולו, אולם

השיכון במשאלה. כל הזמן נעשים מאמצים גדולים, ומדי שנה מגדילים את שטח הדירות. כיום אנחנו רואים משפחות מרובות-ילדים יזוכות אפילו לשתי דירות. אולם נשאלת השאלה מדוע יש צורך לתת למשפחה מרובת-ילדים שתי דירות, במקום לתת לה דירה גדולה בסטנדרט בינוני? מדוע עד כה לא בנה משרד השיכון דירות גדולות בסטנדרט בינוני, שם יתגורר האדם עם משפחתו, ואם תדרש לבן עזרת האב, יהיה האב קרוב אלו. במשפחות מרובות-ילדים יש ילדים קטנים. משפחות כאלו מקבלות שתי דירות, שני מטבחים, שירותים כפול-לים וכו'. מצד אחד גותנים הקלה לעולה, משרד השיכון והממשלה משקיעים בזה כספים מרובים, אולם מצד שני האזרח מתחייב בתשלומים גבוהים, משום שעלויו לשלם שכר בעד שתי יחידות דיור, הוא משלם מסים כפולים, בעד מים, חשמל וכו'. דבר זה מכביד על משפחות מרובות-ילדים. אני אומר את הדברים האלה משום שאני יודע שבימים אלה, הממשלה, הסוכנות וכל מוסדות המדינה עושים לילות כימים ומשקיעים מחשבה ואון כדי למצוא דרכים לעידוד העליה.

השיכון יכול להיות פתרון, אמנם חלקי, לבעיית הגב-רת העליה. כי עולה שאינו בטוח אם ימצא בארץ את כל הנוחיות שהיתה לו בארץ גלותו, ימצא מיד מקום עבודה מתאים לו, אשר בו יקבל את המשכורת הדרושה לו לקיום משפחתו; ימצא לעצמו דירה נוחה ומתאימה לגור בה — כל אלה ימנעו את עלייתו. בעיית הדירות הקטנות היא אחת הבעיות הבולמות במידת-מה את העליה. לכן על משרד השיכון להשקיע מאמצים בבניה רחבה יותר, של דירות גדולות יותר, אפילו בסטנדרט בינוני.

נכון שעכשיו התחילו לבנות דירות של 91 מ"ר, 105 מ"ר, 120 מ"ר, ויש גם דירות נוחות יותר. אבל לא כל סוגי העולים יכולים לעמוד במאמצים אלה. יש עולים שיכולים לשלם 150 לירות לחדש בדמי שכירות, יש עולים שיכולים לשלם אפילו 200 לירות. אבל יש עולים שמאחר שעתידם ועתיד ילדיהם אינו נראה בטוח, אינם יכולים להשקיע סכום זה. האם אנו זקוקים לתשלום בעד אותה דירה, אחרי שמשקיעים בה הרבה כסף, או שאנחנו זקוקים לכוח-אדם, שאנו מייחלים לו ושהוא כה חיוני למדינתנו?

לפני זמן לא רב קראנו שבאשקלון אין כמעט בניה, על כל פנים הבניה שם איטית מאד. הוא הדין גם בירושלים החדשה ובבאר-שבע, ומפליא הדבר. כאשר עולה חושב על עליה לארץ, הוא מתנה אותה בשני דברים שהם הקובעים והמכריעים: שיכון ועבודה. עד כמה שידוע לנו, הרי באשקלון יש הרבה עבודה, אולם חסרות ידיים עובדות. כך הדבר גם בבאר-שבע וגם בירושלים. דווקא במקומות אלה כמעט הופסקה הבניה.

בנתניה יש הרבה דירות, שם קולטים עולים. שמעתי שלפני שלושה שבועות בערך התייצבה משלחת אצל ראש מחלקת הקליטה של הסוכנות ואמרה לו: מדוע אתם שולחים אלינו עולים כאשר אין עבודה? יש לתאם את הדברים, במידת האפשר, ולדאוג שבניה רבה תהיה באותם מקומות שיש שם מחסור בידיים עובדות, או הצפויים למחסור בידיים עובדות, כדי שהעולה לא יחסר עבודה מיומו הראשון בארץ.

אני רוצה להזכיר עוד בעיה קטנה, היא הבעיה של

והשנים הבאות יהיו שנות עליה לישראל ותיפסק הירידה במספרים ניכרים, שהיינו עדים להם, לצערנו, בשנתיים האחרונות.

על שלושת השינויים היסודיים המבדילים בין הדיון הנוכחי על תקציב משרד השיכון לבין הדיון בענה שעברה — אנו חייבים תודה והוקרה לצבא הגנה לישראל.

חברי הכנסת הנסבדים. בדיון על תקציב משרד השיכון לשנת התקציב 1968/69 החלטתי להתעכב על בעיות מרכזיות אחדות של ענף הבניה. הראשונה בהן היא: מהי כמות הבניה למגורים וליעדים אחרים, שתהיה נחוצה בשנים הבאות, החל משנת התקציב 1969/70. כדי לנסות ולהשיב על שאלה זו, אני מביא בחשבון את גמר הבניה בשבע השנים האחרונות — מ' 1961 עד 1968 עם אומדן הבניה לשנת 1968. הבניה שהסתכמה עד ראשית 1968 מגיעה ל-28,743 מיליון מ"ר, מזה בניה ציבורית 10,474 מיליון מ"ר, ובניה פרטית — 18,269 מיליון מ"ר. מתוך הסך הכולל הזה הסתכמה הבניה למגורים ב-19,238 מיליון מ"ר, מהם 7,895 מיליון מ"ר בניה ציבורית ו-11,343 מיליון מ"ר בניה פרטית. במונחי דיוור התבטאו כמויות אלו בסך כולל של 245,880 דירות, מהן 132,340 בבניה הציבורית ו-113,540 בבניה הפרטית.

על כמות בניה זו, כפי שכבר הדגשתי, אני מוסיף את אומדן הבניה לשנת 1968 — כשלושה מיליון מ"ר בערך, וכך אנו מגיעים לכמות של בניה, במשך שמונה שנים, המסתכמת ב-31,750,000 מ"ר. אשר למספר הדירות, הרי השנה יתווספו על המספר שהוכרתי קודם כ-23,000 דירות, מה שיביא את הסך הכולל לשמונה השנים הנסקרות ל-268 אלף דירות בקירוב.

יוצא איפוא שבשעה שנבוא לדון על תקציב שנת 1969/70, כששוב לא יהיה לנו מלאי של דירות ריקות, תצטרך הבניה להגיע ל-4 מיליון מ"ר לשנה, מזה למגורים ב-19,238 מיליון מ"ר, מהם 7,895 מיליון מ"ר כפי שהיה זה בשנים האחרונות, ליעדים אחרים.

בשבע השנים הנסקרות גדלה האוכלוסיה בישראל, על-ידי הריבוי הטבעי והעליה, בניכוי הירידה והפטריות, בקצת יותר מחצי מיליון נפש — מה שמהווה כ-72,000 נפש בממוצע שנתי. אם נחשב זאת לפי האוכלוסיה הקיימת כיום במדינת ישראל בגבולותיה שמלפני ה' 57 בינוי 1967, יהיה פירוש הדבר גידול שנתי בשיעור של 2.7%. אני מאמין באמונה שלמה שהגידול בעתיד יעלה על שיעור זה בהרבה. אין גם להתעלם מהתפתחות נוספת בדיוור והיא גידול שטח הדירה, שכן בשנת 1961 היה גודל הדירה הממוצעת, בדיוור הציבורי, 53 מ"ר, בעוד שב-1967 הגיע ל-64 מ"ר. בדיוור הפרטי עלה גודל הדירה הממוצעת באותה תקופה מ-86 מ"ר ל-96 מ"ר. אין ספק שלנתונים אלה תהיה השפעה ניכרת גם על הכמות השנתית במטרים מרובעים של הבניה למגורים בשנים הבאות.

בעיה רצינית ביותר אני רואה במחסור המתהווה בכוח-אדם בענף הבניה. אם נוסיף את הבניה הבטחונית על אומדן שלושת מיליוני המטרים המרובעים שעלינו לבנות בשנת 1968, ניווכח כי אין לנו כוח-אדם מספיק לכיצוע כמות עבודה זו.

מי שמתעניין בענף זה ראו לו שיעבור באתרי

יותר מכל את ענף הבניה. ובצדק הושם אז הדגש בבעיית האבטלה בענף, ולא מבעית מן המתווכחים תבעו להגדיל את התקציב כדי לספק תעסוקה למספר גדול יותר של מובטלים. יש לציין שהתקציב של משרד השיכון לאותה שנה היה אחד הגדולים מאז הקמתו. שנית, בזמן הדיון בשנה שעברה עמדו רבבות דירות ריקות והן היו שייכות לממשלה, לחברות ציבוריות ולקבלנים פרטיים. המישה חודשים אחרי יוכוח זה, ב' 1 באוגוסט 1967, היו במדינה כולה 35,673 דירות לא-מכורות, מהן גמורות ומהן לפני הגמר. המלאי הזה התחלק כך: בבניה הציבורית 25,410 דירות, בפרטית — 10,263 דירות. מלבד הבניה לצורכי מגורים, היו פנויים גם 379,000 מטרים מרובעים בניה ליעדים אחרים, שבחלק הגדול היו שייכים לבניה הפרטית. שלישית, הוויכוח על התקציב בשנה שעברה התנהל לא רק במצב של משבר כלכלי ואבטלה גדולה בענף הבניה ומלאי דירות ריקות, אלא מה שגרוע משלושת אלו — בסימן של משבר מאמון מצד חלק לא-מבוטל מבין תושבי המדינה, לגבי המשק הישראלי, המדינה עצמה ועתידה. היה זה משבר חברתי קשה שנתן אותותיו הן בירידה הגדולה מן הארץ והן בהימנעות טוטאלית מקניית מצרכים בני-קיימא, ובראש וראשונה — דירות. כל האמצעים שנקטו כדי לשנות מצב זה, על-ידי הזרמת מאות מיליונים של לירות למשק הישראלי, לא הועילו.

לאחר מלחמת ששת הימים חלו שינויים מרחיקי לכת בשלוש הבחינות שצינתי. אמנם הופיעו בעיות חדשות, לא פחות רציניות, והן בעיקר בעיות עליה, בטחון, התוקת השטחים ששחררנו והבראת המשק לבני-סוסה של המדינה והעלאת רמת החיים של חלק נכבד מתושבי המדינה. אבל בורז בתקציב משרד השיכון לשנת 1968/69 חדלה בעיית האבטלה להיות גורם המחייב הגדלת כמות הבניה. הדיון צריך להתנהל על הפונקציות שעל המשרד הזה למלא, וכיצד עליו למלאן על הצד הטוב ביותר, ובמינימום של תקציבים ממשלתיים. אנו מצויים לתת את דעתנו בוויכוח זה על פתרון בעיית הדיוור התת-סטנדרטי, דיוור לזונות צעירים, הרחבת הדיוור למשפחות גדולות, שיפור הדיוור לאזרחים המעוניינים ביום בכך, הקמת מבני תעשייה, מסחר ומלאכה במידה שיש צורך בהם, הקמת מבני ציבור הכרחיים, ומעל לכל — אספקת קורת-גג לעולים חדשים במידה שיבואו לישראל.

אני מסכים עם הערכת השר, שמלאי הדירות פוחת והולך ויכולים אנו לשער כי כאשר נדון בתקציב הבניה לשנת 1969/70, לא יהיה מלאי גדול של דירות ריקות ונוכל לדון אז על כמות הבניה השנתית שהמדינה, על כל גורמיה, צריכה לבנות בלי ליצור עודף גדול, כפי שהיינו עדים לכך בשנים האחרונות, אך גם בלי שהיה מחסור בדירות.

המספרים שברשותי מראים שמחודש יולי עד סוף השנה — משך שישה חודשים — נמכרו 12,500 דירות. באותם החודשים התחילו לבנות 10,000 דירות. בחודש ינואר השנה נמכרו על ידי כל הגורמים במדינה, בכלל זה דירות מיד שניה, 3,500 יחידות דיוור.

עובדות אלו מוכיחות שתושבי המדינה אינם נמנעים עוד כיום מקניית מצרכים בני-קיימא, ובכללם דירות. עלינו לציין מתוך שמחה שלאורחי המדינה חזרה שוב האמונה במדינה ובעתידה. ויש יסוד לתקווה שהשנה

בדגה זה קשה לדעת בדיוק בכמה מסתכמים עד היום ההפסדים שתקציב המדינה נושא בהם עקב הסוב-
סידה הזאת, אבל צדק אותו פקד ממשלתי בכיר שאמר
לי כי את הסובסידיה האמורה עלי לחפש כל שנה במאות
מיליוני הלירות שהממשלה משלמת ריבית יותר משהיא
מקבלת מן החייבים לה. אני ידע שבנידון זה נערך עכשיו
מחקר באגף החשב הכללי.

לא נוכל בעתיד להמשיך ולפתור את בעיית הדיור
באותה דרך כפי שאנו עושים זאת עד כה, שהיא היקרה
ביותר שישנה. חייבים להפריד בין דויר שבעדו יש
שלם שכר-דירה ונטבילי, - לא אומר: אותה ונטביליות
שדיבר עליה מר פרד, אני מסתפק במה שאמר מר
ונדברג, שיש לשלם ריבית מקובלת במדינה - לבין
סובסידיה שיש לתת לאזרח בעל הכנסת נמוכה. כל אדם
שזקוק לסובסידיה, הן במשכנתה והן בשכר-דירה, יש
לתתה לו. אבל דואר שלא ייתכן, אדוני השר, שאזרח
יקבל סובסידיה מראש לשלושים שנה.

בכל ארצות העולם המפותחות, המנהלות מדיניות
סעד, קיימת דאגה לדיורם של האזרחים מעוטי ההכנסה.
המדינה משתתפת לעתים בריבית למשכנתה ובסובסידיה
לשכר-דירה. אולם שיעור ההשתתפות נקבע כל שנה
בהתאם להכנסות של האזרח ולמספר הנפשות התלויות
בו. בשנה אחת הוא מקבל סובסידיה של 50%, 70% או
80%, ובשנה שלאחריה אינו מקבל כל סובסידיה שהיא,
אם עלתה הכנסתו במשך השנה. לא ייתכן שהדבר "עמי-
דר" המחזיקה ברכוש שערכו קרוב למיליארד לירות, - לא
ייתכן שהכנסתה משכר-דירה לא תכסה את הוצאות
האחזקה ותקציב המדינה יצטרך להקציב סכומים למטרה
זו. שכן, פירוש הדבר סובסידיה המגיעה ל-100%.

חייבת לבוא רבייה בעניין זה. יש לבדוק כל
שנה את מצבו של הדייר, אם הוא זכאי לסובסידיה ובכמה.
האם אין אנו גורמים עוול למדינה ולמשלם המיסים
הישראלי, אם איננו מחפשים דרך לקמץ מיליוני לירות,
שאנו זקוקים לה כל-כך לצורכי הבטחון? הגיע הזמן
שנחלל להיות מקוריים ונלמד אין מדינות, מן המתוק-
נות שבהן, פותרות את בעיות הדיור, ונעשה כמותן.
בסופו של חשבון יהיה זה לטובת הדיור, לטובת המשתכן,
ומעל לכל - לטובת המדינה.

משפטים אחדים על אחד משמונת הסעיפים החשובים
ביותר שתקציב משרד השיכון מורכב מהם. כוונתי לסעיף
הנוגע לשיכון לצורך חיסול משכנות העוני, שיקום דיור
פגום ושיפור שכונות, באשר לצורך זה הוקצב סכום
של 82.9 מיליון לירות. חלק מסכום זה, 14.9 מיליון
לירות בלבד, מיועד לפתרונות שאינם בניה ישירה באמצע-
עות משרד העבודה לחברותיו, והכוונה לשיפורים ושיפו-
צים וכן הלוואות לתושבי משכנות העוני, כדי שישנו
בעצמם את הדיור הדרוש להם. פתרונות אלה מבטיחים
הרבה יותר לחסל את הדיור התת-סטנדרטי מאשר
הבניה החדשה, ואני סבור כי הממשלה צריכה לכוון את
מאמציה בכיוון זה ולבנות דיור חדש רק במקרים הכרחיים.
על-ידי כך תגיע במהירות גדולה יותר לפתרון הבעיה
הכאובה הזאת, ובאמצעים בספיים הרבה יותר קטנים.

באופן כללי רצוי יותר לפזר את דרי משכנות
העוני מאשר לרכז אותם שוב יחד. על-ידי פיזור דרי
משכנות העוני בין כל האוכלוסיה נחרס גם למיזוג
הגלויות וגם לשינוי הטובה של אורח חייהם של דרי
משכנות העוני.

הבניין בירושלים, כדי לראות את ראשית השינוי שחל
בנוף האנושי של פועלי הבניין. אבל לא כל המדינה
היא במצבה של ירושלים השלמה. המשבר שפקד את
ענף הבניין גרם לנשירה גדולה של פועלי הבניין מן
הענף. בשנת 1960 עבדו באתרי הבניה 52 אלף פועלים;
כיום עובדים בהם 35 אלף פועלים בלבד. אמנם, עוד
נמצאים כ-800 פועלים מחוסרי-עבודה, רובם פועלים
בלתי מקצועיים. לעומת זאת כבר מורגש, במקומות רבים,
מתסור חמור בפועלי בניין מקצועיים בהתחלות עבודה,
כגון ברזלים וטפסנים.

קשה מאוד להחזיר את הפועלים שנשרו, מכיוון
שבנוסף על הנשירה הטבעית, עברו חלקם לענפים אחרים
וחלק מהם אף עזבו את הארץ.

מה שמדאיג את גורמי הבניה היא העובדה שהעליה
הבאה כיום ושתבוא מחר אינה מכילה מועמדים לעבודה
בענף הבניין, כפי שכבר היה בעבר. מלבד זאת, הרי
הנוער - אשר בזמן הפעילות הגדולה בענף התחיל
להיקלט בו -, חדל עתה לראות בו את עתידו ובוחר,
בצדק, במקצועות אחרים. מהתפתחות זו צפויים קשיים
לענף הבניה בעתיד הקרוב, וייתכן כי היא תשפיע גם על
התייקרות הדיור.

חברי הכנסת הנכבדים. ביחס לעצם תקציב משרד
השיכון יש לי כמה שאלות שיהומן אינו מרשה לי להעלותן.
אולם רצוני לקבוע כי מלבד התקציב הגלוי שהובא
לפנינו בסך 466 מיליון לירות, ישנו לדעתי תקציב
נוסף הנוגע לדיור והמבטא בסובסידיות שאני מעריך
לפחות ב-150 מיליון לירות לשנה. שר השיכון עצמו
מסר בוועדת הכספים, שהסובסידיות ש"עמידר" נותנת
לדייריה מגיעות ל-60 מיליון לירות. אני מעריך סוב-
סידיה זו בהרבה יותר.

ועוד, הדירות שנמכרו ונמכרות לעולים גם באזורי
הפיתוח וגם באזורים הוותיקים, הרי מלבד מה שהן
נמכרות במחירים מתחת לעלות, שעל כך אין מספרים,
הקונה מקבל משכנתה כמעט על 90% של ערך הדירה,
בריבית של 6% בלי הצמדה, לשלושים שנה. במונחים
כספיים פירוש השתתפות הממשלה - תוספת של עוד
6% ריבית שנתית, אם אנהו הופכים זאת למשכנתאות,
פירוש הדבר שאם אנהו הופכים זאת למשכנתאות,
הסובסידיה גם היא בסך 12 אלף; אם המשכנתה היא בסך
15 אלף, גם הסובסידיה היא בסך 15 אלף, וזה לפי הריבית
שהממשלה משלמת לקופות הגמל על האמיסיות שהיא
מוציאה לציבור, ואפילו על אותם כספים שהיא חייבת
לביטוח הלאומי. יש לי דוגמה קטנה מן הביטוח הלאומי
במשך אחת-עשרה שנים. על חוב בסך 779 מיליון
לירות שהממשלה מחזיקה מכספי הביטוח הלאומי, במשך
אחת-עשרה שנים - מהן ארבע שנים שלא היתה כל
הצמדה -, מגיעה הריבית ל-211 מיליון לירות, וההצמדה
ל-226 מיליון לירות. כלומר, ההצמדה גדולה מן הריבית.
זהו חילוף הוול ביותר, כי הממשלה משלמת רק 5.5%
ריבית, בעוד שבאמיסיות בתוספת עמלה לבנקים היא
משלמת הרבה יותר.

אליעזר שוסטק (המרכז התופשי):

הממשלה משלמת לביטוח לאומי גם הצמדה?

אהרן גולדשטיין (גח"ל):

כן. אתה חבר ועדת העבודה ולא ידעת?

ירושלים; רובם עוסקים בענף במשך כל השנים; רובם תרמו תרומה גדולה מאד לבניין העיר הזאת. ויש לעשות את כל המאמצים כדי לשתפם יותר במכרזים ובעיקר בבניה של בניינים חד-משפחתיים או דו-משפחתיים. לקבלנים אלה יש נסיון רב, ויהיה זה לטובת הצורה הארכיטקטונית של העיר ושל הבניינים, וגם לטובת המשתכנים.

כמה משפטים על הבניה להשכחה. הבעתי את דעתי בדיון עליה, ואני סבור כי היה צריך להכניס בחוק זה יותר שינויים. בכל זאת תמכתי בו. ועדת הכספים הכניסה בו תיקונים אחדים. בחוק זה עוד יבואו בעתיד שינויים נוספים. אך גם לאחר תיקונים אלה תהיה בניה זו, לדעתי, שולית בלבד. וזה בגלל החינוך שניתן למחצית האוכלוסיה שאין להתאמץ כדי להגיע לדור אנושי, ואין גם שלמים שכר-דירה בעד הדור, כפי שמקובל בעולם כולו. תרם לכך חוק הגנת הדייר, שנמשך קרוב לשלושים שנה, ומדיניות השכירות של הממשלה באמצעות חברת "עמידר", שגם השר מערער עליה כיום. בשטח זה חייב לחול שינוי. לא ייתכן שמחצית האוכלוסיה תעשה מאמץ על-אנושי כדי להגיע לדור. מחצית זו מורכבת ברובה הגדול מאנשים שכירים, בעלי מקצועות חופשיים, אנשי המעמד הבינוני וגם חקלאים. ראיתי זאת בימים האחרונים בשוב גיר-גלים, ישוב חקלאי ליד אשדוד. שם ניתן לראות כיצד אנשים, באמצעים שלהם, שינו במשך מספר שנים את צורת הישוב. אזרחים אלה נכנסו לחובות כבדים, לקחו משכנתאות ומשלמים במצב הטוב ביותר 12% ריבית. הם מוותרים על הצרכים ההכרחיים ביותר לקיום משפחה, וכל זה למען הדירה. מאידך גיסא, יש המחצית השניה, המקבלת דיור זה כמעט חינם. אין ספק שיש בקרב המחצית השניה החבה האנשים הזקוקים לסובסידיה לדירה, ויש לתת להם את הסובסידיה הזאת בכבוד. אבל לא למחצית של האוכלוסיה. פשוט, לא נעמוד בכך. גם מדיניות שירותים בעולם לא היו עומדות מבחינה תקציבית אילו ניהלו מדיניות שיכון כזאת. חייב לבוא שינוי בשטח זה.

ולבסוף אני אומר: אנו נאמרים כיום, לאחר מלחמת ששת הימים, על פרשת דרכים. ומשרד השיכון, גם כאשר עשה שגיאות — כפי שאמרת — במשך זמן פנוי לתו, תרם גם תרומה עצומה לפתרון בעיית הדיור והשיכון במדינה. חובה על משרד זה, לאחר התמורות שחלו ולאור השינויים החלים בנוף האנושי של העליה שבאה ושתבוא אלינו, לבדוק את דרכו באופן יסודי ומתכנני, וככל שיקדים בבדיקה זו — כן ייטב למדינה.

הי"ד ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת לוי, ואחריו לחבר-הכנסת שם-טוב.

דינאל לוי (מפד"ל):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. פעולות משרד השיכון הן ענפות ביותר, וקשה בזמן הקצר העומד לרשותי להיכנס בפרוטרוט לכל הפרטים הנוגעים לתקציב זה. ארשה לעצמי לגעת בנקודות אחדות, וגם זאת על קצה המזלג.

בדאגה רבה אנו עוקבים אחרי ההתפתחות הבלתי-רצויה בענף הבניה. הבניה הפרטית הולכת ומתמעטת,

בדברי על תקציב משרד השיכון לא אוכל להימנע מלומר משהו על טיב הדיור בישראל. השר דיבר על בעיה זו. לפני שנים מספר הגשתי הצעה לסדר-היום שנוגעת לעשות לשיפור הדיור במדינת ישראל. בהצעתי התעכבתי על הצורך למנוע חדירת רטיבות לדירה וחדירת רעש אליה הן מן הדירות הסמוכות והן מן הרחוב. כן תבעתי להבטיח שחומרי הבניין, המיוצרים בישראל, יהיו נתונים לפיקוח מכוון התקנים, ושאסור יהיה לספקם לצרכנים ללא אישור מכוון זה. הצעתי הועברה אז לוועדת העבודה, אך לצערי לא יצא מזה דבר.

אינני רוצה לגרוע מזכותו של משרד השיכון, שבמשך השנים האחרונות ערך מחקרים רבים וחשובים הנוגעים לענף הבניין ותרם תרומה חשובה בענף. הודות למחקרים אלה ניתן כיום למנוע סדקים בבניין ואין ספק שכל קבלן רציני אינו נגש עוד להקים בניין אם לא בדק תחילה את הקרקע, כדי לקבוע את חוזק היסודות שעליהם יושבת הבניין. אפשר כיום לפתור גם את מניעת הרטיבות בדירה על-ידי ביצוע נכון ובעזרת חומרים מיוחדים המונעים אותה. אפשר גם להקטין את הרעש החודר לדירה מדירת השכן ומן הרחוב, ובוודאי אפשר לחייב את יצרני חומרי הבניין שייצרו תוצרת טובה ויהיו אחראים לה.

ייתכן מאד שדברים אלה יביאו לידי התייקרות קטנה של הדיור, אבל בסופו של חשבון — גם לגבי המשתכן וגם לגבי גורמי הבניין — יהיה זה זול יותר. מה יכולים לעשות קבלנים או חברת שיכון ציבורית כאשר הם קונים צינורות או חיבורים המיוצרים בארץ, מכניסים אותם לקירות, וכעבור חודשים ספורים מתגלה רטיבות בתקרה ובקירות, משום שהצינור או החיבור התבקע? דין זה חל גם על אביזרי אינסטלציה סניטרית, מירול ואביזרי חשמל שונים. לא לשווא הסביר מנהל מע"ק, שהשתמש בבניין הכנסת בכלים סניטריים מאנגליה מכיוון ששום יצרן לא יכול היה לעמוד בדרישות הטיב שהציג.

רק על-ידי תחיקה מתאימה ניתן יהיה להעלות את טיב חומרי הבניה. רק על-ידי תחיקה אפשר יהיה לשפר את הדיור — וזה נוגע לסדקים בקירות, זה נוגע לרטיבות ולהקטנת האקוסטיקה בבניינים, ולכל יתר הדברים הקשורים בשיפור הדיור וטיב הביצוע. ואיני מפקפק כלל שאילו היה משרד השיכון מיינסטרוין לבניה ולא מיניס-טרוין לביצוע — הדיור בישראל יכול היה להיות לא רק טוב יותר, אלא גם זול יותר.

נדמה לי שגם המנהל הכללי של משרד השיכון, מר טנה, המלווה את המשרד על כל גלגוליו עוד מימיו הראשונים, בא לכלל מסקנה שיש לחתור למצב זה בשיתוף עם גורמי הבניה הפרטית והציבורית. ובשנה האחרונה אכן היה שיתוף רב, בהרבה עניינים, בין מרכז הקבלנים לבין משרד השיכון באמצעותו של המנהל הכללי.

חברי כנסת נכבדים, לא אוכל להתעלם מן הווי-כוח המתנהל בין קבלני ירושלים לבין משרד השיכון על הבניה הגדולה המבוצעת השנה ובשנים הבאות במזרח ירושלים. לדעתי, אין לבטל את התביעות הצודקות של קבלני ירושלים שבנו את העיר הזאת. רובם הם ילידי

והם בתי-הכנסת, שיהיו בניינים מרווחים וגאים ובמקום מרכזי, ביאה לשכונה של יהודים.

זאת ועוד: יש ומרחיבים, ובצדק, שכונות קיימות על-ידי תוספת יחידות דיור. גם במקרה זה אין לשכוח שיש להוסיף גם בתי-כנסת נאה לשמו, כמו שדואנים לבניית בנייני ציבור מסוגים אחרים: בית תרבות, מגרשי ספורט, מרפאות וכדומה, ולא תהא כוהנת כפונדקית."

רבותי חברי הכנסת, הטבלה המופיעה בעמ' 7 של דברי ההסבר להצעת התקציב, העוסקת בצפיפות הדיור, מעוררת דאגה. מסתבר שמעט 220 אלף משפחות גרות בצפיפות של למעלה משתי נפשות לחדר. מהן כ-36 אלף משפחות הגרות בצפיפות של למעלה מארבע נפשות לחדר. אמנם היו מקרים של תוספת בניה בממדים אשר לדעתי אינם מספיקים, אולם הבעיה בעינה עומדת. אל נשכח, שהמדובר בדירות של כ-50 מטר מרובע, וכשמדברים בצפיפות של ארבע נפשות ויותר לחדר, הרי הכוונה לחדר של 7 עד 9 מטר מרובע.

העובדות הללו מדברות בעדן. דומני, כי המשימה הראשונה של משרד השיכון צריכה להיות — חיסול הצפיפות הזאת לחלוטין ומיד. בימים אלה של קריאה לעליה מוגברת, הן מבחון הן מבפנים על ידי גידול הילודה, יש קודם כל לשים לב לתנאי הדיור של חלק נכבד מן האוכלוסיה, ובפרט האוכלוסיה מרובת-הילדים.

הצעתי איפוא לשלב את התכנית של ביסוס הדיור למשפחות גדולות בתכנית הבניה לזוגות צעירים. יש להעביר את המשפחות הגדולות לדיירות גדולות יותר ולתת את הדיירות הקטנות למשפחות קטנות ולזוגות צעירים.

מצוקת הדיור לסטודנטים ידועה מכתב. מחירי החדרים בירושלים ובחיפה גבוהים למדי, כ-100 לירות לחודש לחדר. אין ספק, שהסטודנטים שלנו מתקשים לשלם שכר-חדר כזה. לכן יש לתת את הדעת להרחבת שיכונן הסטודנטים על-ידי המוסדות לחינוך גבוה.

אני שמח שמשרד השיכון, המכין תכנית לשיקום האוניברסיטה בהר הצופים, הביא בחשבון מעונות ל-2,500 סטודנטים, אך אין לגרוע חלקן של מכללות אחרות. כגון באר-שבע, המוקשה מאד למצוא פתרון למצוקת הדיור של הסטודנטים.

אשר למזרח ירושלים, כדאי לתת את הדעת לתכנון מרכז ומדויק כדי לשמור על צבינה של העיר במזרח ושל העיר העתיקה. מוזהר הסיבה לאישור תכנית בניה לכנסיה האורתודוקסית-יוונית מול שער האריות, במקום המסתיר את הר הזיתים לעומדים על הכביש הסובב את חומות העיר העתיקה, אחרי מלחמת ששת הימים. אין לי שום התנגדות כמובן לבניית הכנסיה כשלעצמה, אך מתן הרשיון מוכיח שאין תכנון מרכז ומתאים.

כן יש להעיר לעניין בניית המסגד שעל הר הזיתים. טוב היה לו מצאו דרך להגיע להסדר עם המוסלמים כדי להעתיק מסגד זה למקום אחר ולא לחלל את הר הזיתים.

ואחרון אחרון: רצוני להעלות נקודה רבת-חשיבות, אשר לכאבה צריכים כולנו להיות שותפים. במלחמת ששת הימים נעשו לנו ניסים ונפלאות, זכינו לגאולת שטחי האבות ולשיבת בנים לגבולם. אין ספק ששחרור

והסקטור הציבורי חודר לשטח הבניה למגורים על חשבון הסקטור הפרטי. בשנת 1967 היתה הבניה הפרטית 48.8% לעומת 51.2% של הבניה הציבורית. נטיה חדשה זו להענפת הבניה הציבורית החלה למעשה עם המיתון, שהרי בשנת 1966 היה אחוז הבניה הציבורית 38.5% בלבד, לדעתי, יש לנקוט מדיניות ליברלית יותר על מנת לעודד את הבניה הפרטית. מדיניות זו תסיר מנטל התקציב הממשלתי ותעודד ענף חשוב המשק, שעד לפני זמן קצר היה מבוסס ולאחרונה סבל זעזועים קשים ובתלי-מוצדקים.

אחת הדוגמאות הבולטות המתחייבות ממדיניות כזאת הריה הבניה להשכרה. הממשלה כבר נקטה צעדים ראשונים לעידוד בניה כזאת. אולם לדעתי, צעדיה עדיין איטיים. הבניה להשכרה לא עלתה יפה בשנים האחרונות, עקב הגבלות חוקי הגנת הדייר והרווחיות המועטת של הבתים. ועדת רווח, שחקרה בעיה זו, כבר אמרה את דברה. אולם לצערנו הממשלה אינה מזדרזת לבצע את המסקנות המתבקשות מדו"ח הוועדה, והשהיה זו היא בעוכרנו. לכן יש לציין בסיפוק את הבטחת שר השיכון, בנאום הפתיחה שלו לדיונו, שמסקנות ועדת רווח יובאו בקרוב לאישור הכנסת.

מאידך גיסא, אם נשנה את מדיניות המיסוי לגבי דירות להשכרה עד כדי העלאת רווחי בעלי הנכסים לדמה המקובלת בעולם הרחב, דהיינו: שהרווחיות נטו תעמוד על 7%-8% בקירוב מערך הנכס, הרי יתעורר שוב ענף ההשכרה, וממילא יפחת הנטל הרובץ על הממשלה.

זאת ועוד. למדיניות כזאת תהיה השלכה חברתית כלכלית חשובה. אנשים יתחילו להתרגל לגור בדירה מושכרת, ולא ישקיעו רבבות לירות שברוב המקרים אין להם, והם נכנסים לחובות, ברכיטי דירה. דבר זה יגרור ומבילום מסויימת בחוב, יקל יותר על עובדים לעבור ממקום עבודה אחד למשנהו. זה יעודד חסכון, ומצד שני יעודד הדבר השקעות בריאות בבניה, וימנע ספקולציות בלתי-רצויות כפי שראינו בשנים האחרונות.

ואם כבר עוסקים אנו בבניה ציבורית, אסב תשומת לב חברי הכנסת לבעיה שנחקרה לאחרונה: קרקע עירונית יקרה מחולקת ביד רחבה למוסדות שונים, כדי שיקמו עליה את בתיהם. לאחר שנבנים הבתים, מסתבר שלא בכולם היה צורך. בתים אלה הם תופעה מיוחדת במינה, מהם מפארים וגדולים כדי הפרזה, מהם שנבנו בבספי ציבור ועל אדמת הציבור, והם כמעט שוממים, ומשכירים את אולמותיהם לחתונות, להצגות ולמופעים. יש גם מקרים, שמוסד כזה אינו מסתפק בבניין אחד. במקום לרכז את הגופים המקצועיים השונים בבית קומות אחד ולהקצות לכל אחד מהם ספריה ומשרדים לשימושי הריאליים, מעניקים להם מגרשים גדולים במרכז העיר להקמת בניינים גדולים, יותר גדולים מן הדרוש להם, וברובם אינם משמשים במלואם את המטרה המקצועית האמיתית, שלשמה נבנו. חלק הבית. לעומת זאת, קיימים מוסדות חיוניים שעדיין מחפשים את משכנם הקבוע. לדוגמה אביא את הספריה העירונית בתל-אביב, השוכנת עד היום בצריף עלוב.

ועוד לעניין הבניה הציבורית: אני חוזר שוב ושוב ומעלה את התביעה, שבבעיית התיכנון ובהקמת שיכונים ושיכונות חדשות יובא בחשבון עניין מקדשי-המעט שלנו,

מבחינת הצרכים של המדינה. אני שמח לציין שדווקא הדובר הרשמי של היוזמה הפרטית בשטח הבניה, חבר הכנסת גולדשטיין — חבל שהוא איננו כאן, כי רציני להשמיע מחמאה בנוכחותו — נאדמו היה הפעם שונה מנאומים אחרים ושונה גם מנימת התעמולה שאנו עדים לה לפעמים בעתונות, תעמולה בלתי-אחדאית וזולה, הרוצה ליצור את הרושם, כי מכיוון ששר השי- כון שייך למפלגה מסוימת, שיש לה השקפה מסוימת לגבי המשק הממלכתי, והמשק הציבורי והיוזמה הפרטית, הרי מטרת מדיניות משרד השיכון היא, בביכול, לדחוק הצידה את היוזמה הפרטית בשטח הבניה. אני חושב שמדיניות הבניה של ממשלת ישראל מוכתבת מכמה יסודות אובייקטיביים, המכתיבים לה את כל צעדיה.

אני רוצה למנות שלושה מנתוני היסוד המכתיבים את מדיניות הבניה של ממשלת ישראל, ותהא זו כל ממשלה שתהא:

הנתון היסודי הראשון הוא העובדה שמדינת יש- ראל היא ארץ של קליטת עליה, ארץ שיש לה משק של אוכלוסיה גדלה, גדלה בממדים גדולים, לא רק על-ידי ריבוי טבעי, אלא גם על-ידי זרם העולים הבאים מהחוץ. אמנם אנו נמצאים בשיא של משרד בעליה, אבל ישראל תמשיך להיות גם בשנים הבאות מדינת עליה. זהו נתון יסודי אחד, שאין להתעלם ממנו, והוא מכתב את מדיניות הבניה של ממשלת ישראל.

הנתון היסודי השני הוא העובדה שאוכלוסיית המדינה, אותם שניים וחצי מיליון תושבים החיים בה, מרוכזים ברובם במרכז הארץ, ושטחים נרחבים של המדינה עומים דלילים מבחינת האוכלוסיה. הוצרך בפיזור האוכלוסיה הוא נתון יסודי הקובע את מדיניות הבניה של הממשלה, כפי שהוא קובע את כלי פיתוח המשק בענפי החקלאות, התעשייה, משק המים, התחבורה ועוד.

הנתון היסודי השלישי הוא העובדה, כי למרות שמדינתנו היא מדינה מודרנית, אשר במשך עשרים שנות קיומה הגיעה לשיאים בין-לאומיים מבחינת בניית מס- פר יחידות דיור על כל עשרת אלפים תושבים, בכל זאת, עובדה היא שיש בארץ מבנים רבים שנבנו לפני 1948, חלק מהם — באופן פרימיטיבי, ואני מתכוון גם לרכוש הנטוש. עובדה זאת, זאת אומרת קיומם של משכנות עוני, קובעת את מדיניות הבניה של הממשלה.

מבחינת שלושת נתוני יסוד אלה הייתי רוצה לעשות, ביחד עם חברי הכנסת גולדשטיין והיוזמים הפרטיים במדינה, את החשבון — באיזו מידה יכולה היוזמה הפרטית בבניה לענות לשלוש בעיות יסודיות אלה: קליטת העליה, פיזור האוכלוסיה ושיקום משכנות העוני. אנסה לנתח את הדברים, למרות שהם די ברורים.

אין לשלול את תפקיד היוזמה הפרטית בבניה, איש אינו רוצה לשלול אותה, הלא היא הייתה יכולה לשחרר את תקציב המדינה ולגייס הון שיפתור את שלוש הבעיות הללו, אולם היוזמה הפרטית חסרת או- נים כאשר מדובר בקליטת עליה גדולה. בדרך כלל, מחוץ למקרים מיוחדים, העולה החדש מגיע מחושר אמ- צעים, והמדינה חייבת גם בעתה, כמו עד כעשוי, לקבל על עצמה ועל תקציבה את עיקר האחריות לפת- רון בעיית השיכון לעולים. הוא הדין לגבי פיזור האוכ- לוסיה. ההון הפרטי לא ילך לנגב לבנות בתים — זוהי

גוש עציון וההתנחלות בו היו בשבילנו חוויה בלתי- נשכחת. עתה עלינו לשקוד על שיקומו ובגיינו המחודש של מקום זה. אין עוררין על כך, שאדמות גוש עציון אדמות יהודיות הן, והשטח הוא שטח משוחרר. ואם כך הוא, הרי מור הדבר שאין משרד השיכון תורם את תרו- מתו לבנינו של הגוש. עשרות משפחות צעירות, הרצות להשתקע בגוש עציון על בסיס של מרכז כפרי, פנו בבקשה למשרד השיכון כדי שיוכלו ליהנות מן התנאים המקובלים באזורי הפיתוח דוגמת כרמיאל וערד. מור הדבר שנעלם בשלילה. האם מדיניות משרד השיכון היא שלא לאשר בניה בשטחים המשוחררים, שכבר הוכרו במפורש כמקומות השייכים לנו ואף כבר הוקמה שם יקודה יהודית — בגוש עציון?

הי"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שם-טוב, ואחריו לחבר הכנסת גולן.

יקטור שם-טוב (מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, חברי כנסת נכבדים. סקירתו של שר השיכון היתה נרחבת, מעמיקה ויורדה לשורשי בעיות הבניה בארץ. חושבני, כי לא תהיה זאת הפתעה רבה לכנסת אם אומר, שאני מסכים לכל דברי שר השיכון בענייני מדיניות הבניה, ויכולתי גם שלא לשאת פה נאום גוסף על נאומי המקיף, אך בכל זאת ארשה לעצמי להעיר מספר הערות.

הדיון על משרד השיכון, שהתקיים לפני שנה, התנהל באווירה אחרת לגמרי מאשר האווירה שבה מתנהל הדיון השנה. ציין זאת, בצדק, חבר הכנסת גולדשטיין. לפני שנה דנו על ענייני השיכון והבניה בארץ בלחץ מצב תעסוקה קשה ביותר. היו אז אלפי מובטלים, דורשי-עבודה. תבענו אז, ובצדק, יזרח הבניה, הרחבתה, כדי לפתור גם בעיות תעסוקה. השנה שופר המצב בהרבה מבחינת התעסוקה. אני יודעים שאלפי עובדים נקלטו בתעשייה, אולם אסור לנו לחשוב שהבניה חדלה להיות גורם חשוב ליצירת תעסוקה גם בשנת 1968. המצב עודנו דורש מאמצים, כי יש פועלי בניין בעלי מקצוע, שהשקענו כספים על המדינה כדי להכשירם לעבודה מקצועית, שעד היום הזה זקוקים לעבודה. מי שקרא על הדיון שהתקיים לא מזמן במרכז אגודת פועלי הבניין, יקבל אותו רושם שקיבלתי גם אני.

בעצם, מה המצב במשק הבניה בארץ בתחילת 1968? גם מהמספרים שהביא שר השיכון מסתבר כי לאחר שנת 1966, שהיתה שנת השיא של המיתון, שנת 1967 לא רק שלא הביאה אתה תוספת בניה לעומת 1966, אלא שסך הכל של הבניה במטרים מרובעים ירדה גם בשנת 1967 לעומת 1966. גם הבניה למגורים ירדה ב-1967 לעומת 1966.

מהמספרים שהביא שר השיכון אנו יכולים להסיק את המסקנה — שגם הוא הסיק אותה — כי בשנה הבאה, שנת 1969, צפוי מחסור בדיירות למגורים. אם נביא בחשבון מה דרוש, מבחינת דיירות, מדי שנה, המס- קנה היא שיש עוד צורך להרחיב את הבניה בשנת 1968 ובתכנון 1969.

מבחינה זו קיים בציבור ויכות, אשר לא נפסק, על תפקיד הבניה הציבורית ותפקיד הבניה הפרטית

שיטה של החזר מס לגבי משכנות העוני - הבניה הפרטית איננה מסוגלת לבנות דירות למפונים, שהוא למעשה שיכון סוציאלי.

הבניה הפרטית, המקבלת די עידודים מהממשלה - ואינני מתרעם על כך, אם העדור ניתן בממדים סבירים - ממילא תישאר בשטח מצומצם של בניית דירות לרקסוס לבעלי יכולת. היא תישאר בשטח מצומצם של בניית מוסדות ציבור מסויימים; היא תישאר בשטח המצומצם של שיפור תנאי הדיור, ולא יותר.

מנקודת-ראות זו רצוני להעיר את הערתי העיקרית - אני רוצה להתייחס לבעיית הבניה להשכרה. אם יש משהו המאפיין מפנה חיובי במדיניות הממשלה בשטח הבניה בשנת 1968, אני חושב כי המפנה החיובי היסודי הוא כי ממשלת ישראל, ומשרד השיכון והגורמים הקובעים בעניין זה הגיעו למסקנה שאנו חייבים לפתח במשך עשרים השנים הבאות של קיום המדינה מדיניות של בניה נרחבת להשכרה. גם בעניין זה של הבניה להשכרה - ואמר זאת חבר-הכנסת גולדשטיין - די ברור, כי מה שיהיו התמריצים ליזומה הפרטית, עיקר התפקיד מוטל שוב על המדינה. קראתי בעתון מסויים מאמר על העידוד שהקבלנים הפרטיים רוצים לקבל כדי שהם יבנו להשכרה. הם רוצים שלושה דברים: - כסף - שהממשלה תתן מתקציבה; קרקע - שיינתן להם כמעט בחינם; ושהמדינה תכשיר בשבילם עובדים; ואז הם יבנו להשכרה. אם את הכסף תיתן הממשלה, ההכשרה המקצועית תינתן על חשבון המדינה, וכן קרקע תינתן חינם - כל אחד יכול לבנות, אין זה "קונץ". למרות החוק לעידוד השקעות הון להשכרה - ולא התנגדתי לחוק זה - אינני משלה את עצמי שההון הפרטי יפתור לנו את הבעיה. גם להבא תשאר המדינה הגורם העיקרי בבניה להשכרה בשטח שיכון עולים מעליה עממית, באזורי הפיתוח לשם פיזור האוכלוסיה ובשטח הבניה לחיסול משכנות העוני. שום גורם לא יכול לבוא בשטחם אלא במקום המדינה. שמעתי בדברי שר השיכון שהושבים על איזו צורה של בניה ציבורית להשכרה - הקמת חברה כזו או חברה אחרת. על כל פנים, ברור לי, שהגורם העיקרי לבניה להשכרה חייב להיות תקציב המדינה, על ידי מתן סובסידיה מודרגת או שכר דירה מודרג לשיכון, לפי אותם קריטריונים נכונים שציין חבר-הכנסת גולדשטיין.

הערתי האחרונה נוגעת לענין ירושלים. יבנו 2000 יחידות דיור בתחומי העיר. הפוזיות בהחלטה לבנות - אולי היתה לה הצדקה אובייקטיבית - היא על חשבון הטיב, מבחינת הסגנון, שמחתי לשמוע מפי השר, בתשובה לשאלתה שלי, שישנו צוות של אדריכלים המשתדל למנוע לפחות שגיאות גסות.

שמחתי לשמוע שישנו סכום ראשון בתקציב לבניית 100 יחידות דיור לתושבי ירושלים המזרחית. אני רוצה לברר על יומה זו. נדמה לי שמשרד השיכון צריך ליהפך לגורם מאזן בבניה בשביל אורחי מזרח ירושלים. הבניה היא גורם חשוב מאד ביצירת אווירה מתאימה של שיתוף יהודי-ערבי. אני רוצה לקוות, שכאשר ישנה מציאות של פיצוץ בתים, וכאשר ההדים של מדיניות זו הם שליליים ביותר - בארץ ובחוץ-לארץ - יינתן לאזן את מדיניות הפיצוץ במדיניות של בניה ליהודים וערבים בעיר המזרחית.

הי"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גולן, ואחריו - לחבר-הכנסת שושטק.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. תקציב זה של משרד השיכון מוגש בשנת הדין לקיום המדינה. זוהי אולי הזדמנות נאותה לסיכום כולל של מפעל השיכון כולו. לא אעשה זאת עכשיו. אומר רק זאת: ההשקעה בשיכון, שהגיעה מאז קום המדינה לסכומים עצומים, מהווה מפעל כביר שאין לו דוגמה בהיקפו ובתרומתו לקליטת עליה, קיבוץ גלויות ופיזור האוכלוסיה. מאז קום המדינה, כאשר שערי הארץ נפתחו לעליה המונית, עבר משרד השיכון - קודם אגף השיכון במשרד העבודה - כבדת דרך ארוכה, החל מהתקופה שבה חיכה העולה מאוהל, בבדון או בפחון לדירה קבועה, עד לתקופתו שבה למעשה מחכה הדירה לעולה.

עם כל השיגאות שנעשו - ובודאי נעשו שגיאות, כי אין עשיה בלי שגיאות - בבניה, בתכנון וביישום המשתכנים, ניתן בכל זאת לקבוע שמשרד השיכון יצא מסבך הבעיות הללו כאשר ידו על העליונה. אין להתעלם מכך שנעשו שגיאות, מהן כאלה שאפשר היה למנוע בהחלט ומהן תוצאה מסיבות אובייקטיביות, מתוך הכרח לבנות בקצב מהיר ולעתים חפז, עקב העליה רבת-הממדים שזרמה לארץ. אבל, חברי הכנסת, בסיכומי של דבר, הרי זה פרק מהיר בתולדות מדינתנו הצעירה. עתה אנחנו ניצבים לפני תקופה חדשה, בה צומצמה העליה

חובת המדינה. הוא הדין לגבי משכנות העוני - הבניה הפרטית איננה מסוגלת לבנות דירות למפונים, שהוא למעשה שיכון סוציאלי.

הבניה הפרטית, המקבלת די עידודים מהממשלה - ואינני מתרעם על כך, אם העדור ניתן בממדים סבירים - ממילא תישאר בשטח מצומצם של בניית דירות לרקסוס לבעלי יכולת. היא תישאר בשטח מצומצם של בניית מוסדות ציבור מסויימים; היא תישאר בשטח המצומצם של שיפור תנאי הדיור, ולא יותר.

מנקודת-ראות זו רצוני להעיר את הערתי העיקרית - אני רוצה להתייחס לבעיית הבניה להשכרה. אם יש משהו המאפיין מפנה חיובי במדיניות הממשלה בשטח הבניה בשנת 1968, אני חושב כי המפנה החיובי היסודי הוא כי ממשלת ישראל, ומשרד השיכון והגורמים הקובעים בעניין זה הגיעו למסקנה שאנו חייבים לפתח במשך עשרים השנים הבאות של קיום המדינה מדיניות של בניה נרחבת להשכרה. גם בעניין זה של הבניה להשכרה - ואמר זאת חבר-הכנסת גולדשטיין - די ברור, כי מה שיהיו התמריצים ליזומה הפרטית, עיקר התפקיד מוטל שוב על המדינה. קראתי בעתון מסויים מאמר על העידוד שהקבלנים הפרטיים רוצים לקבל כדי שהם יבנו להשכרה. הם רוצים שלושה דברים: - כסף - שהממשלה תתן מתקציבה; קרקע - שיינתן להם כמעט בחינם; ושהמדינה תכשיר בשבילם עובדים; ואז הם יבנו להשכרה. אם את הכסף תיתן הממשלה, ההכשרה המקצועית תינתן על חשבון המדינה, וכן קרקע תינתן חינם - כל אחד יכול לבנות, אין זה "קונץ". למרות החוק לעידוד השקעות הון להשכרה - ולא התנגדתי לחוק זה - אינני משלה את עצמי שההון הפרטי יפתור לנו את הבעיה. גם להבא תשאר המדינה הגורם העיקרי בבניה להשכרה בשטח שיכון עולים מעליה עממית, באזורי הפיתוח לשם פיזור האוכלוסיה ובשטח הבניה לחיסול משכנות העוני. שום גורם לא יכול לבוא בשטחם אלא במקום המדינה. שמעתי בדברי שר השיכון שהושבים על איזו צורה של בניה ציבורית להשכרה - הקמת חברה כזו או חברה אחרת. על כל פנים, ברור לי, שהגורם העיקרי לבניה להשכרה חייב להיות תקציב המדינה, על ידי מתן סובסידיה מודרגת או שכר דירה מודרג לשיכון, לפי אותם קריטריונים נכונים שציין חבר-הכנסת גולדשטיין.

אברהם טיאר (המרכז החופשי):

אתה מסתמך היום הרבה מאד על חבר-הכנסת גולדשטיין.

ויקטור שם-טוב (מ"ם):

תראה כמה אני ליברלי. הוא אמר שיש לקבוע את ההירוג בהתאם לגודל המשפחה ולגודל ההכנסה. אני מוכרח להיות "ליברלי" ולהסתמך בעניין זה אפילו על חבר-הכנסת גולדשטיין.

המדינה נותנת סובסידיות עד היום והיא תצטרך לתת סובסידיה גם לבניה להשכרה.

אם מדובר שוב על בניה להשכרה עלי לחזור על דבר שאמרתי כאשר היה הדין על החוק לעידוד השקעות הון בבניה להשכרה. אמרתי אז שהגיעה השעה לרבייה במדיניות מיסוי חומרי הבניה, כאשר מדובר בבניה להשכרה, על-ידי גורם מלכתי-עירוני. אם נמצא

שר-השיכון מ. בנטוב :
אתה מוכרח לחכות קצת.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית) :
אני אדם בעל סבלנות. אך בהודמנות הדיון הזה מצאתי לנכון לומר זאת.

אשר לבניה להשכרה — היא מהווה חידוש במדיניות השיכון של הממשלה, ואין ספק שהשלכותיה, הן על מקור רות ההשקעה והן על ציבור הדיירים, תהיינה רבות. אין אני מסכים לדעת חברי, חברי-הכנסת שם-טוב, שהבניה להשכרה צריכה להיות גם כן עניינה של הממשלה בלבד. הכוונה, נדמה לי, היתה בדיוק הפוכה: מדיניות הבניה להשכרה מכוונת למשוך משקיעים גם בארץ וגם מחוץ-לארץ, כדי לשחרר את התקציב הממשלתי ליעדים שבהם ההון הפרטי איננו יכול להשקיע. אמנם התשואה של המשקיע היא רק 6%, לאחר ההקלות, וזוהי תשואה צנועה למדי, אבל אני משוכנע שגם תשואה זו, שהיא צנועה אפילו בהשוואה להשקעה בניירות-ערך קצרי-מועד או ניירות-ערך ממשלתיים אחרים, עשויה למשוך משקיעים מחוץ-לארץ, הרוצים לרכוש נכס בישראל, וזה יכול להיות בחינת ראשית השתקעותו של הרוכש בישראל. זאת צריכה להיות הכוונה. כי אם נצטרך להשתמש גם לבניה בהשכרה במשאבים ממשלתיים נוספים, הרי לא הועלנו הרבה.

גברתי הישבת-ראש, אני רוצה לומר עוד, שהתפתחות הדיון להשכרה תהיה מותנית בשינוי התדעיה אצל אורחי המדינה שצריך להפריש לשכר דירה מתקציב המשפחה סכום של 20–25 אחוז מן התקציב — תודעה שאיננה קיימת אצלנו.

שמואל מיקוניס (מק"י) :

לא להפריש, אלא יש להוסיף זאת לשכר העבודה.

שר-השיכון מ. בנטוב :
20 אחוז מ-400 לירות?

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית) :
לא מ-400 לירות אלא מ-800 ומ-1000 לירות. על אלה אני מדבר.

יש לחשוב גם על הקמת חברות לניהול הדיו, מקצוע שאיננו קיים ושצריך להקימו מחדש. אולם אינני יכול להרחיב את הדיוור על כך.

עוד שתי הערות לעניין השיכון בהתיישבות. את תבעיה הזאת צריך לחלק לשניים: לבעיית השיכון ביישוב העולים ולבעיית השיכון בקיבוצים ובמושבים הוותיקים, ובעיקר בקשר לדור ההמשך. רבותי, גם השר וגם המנהל הכללי הודו שאם יש קבוצה אשר תנאי הדיוור שלה ירודים, הרי זו קבוצת המשתכנים במושבי העולים. ממוצע הנפשות למשפחה הוא 5.7, ואילו שטח הדירה הממוצעת נע בין 42 ל-45 מטר מרובעים; השינוי תים הסניטריים איומים, הם נמצאים בחוץ; הרצפות מביטון, טיב בניה גרוע, קירות סדקים, הגשם דולף. כל זה אפשר לראות היום ביישובי העולים, ולי נדמה שאפילו במשכנות העוני יש תנאים פחות גרועים מאלה. לכן חייבת בניה זו ליכות לעדיפות יתירה במשרד השיכון.

בעיית הישובים הוותיקים היא למעשה בעיית דור ההמשך. רבותי, זוגות צעירים, בנים החוזרים לקיבוץ מהצבא, גרים בצריפים רעועים העומדים במשך 20–

ואתה צומצם גם היקף הבניה. בעוד שבשנים קודמות הגענו לבניה של 5.5 מיליון מטר מרובע, הרי עכשיו בוודאי לא נעלה על בניה של 3 מיליון מטר מרובע. בעוד שקודם הגיע מספר המועסקים בבניה ל-10.5% מכלל המועסקים במשק הרי בשנת 1966/67 ירד מספר המועסקים בבניה ל-8.7%. יש להצטער מאד על צמצום העליה, אבל מאחר שהיא צומצמה, מטבע הדברים שתצומצם הבניה. ומה שהיה עד שנת 1965, לא היה בגדר הנורמלי, אלא כתוצאה מן העליה ההמונית. עכשיו צריך להגיע לנורמלציה ולתכנן בניה בהתאם לצרכים הריאליים. עלינו לזכור שמדיניות הבניה חייבת להיות מותאמת למדיניות הכלכלית הכללית. כוונת המדיניות הכלכלית היא להביא את המשק, כלומר, לא ליצור מצב כזה שבו היינו נתונים בתקופת תעסוקת היתר, כשהבניה משכה מקורות הון וכוחות עבודה יתר על המידה, שעה שהיו דרושים לתעשיית יצוא.

כפי שציננתי, החלה תקופה חדשה, שבוודאי תושפע מכמה גורמים: (א) מהפסקת העליה מארצות המצוקה, שאת מקומה צריכה לתפוס בהדרגה עליה מארצות הרווחה.

(ב) המדיניות של בניה להשכרה תכניס את הענף לאפיקים חדשים, יותר רחבים מכמה בחינות.

(ג) גורם לא אחרון בחשיבותו — ההשלכות הצפויות על ענף היישוב והשיכון במציאות החדשה לאחר מלחמת ששת הימים.

חברי הכנסת, צמצום העליה גרם לצמצום הבניה ולמשבר בענף עקב היווצרות עודף של דירות ריקות. אולם הגורם למשבר, כפי שהמשרד בעצמו מציין בדיון וחשבון שלו, לא היה המלאי כשלעצמו, כלומר המספר האבסולוטי, אלא טיבו של המלאי מבחינת המיקום, הטיב והמחיר. ככל שהצרכים הבסיסיים בתחום הדיוור קרבים כבר לסיפוקם, הופכת שאלת התאמת הבניה לצרכים, מבחינת ההיקף, היעד והמיקום, לקובעת יותר. זה נאמר בדיון-וחשבון של המשרד. ובתקופה האחרונה עלתה גם רמת המגורים מ-2.1 חדרים לדירה ל-2.9 חדרים לדירה. הוא הדיון ביחס לצפיפות. אולם משרד השיכון, המפעיל והמכוון את הבניה בארץ, בין שהוא בונה בעצמו ובין שהוא מתכנן או מפקח על בניה אחרים, חייב עכשיו, בתקופה זו, להתאים את עצמו לדירשויות של עליה מסוג אחר. בהחלטות על גודל הדירה, התכנון הפנימי, המבנים הציבוריים, מספר הדירות בבניין אחד — יהיה צורך להביא בחשבון דרישות העולים, שהן מסוג אחר לגמרי מאלה של עליית ההצלה, כגון: מידת האסתטיות, הגמה, טיב השרירותים וטיב הבניה בכלל, כי אלה עשויים לקבוע במידה רבה גם את טיב הקליטה של עולים מארצות הרווחה. אני מציון את העובדה הזאת, משום שהחוט המפריד בין הצלחה לכשלון הוא דק מאד בעניינים אלה, ואסור לנו להיכשל, מפני שכשלון בקליטת משפחה אחת עלול להכשיל קליטת מאה משפחות.

חברי הכנסת, מלחמת ששת הימים הוסיפה שטחים, ובעיקר בירושלים, על-ידי איחודה. אך, אדוני השר, למרבה הצער היתה זו דווקא ירושלים הבירה שנפגעה בשנותיה הראשונות של המדינה מבניה הממשלתית המ"חידה. שכונות בעלות מבנים מכוערים, המקיפות חלקים נרחבים של העיר, שנבנו בחלקן בתקופה של הפיתוח המואץ, לא הוסיפו יופי ואופי לעיר הזאת.

של 6% וללא הצמדה; הוא צריך לקבל האשראי הזה כנהוג בעולם, לתקופה של 20, 25 או 30 שנה. וכל עוד לא הגענו למצב שאדם הרוכש דירה יצטרך לשלם לא יותר מאשר 20% מערך הדירה בעת הכניסה, אסור יהיה לנו להתחמם בכך שקידמנו את פתרון בעיית השיכון באיזו צורה שהיא. אני יודע במה כרוך הדבר ואילו סכומים דרושים לזה. אבל אם מישהו היה עושה פעם את החשבון, ייתכן מאד שבמאמץ רציני היינו יכו- לים להגיע לתוצאות שהיו עולות לנו הרבה יותר זול מכל הסכומים שהוצאנו לשיכון בעבר.

אנו חייבים לפתור גם את בעיית ההצמדה. צריך להסיר אותה מבוכה, שלפיה רק אלה שזכו לחתום על החוזה אחרי 1 בינואר 1966 יהיו פטורים מתשלום הפרשי הצמדה. כאשר הוראה זו חלה על אלה שרכשו את הדירות באמצעות משרד השיכון, ואילו כל יתר המשתכנים שרכשו דירות אצל קבלנים פרטיים זיהתמו. על החוזה לפני ינואר 1966 אינם זוכים לפטור זה. את הפרשה הזאת צריך לסיים. כולנו יודעים את רא- שיתיה של ההצמדה, אישר התחילה מביכול בריבית של 8%, ולמעשה הגיעה לשיעורים של 17%, 18%, 20% ואולי יותר מזה.

הדבר היסודי והראשוני הוא להגיע במדינת יש- ראל למצב שאדם יוכל להיכנס לדירה לאחר תשלום 20% בממומן מערך הדירה, והיתרה — באשראי זול למשך שנים רבות.

הסעיף השני שרצוני להתייחס אליו במסגרת הזמן המצומצם העומד לרשותי מתייחס לפעולות הגעשיות היום בירושלים. כבוד השר מכיר את הפסוק "ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחידה", כלומר, ירושלים תהיה מחוברת יחדיו כאשר היא תהיה עיר בנויה. שמענו ואף קראנו את החזרות המצויות שהצמיא משרד השי- כון לחברי הכנסת בצורת חוברת, כדי שידעו מה מות- רחש כיום בשטח זה. אינני מזלזל בפעולה שנגעשה. אבל, רבותי, למה נעשה הכל במחתרת? לאחר שמעל במה זו החלטנו קבל עם על איחוד ירושלים, מדוע עושים את הפעולות הללו בגניבה? היום פורסם בעתון "הארץ", שהחלטות על השיכונים בירושלים פורסמו בלשון סתמית, כשמדובר על "שיכון בכל חלקי הארץ". אין אומרים מה הכוונה, אין קוראים לילד בשמו. וכן נאמר ב"הארץ", שניסוח זה בא בהתערבותו של משרד החוץ. אני מכיר את שר השיכון ואני יודע שהוא אי- גנו אדם כה קל ונתון להתערבות; הוא עומד תמיד על סמכויותיו. למה נעשה כאן הוויתור למשרד החוץ, למה ניתן לו להתערב בצורה כזו? מדוע הנוסח של ההרשמה לשיכונים צריך להיות סתום?

פורסם שיש תכנית להקמת שכונה חדשה, ותכנית זו נגזרה גם כן בלחץ של משרד החוץ. היתרה תכנית להקמת שכונה של וילות במזרח ירושלים, ושוב ה"ת- ערב משרד החוץ. אין מודעות על הקמת שיכונים בגבעת המכתב, הירושן נמשך, אבל שוב — פרסום על כך אין. וכאן כבד מדובר על ירושלים ולא על שאר השטחים, שעליהם אומר שר החוץ כי "אין החלטה". בעניין ירושלים נתקבלה החלטה ותגייג. ולמה עושים הכל במחתרת?

כבוד השר דיבר על 3,600 יחידות דיור לשנה והוסיף שתוך שלוש שנים נגיע לדיור ל-10,000 נפש. לא זהו הקצב הדרוש ליישובה וכנייתה של ירושלים

30 שנה. אני חושב שראוי חננין הזה לתשומת-לב יתרה.

יחד עם זאת, נכון שעושים דברים, חיוביים וחשו- בים, למשל: ניתנות הלוואות לשיכון. אך רצוני להגיד לשר השיכון, המכיר את הבעיה היטב, כי ריבית של 9.6% מהווה נטל כבד מאוד על המשק החקלאי, שאיננו יכול לשאת בו. זוהי אחת הסיבות להסתבכויות, המעוררות את הצורך בקופסוליציציות ובקונברסיות. צריך למצוא דרך להולות ההלוואות האלה.

גם אני מקווה, לאחר הערתו של יושב-ראש ועדת הכספים בעניין "עמידר", שבעיית "עמידר" תבוא לדיון במשרד השיכון ובועדות הכנסת, כי נדמה לי, שבעל- בית זה, שהוא הגדול ביותר במדינה, והכנסתו כה זעומה, טוען אינו התרענות והתארגנות מחודשת. לא כל עולה, שהיה לפני עשר או חמש-עשרה שנה חסר-אמצעים ולא יכול היה לשלם שכר-דירה, נשאר עד היום בחז- קת דייר חסר-יכולת שכר דירה. ייתכן שעל הקושי הקיים בעניין הזה אפשר להתגבר.

הי"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שוסטק, ואחריו — לחבר-הכנסת וילנר.

אליעזר שוסטק (המרכז החופשי):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני חושב שהוויכוח המתנהל עכשיו בכנסת והיחס לוויכוח הזה איננו בהתאם להערכה האמיתית הגדולה, הקיימת גם בכנסת וגם בציבור, לפעולתו של משרד השיכון, שהוא בעצם המשרד השלישי, אולי, בגודלו התקציבי, אחרי משרד הבטחון ומשרד החינוך. עם כל הביקורת שהיתה ושישנה ושעוד תהיה על המשרד, קיימת הערכה למפעל הגדול, מיום קום המדינה, לכל מה שמשרד השיכון עשה, ולעובדי המשרד, אשר רבים מהם ממשיכים לעבוד בו מראשית הקמתו. הייתי אומר: שר הולך ושר בא — וטנה כמעט לעולם עומד. אבל המשרד, הממלא תפקידו וגושה בעול הגדול והכבד הזה של השיכון, איננו זוכה להערכה זו גם בוויכוח.

אדוני שר השיכון, עלינו להגיד לעצמנו את האמת, שחרף כל המפעל הגדול, בשנת העשרים למדינת יש- ראל טרם פתרנו את בעיית השיכון לתושבי הארץ. מדי- נת ישראל היא עמדי המדינה היחידה בעולם שבה הדיור לאורחים הוא כה יקר. כיום אדם, הרוצה לשאת אשה, צריך לעמוד בפני בעיית דיור, ובמצב הטוב ביותר הוא חייב לדאוג לפחות ל-50% מהסכום הדרוש לרכי- שת הדירה. בכל העולם מספיק אם לאדם יש בממומן סכום המהווה 5%, 10%, 15%, ובשום מקרה לא יותר מאשר 20% מן הסכום הדרוש לדירה. לבני יתרת הסכום חייב האזרח במדינתנו להשתעבד כעבד לשנים רבות עד שיתחרר מזה.

לא פתרנו עד היום גם את בעיית משכנות העוני, למרות כל המאמצים הגדולים שנגעשו בשנים האחרונות כדי לפתור את הבעיה, — ואינני מזלזל בכל מה שנגעשה. אדוני שר השיכון, פעם עשיתי לך את החשבון, שאם נמשיך בקצב זה, יחלפו דורות עד שנחסל פרשה זו.

מדינת ישראל חייבת, אם היא רוצה לפתור את בעיית השיכון, למצוא את הדרך שלפיה אדם הרוצה לרכוש דירה, יוכל לקבל אשראי זול למטרה זו בריבית

לפנינו כאן מעשים בארץ שפירושם סיפוח ונישול והכרזות דיפלומטיות בשביל חוץ-לארץ, שאין להן כל קשר עם המציאות. זוהי מדיניות הסותרת את המאמצים לפתרון פוליטי של המשבר, להתקדמות אל הסדר שלום.

ההקצבות לשיכונים פוליטיים בעיר העתיקה בירושלים הן אחת הסיבות לצמצום ההקצבה לחיסול משרות עוני בתקציב החדש. על כך דיבר היום בכנסת שר השיכון בהרצאתו. הוא אמר: „בשנת התקציב החדש תחול, לצערי, ירידת-מה באחוז זה של התקציב לחיסול משכנות העוני, עקב צמצום התקציב וההכרח להפנות סכומים גדולים לבניה במזרחת של ירושלים“.

אנו בעד הפניית הסכומים הללו לא למטרות פוליטיות, אלא למטרות חיסול משכנות עוני, בניית שיכונים בהתיישבות העובדת, לזוגות צעירים, למשפחות מרובות-ילדים. השנה מחקו בכלל מן התקציב את הסעיף לבניית שיכונים לזוגות צעירים. וכן אנו מוסיפים את צורכי השיכון של הישובים הערביים.

באפריל 1966 גרו 112 אלף משפחות במשכנות עוני ודיוור פגום, לפי הנתונים הרשמיים. לפי התקציב החדש ייבנו שיכונים לחיסול משכנות העוני ל-5,200 משפחות. בהקצבה של 42.1 מיליון לירות. בשפה שעבדה הוקצב למטרה זו סכום של 61.4 מיליון לירות. זאת אומרת שחלה כאן ירידה ניכרת. בתיקון שלנו להצעת התקציב אנו מציעים שחסכום זה יועמד על 82 מיליון לירות.

עד סוף שנת התקציב המוכחת נבנו 7,280 יחידות דיוור למפוני משכנות העוני, ושופרו 12,750 יחידות דיוור פגומות. כלומר, לפי הנתונים שקיבלנו, נשארות עדיו כ-59 אלף משפחות במשכנות עוני, ו-30 אלף משפחות בדיוור פגום. כלומר, יחד 89 אלף משפחות במשכנות עוני ובדיוור פגום. אין זה כולל סכומן את הזוגות הצעירים, את הבתים אשר גם לפי ההרצאה ששמענו נהפכים במשך הזמן למשכנות עוני.

אני רוצה להעיר עוד הערה בקשר להצעת חוק אחזקת מבנים ובטיחותם. כפי ששמענו, משרד השיכון בשיתוף עם משרד הפנים מכין הצעת חוק לאחזקת מבנים ובטיחותם. לפי ההסבר שקיבלנו בסקירה המצורפת להרצאה, בא החוק כדי למנוע התבולתם וירידת ערכם של הבתים, ובמקום שאין אפשרות „להציל“ בתים יחייב החוק להרוס את המבנים שעלולים לסכן את בטחון הציבור. אם כך, אנו נתייחס בחיוב לחוק כזה, אולם רק אם תובטח מראש לא רק אפשרות של הריסת דירות שאין דירות, כלומר דירות מסוכנות, אלא תובטח יחד עם זאת דירה תמורת דירה, לפי הדרישה של תושבי השכונות מיפו וממקומות אחרים, שזה שנים מנהלים מאבק צודק בעניין זה.

יש להוסיף שחוק כזה צריך להביא בחשבון את מצבם הנורע של הבתים שעברו מן הכובש הנטוש לרשות „עמידר“, ולהבטיח שהחוק לשיפוץ הבתים יחייב גם את „עמידר“ לדאוג לאחזקת הבתים.

בסיכומי של דבר, הייתי רוצה לומר שאני מסכים בהחלט עם דברי של השר היום, שיחד עם ציון ההישגים של הבניה בשטחים שונים, אמר כך: „ההישגים“ שים זה, שניתן לנו להגיע אליה, אינו מקטין במאומה

המחזרת. מדוע לא נעלה תיכף ומיד 10,000 משפחות לירושלים? אתה רואה את ההתלהבות שאחזה בעם? אתה רואה שמיד עם התחלת ההרשמה החלו אליהם גוהרים כדי להירשם. כולם רוצים שיכון בירושלים, וזוהי רק ההתלהב. בכל הארץ קמה התעוררות גדולה של אנשים המוכנים לגור בירושלים. גם בכנסת היתה התעוררות. אני מציע לכבוד השר כבר עכשיו לדון בהגברת הקצב של הבניה ובגדלת מספר יחידות הדירה, למען ספק את הצרכים של אלה הרוצים להשתכן בירושלים תיכף ומיד.

היו"ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, ואחריו - לחבר-הכנסת ורדיגר.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

וברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. משרד השיכון עוסק בדברים רבים וחשובים, אין כל אפשרות לגעת בבעיות רבות במסגרת נאום של עשר דקות. לכן אתחיל בנושא שסיים בו הנאום שקדם לי.

ב-6 במאסר הופיעה בעתונות ידיעה על המשך ההרשמה למגרשים למטרת בניית החווילות במזרח ירושלים ועל מתן הלוואות נוחות לכך מטעם הממשלה. לפי עתון „הארץ“ - ואני מצטט - „הגופים האחראים על הקמת השכונה (של החווילות) בגבעת המבחר במזרח ירושלים הם: משרד ראש הממשלה, משרד השיכון, מינהל מקרקעי ישראל ועיריית ירושלים. לא מורסמו מודעות רשמיות על תנאיה. נודע כי משרד החוץ מנע פרסום המודעות מתוך שיקולים מדיניים“.

עוד קודם לכן פרסם עתון „הארץ“, כי „משרד השיכון מתכנן את התחלת עבודות הפיתוח בשטח - סילת כבישים וחיבור קווי מים לבניינים משותפים ולשיכונים שבהקמתם יוחל בהחדש מאי הקריב“.

„על המשמר“ פרסם באותו יום, ב-6 במאסר השנה, „הודעה לציבור“ - ההודעה שעליה דיבר גם חבר-הכנסת שוסטק - בזו הלשון: „מובא בזה לידיעת הציבור כי הוחל בבניית דירות מגורים בכל חלקי ירושלים... עדיפות ברכישת הדירות בירושלים ניתנת: א) לעולים חדשים שעלו ארצה אחרי 1 בספטמבר 1967; ב) לתושבים מחוץ לירושלים. הכתובת להרשמה: משרד השיכון בירושלים, תל-אביב, חיפה ובאר-שבע“. עד כאן לשון המודעה של משרד השיכון.

„הארץ“ כותב היום, 11 במאסר: „הנוסח הסתום במודעה נקבע בלחץ משרד החוץ“.

באותו יום שפורסמה ההודעה של משרד השיכון ב„על המשמר“, כלומר ב-6 במאסר, שודר במדור החדשות ב„קול ישראל“ על גילוי-ידעת מסמרה המשלחת הישראלית בארץ לחברות מועצת הבטחון וכל המשלחות בארץ. בגילוי-הדעת הזה דוחה ממשלת ישראל את טענות הירדנים בעניין הפקעת 3,345 דונם בירושלים המזרחית בשטח הנקרא גבעת המבחר. בגילוי הדעת טענה המשלחת הישראלית, בין היתר, כי „חלק גדול של הדירות לשיכון במקום זה יהיה מוקדש למפונים משכנות העוני בעיר העתיקה“. עד כאן גילוי-הדעת כפי ששודר ב„קול ישראל“. למחרת לא היה זכר בשום עתון לידיעה זו.

עוזריהם המסור שידעו לעשות את המלאכה עד עתה. בטוחני שגם בעתיד יוכיחו את יכולתם לבצע את המשימות הרבות שלפניהם.

חברי הכנסת (אם עוד ישנם כאלה בשעה זו במליאה)...

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
ישנם תשעה.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):
מדיניותה של הממשלה והחלטתה לפתח ולייחד את ירושלים המזרחית ראוייה לשבח. יפה עשה משרד השיכון שפתח את חוברת דברי ההסבר להצעת התקציב בסקירה על פעולותיו ותכניותיו במורחה של העיר. חובה מוטלת על כולנו להעלות בראש דאגותינו את כל מה שכוון בטיפוחה ובבנינה של עיר דוד השלמה והמשוחררת. תכניות פיתוחה ובנינה של מזרח ירושלים נותנות ביד משרד השיכון את המפתח לצבינה המלא של ירושלים עיר הקודש. ביד מתכנניה תנוונות כל האפשרויות הטובות ליצור שכונות שתהלומנה את שמה של ירושלים מדור דור. על מתכנניה מוטלת החובה לזיום ולהקים שכונות לציבור הדתי אשר בוודאי יזרום לשם הבנויה מפתח קדושת ירושלים, שכונות אשר צביון המיוחד לא ייפגע ולא ייפסד לשכונות מעבר לכלי-רכב בשבתות ובמנוחות.

בתיכון הבסיסי והמוקדם יש להביא בחשבון, בין המבנים השונים המתוכננים לציבור, את בתי הכנסת, המקוואות והמעדנים לנער דתי. אל לנו לחזור על השגיאות שנגעו בעת התכנון של שכונות קטמונים, קרית-יובל ואחרות, שם לא הוקצו מקומות מתאימים לכך. כל אלה הוקמו בכל מקום ריק, במקומות בלתי-מתאימים, בתוך צריפים וצריפונים אשר מעכירים את מראה הסביבה בלי שתהיה אפשרות להסירם מן המקום.

ואם בירושלים עסקינו, הרשינו-מא לומר דבר-מה מהרהור הלב. הזכיר זאת חברי-הכנסת שוסטק: נתון חשוב במדינה התלונן שהידיעות על תכניות הבניה, הפיתוח, היישוב והייחוד של מזרח ירושלים מובלעות, וכנראה לפי הוראות מנכ"ח, בין הידיעות האחרות בצורה עדינה ביותר. עלינו לשאול את עצמנו: האם רצונו להסתר את מעשינו בתחומי היצירה החיוביים בירושלים המזרחית? האם לא כדאי להבליט דווקא מעשינו אלה בעיר המאוחדת על פני הבלטת מעשי פיצוץ בתי מנהיגי "אל-פתח" וחלוקת סוכריות?

חברי הכנסת, בתקופת הדין-וחשבון חל משבר רציני בענף הבניה. כולנו יודעים את הסיבות למשבר זה. הצמצום הדרסטי בעליה לישראל היה אחד מגורמיו. עתה, לאחר שחלף המשבר ואינו כה רציני כבעבר, כתוצאה מנצחוננו במלחמת ששת הימים, ועם בוא תקופת גורמליזציה בתכנון ובבניה, עלינו לתת את מלוא דעתנו על מכלול הבעיות הרבות הקשורות בנושא זה. לפנינו תקופת גיעה בבניה. אל לנו עתה לחזור על שגיאות ולחזור לבניה תל-תימתוכננת. עלינו לבחור במקומות הבניה המתאימים ושם להקים את השכונות בחתש בצורה ובנון, ובמיוחד לא לתכנן בניה במקומות שאין סיכוי סביר ומתקבל שהמקום אכן יאוכלס במתיישבים.

על ראשי משרד השיכון לתת את דעתם ולשמוד על גישה שווה ובלתי-מפלה בין חדרות הבניה השונות

את דחיפות הבעיה של שיכוני העוני שגוררו. להיפך, הלחץ גובר בגלל העליה הכללית ברמת החיים, מזה, ובגלל התפוררותם הגוברת והולכת של רבים ממשכנות העוני, תוספת ילדים וכיוצא בזה. מזה, אני מקבל זרם גובר של מכתבים המתארים את התנאים הבלתי-אנושיים של הדיור. וכשאתה מבקר במקום כזה ורואה משפחה עם שנים-עשר ילדים גרה בחדר אחד של שישה-עשר מטר מרובע, בלי מטבח, בלי שירותים, והנך רואה את הלכלוך והעובבה שבהם חיים הילדים האלה, כשהמפרנס היחיד מרוויח כפועל בפרדס 350 לירות לחודש, בזמן שהוא מועסק, הרי לפניך דוגמה חיה של תעמולה נגד ריבוי הילודה". אין אנו יכולים להתנחם — אומר השר — בתשובה, כי עוד רבבות של רשויות במצב דומה, וכי צרת רבים חצי נתחמה. למדינתנו ולחברתנו אין מנוס מן הבעיה הזאת, והיא תדרוף אותנו גם אם נרצה להתעלם ממנה. אכן ראוייה הבעיה לטיפול מהיר יותר ולתקציבים רבים יותר לפני שנצטרך לשלם מחיר יקר יותר בעד ההזנחה והעובבה הזאת.

אלה דברים נכונים, אך התקציב אינו מבטא זאת, ולא הוצע דבר כדי שבתקופה מתקבלת על הדעת תיפתר השאלה. גם הנואם שקדם לי אמר שאם נלך לפי הקצב המוצע, כפי שאנו רגילים, כי אז גם במשך דור לא נפתור את השאלות הדחופות ביותר של השיכון.

אני רוצה לסכם ולומר שהאופייני בתקציב זה, שמלבד התכונות הרגילות של התקציבים כפי שהיינו רגילים להם בסעיף השיכון; מלבד המדיניות התקציבית הרגילה שאינה מאפשרת פתרון בעיות השיכון הדחופות ביותר — נוספו עתה הגורמים השייכים למדיניות הכיבוש והסיפוח. וזה נעשה על חשבון הבטחון של העם, כי זה מונע פתרון המשבר והתקדמות לקראת שלום, וזה נעשה — כדברי השר עצמו — על חשבון ההקצבות לחיסול משכנות העוני, על חשבון דמת החיים של הציבור העובד. לכן נצביע נגד הצעת התקציב.

היו"ר הקטיין:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת ורדיגר, ואחריו — לחברי-הכנסת אבנרי.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הדין-וחשבון המפורט והכולל, שהניח שד השיכון על שולחן הכנסת, כולל בתוכו חומר רב וזמני, והוא הוגש בצורה נאה ומלאה טעם. אין כל ספק שבעבודת ההכנה של סקירה זו הושקע מאמץ רב וכל העוסקים בכך יבואו על הברכה.

סקירתו של השר על פעלו הרב של משרדו בתחומי עבודתו השונים, על כל אגפיו ושלוחותיו, היתה ממצה ועניינית. משרד השיכון ממלא תפקיד ראשון-במעלה בחייה הנבנים של המדינה מאז הקמתה. במשך שנים רבות רבץ על משרד זה העומס של קליטת עולים בלתי-מתוכננת. את תפקידו בימינו אין מציינים בצורה העליה כי אם צרכיו של עם נבנה בארצו. בידי שטח פעולה נרחב מאד: הקמת שיכונים לאוכלוסיה הוותיקה, לזוגות הצעירים; בניה בהתיישבות, באזורי הפיתוח; חיסול משכנות העוני, וכמובן בניה לקליטת עולים מתוכננת.

נאמנים עלי שד השיכון, מנהלו הכללי הנמרץ וחדר

לחצר האדמו"ר מגור שליט"א לומדים 180 בחורים מחוץ לארץ, רובם מארצות-הברית. חלק גדול מהם נקלט כאן ובונה את עתידו בישראל. אותו המצב בישיבות הגדולות כגון פוניבז', חברון, צ'יבין, כפר חסידים, ויו"ניץ ובלו ועוד, אשר מתרחבות ומקימות פנימיות ומבנים נוספים, שהן זקוקות להם עקב הגידול במספר התלמידים מן הארץ ומחוץ לארץ.

העזרה הממשלתית למוסדות אלה היא כמעט אפסית. על הממשלה לשנות את גישתה למוסדות האלה ולהשוותם למוסדות להשכלה גבוהה ולהעניק להם את כל אותם המענקים וביחוד בתחום השיכון.

במקומות רבים בארץ עדיין ניצבים שלדי בניינים המיועדים לקליטה נוספת של בחורי ישיבה מארצות הרווחה; אך בלי שתינתן להם העזרה הממשלתית המתאימה, לא יצליחו להשלים בנייתם.

ישיבות אלה והלומדים בהן, ממשיכי מסורת הדורות הם ושרשרת עם ישראל נקשרת חלק בחלק עליהם. עזרת משרד השיכון בהקמת מבנים מתאימים לישיבות אלה מסייעת לקליטת תלמידים-עולים הבאים מתוך אהבת ארץ ישראל ועם ישראל. עלייתם והשתקעותם של תלמידי ישיבה אלה ברובה אינה ארעית.

העליתי בדברי שורה של בעיות ומשאלות, המתייחסות כולן לראיית הדברים שנעשו עד עתה, ובהצעותי שם אני את הדגש במה שגראה לי צריך תיקון, — כל אלה הן בחומר הן ברוח.

הי"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר-הכנסת מיקוניס.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
כבוד היושב-ראש, תשעה חברי כנסת נכבדים.

מרדכי ביבי (מפלגת העבודה הישראלית):
מה יהיה אם ייכנס עוד חבר כנסת?

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אי-אפשר לדבר בשעה זו על בניה, מבלי להרתיע, לזעוק, לדבר תחילה נגד ההרס. נדמה כאילו נכנס דיבוק בעמנו, כאילו נהפך הדחפור לסמלון הלאומי, כאילו אימצנו לעצמנו כסיסמה לאומית את השיד הפלמ"חי: „ואזי ידבר דימיט“.

אך הגענו אל הכותל המערבי, ועוד לא הספיק לבנו לספוג מלוא חוויית הוד קדומים — והנה באו הדחפורים והרסו את ההוד ואת החוויה גם יחד, גימדו את הכותל והפכוהו לקיר מול איצטדיון ענקי ומאובק. מי קרא לדחפורים? מי הפעיל אותם? מי החליט? מי ביצע? — סוד כמס הוא עד עצם היום הזה.

בלומס הדחפור עובר את הארץ כולה, לאורכה ולרוחבה. הנה סיפר ראש הממשלה דווקא היום בבית זה, כי עומדים להרוס את פנית-החמד של הצפון, את הכפר אכזיב כדי להפכו לגן לאומי. הכפר הערבי היפהפה איננו עתיק כל צרכו, לדבריו. איננו עתיק כל צרכו לאיסטגניסים של הביורוקרטיה הדחפורית. וכן תיעלם עוד פינה שאין לה שניה לה מנוף הארץ, פינה מנוף נעורני.

אשר חלק רב מהן נפלו תחת עומס ההתחייבויות, בגלל השפל בבניה ובמכירה. כמה מהן נעוירו וניצלו, והאחרות עדיין לא התאוששו, כי לא קיבלו את העזרה לכך. אין להפלות, בין שזו חברה ציבורית בין פרטית. לכולן חלק בבניין המדינה.

סיפרו לי מנהלי חברות בניה שונות אשר אתם שוחחתי על בעיותיהם, על המטרדים הרבים הנגרמים להם לפני הבניה, בעת הבניה ולאחריה, בריצה למשרדים מוניציפליים וממשלתיים שונים לשם השגת האישורים הדרושים, במקום לאפשר להם סידור העניינים במשרד מסוים אחד. פישוט ההליכים היה, בסופו של דבר, מגדיל גם את הכנסות המדינה, במקום להקטינן.

אינני יכול בשעת דיון זה לפסוח על מינהל מקרקעי ישראל, משרד אשר קשריו עם משרד השיכון הדוקים ביותר. במינהל זה, הטיפול בפרוצדורות כרוך בפעולות מסובכות ומורכבות עצבים, הנמשכות לפעמים אפילו שנים והעולות הון רב, דבר הנוזק כמעט כבדה על החברות הקבלניות ועל המשכתיים.

אם רוצים אנו בכנות להקל על האזרח ועל הבונה בית בישראל, על המינהל לשנות בכמה מדרכי פעולתו. תיו.

שלוחה אחת מני רבות של משרד השיכון מטפלת בבעיית הבניה בהתיישבות. נעשה במשך השנים עבודה נהדרת על-ידי המחלקה המטפלת בכך. מכיר אני מקרוב את עבודתם, מתוך נסיוני בהתיישבות של פועלי אגודת ישראל, אבל קיימת בעיה של המבנים בהתיישבות אשר בחלקם הוקמו מיד לאחר קום המדינה, בהתיישבות הוותיקה והחדשה, בשנות הצנע והבניה המהירה. כיום עומדים רבים מבתיים אלה על כרעי תרנגולת. הקירות סדוקים והרצפות שבורות. ולפעמים ללא נוחיות צמודה. משרד השיכון מפריש מתקציבו לא מעט למטרות טיפול ושיפוץ, אבל נדמה לי שהסכומים העומדים לרשותו למטרה זו אינם מספיקים. מן הצורך להגדיל את התקציב בסעיף זה ולמנות ועדה — אם כזו אינה קיימת — כדי שאפשר יהיה לבדוק את המצב בכל ישוב וישוב ולמצוא את הפתרון הדיקלי. כן יש לבדוק את בעיית המבנים הציבוריים. בלי ספק יוכח שחסידים כאלה, מחמת חוסר מיומן מתאים. ייתכן שהפתרון ימצא בצורת הל-וואות לישובים כגון אלה, בדיבית נמוכה ליזמן ארוך.

גברתי היושבת-ראש, רוצה אני לציין את עזרת משרד השיכון בהקמת שכונות דתיות וקריות חסידיות המאוכלסות ברובן עולים מארצות הרווחה. שכונות אלה הן תופעה מיוחדת שהכל מברכים עליה, ומביטים מתוך גאווה בשלבי התפתחותה. ידוע לי גם על קבוצות חסידיות נוספות, מארצות-הברית בעיקר, המתעתדות להקים את ביתן ולבנות שכונות דתיות לעולים מארצות הרווחה. על משרד השיכון להתייצב לימין בונים אלה ולעמוד לעזרתם. בשכונות אלה אין כמעט השתתפות ממשלתית בבניית בתי-כנסת, מוסדות ציבור וכו'.

ולבסוף אתייחס עוד לבעיה הקשורה קשר בל-ייתנק בבעיית העליה והקליטה. מספר רב של ישיבות בישראל עוסקות במלאכה אשר יכולה לשמש דוגמה לכל העוסקים בבעיית העליה והקליטה, ובתוכם מוסדות השכלה שונים, והיא, משיכת בני נוער משיבות בחוץ לארץ וקליטתם במוסדות תורה בארץ. לדוגמה, רק בישיבות המקודבות

הבניה. מי שעולה לירושלים ורואה מולו בכביש עמק אילון את מגור לטרון, יאמר לעצמו: הנה, בכל תשעים שנות התיישבותנו החדשה, לא בנינו אף בניין יפה אחד כזה, בניין השייך לנו, הממוגן בתוכו את רוח הארץ ואת סגנון הים התיכון, את הישג והחדש גם יחד.

ארצנו, מולדתנו, ראתה תקופות רבות ותרבויות רבות. כל תרבות השאירה בה את סימניה המהיבים והמיוחדים. וכולם יחד התמזגו לשלמות אחת של ארץ. השרידים של ימי האבות; עקבות ההלנים; האמפיתיאטרון של קיסריה מימי הרומאים; הפסיפסים והכנסיות של ביונטיון; מסגד הסלע הנחרד של ראשוני הכלפים; הארמון של בית-אומייה ביריחו; המבצרים החסונים של הצלבנים במונפור וכדך-מואב וחומות הים הנהדרות של עכו; המגדל של רמלה מימי הממלוכים; חומות ירושלים מימי התורכים; מגרש הרוסים מן המאה שעברה ואף בנייני השלטון של הבריטים — כל אלה הם ארצנו.

ולעומת כל אלה — מה הוספנו אנחנו? אילו הוקפאה הארץ היום, אילו בניינים יכולים היו להעיד על פאר יצירתנו האדריכלית, להשתוות ביופיים לכיפת הסלע ולשער שכם ולהשתוות בחשיבותם ומקוריותם לקיבוץ ולצה"ל? אפילו בני דורי עדיין זוכרים את הארץ היפה שהיתה לפני שכוסתה קוביות קוביות של בניה פרטית מכוורת בתל-אביב ובניה ציבורית מכוורת שבעתיים ברחבי הארץ, שפשטה כארבה ואכלה כל חלקה טובה בה, ממורדות הר כנען ועד באר-שבע שהיתה כה יפה, כאשר הגענו אליה בסערת מלחמה.

נדמה לפעמים כאילו מכרסמת בצמרת המשטר הקיים שנאה כמוסה לדמותה של הארץ כפי שהיתה; כאילו יש כאן נקיפת מצפון על אלפיים שנות היעדרות, ונסיון למחוק אלפיים שנה אלו מנוף המולדת; כאילו רצו להטביע עליה בבות את הדפוסים העלובים של מין אירופה-מזרחית-מזרח-תיכונית, וחסרת צורה, חסרת דמות, חסרת שורש.

די לראות את ירושלים כפי שהיא מזדקרת לעיני הבא מן השפלה — אוסף של קוביות בטון המכווערות מכל כיעור. ולעומת זאת, איך רחב לבנו כאשר נפגשנו שוב עם ירושלים המזרחית, זו של כל השנים והדורות, זו שהיממה אותנו ביופיה, זו שנשתמרה ללא רבב בכל הדדה במשך עשרים שנות שלטון ירדני זה.

לכן בוחל לבנו כאשר אנו רואים את ההכנות לשיכונותיה של ירושלים המזרחית, אני, הגר עתה בירושלים המזרחית, המתעורר בבוקר לצלילי טרטור הדחפורים המיישרים אדמת בתולין מול הר הצופים והר הזיתים — כל צליל צורם את אוזני וקורע את לבי.

מה אתה עושה, אדוני השר? מה אתם עושים לירושלים? שמות רבים קשורים בבניית עיר-הנצח: שם הקיסרית הלנה, ושם הכלף עומר, ושם השולטן סולימן, ושמו של סיר רוג'ד סטורס. האם אתה רוצה כי ייזכר שמך לעד כאיש שגרם בכיה לדורות, שהשחית את נוף ירושלים לאין תקנה?

היופי אינו זקוק לאמתלה. אך הכיעור זקוק לתירוצים, ולעולם אין חסרים כאלה. כאשר כוסה עור ארצנו בצרעת

מפוצצים בצפון, מפוצצים בדרום, מפוצצים במזרח; מפוצצים לפני שיודעים מדוע מפוצצים, לשם מה מפוצצים; לפני שיודעים אם רוצים לבנות ומה רוצים לבנות. ועתה נוספו על כל אלה הפיצוצים הבטחוניים. ההרס כמדיניות, ההרס כאמצעי צבאי, ההרס כשיטת לוחמה. איזה הגיון יש בזה? איזה הגיון צבאי? איזה הגיון בטחוני? כוחות בטחוננו, הגלויים והסמויים, האוחזים בנשק והעושים מלאכתם במחשכים — השיגו הישגים חסרי תקדים בהדברת מערכת החבלה.

הי"ר ר. הקטין:

חבר-הכנסת אבנרי, דנים על תקציב משרד השיכון.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
אני אגיע לשיכון.

עמיתיהם בכל העולם מקנאים בכשרונם ובהצלחתם. הם מצליחים בפעולה ושיטה בלכידת החבלנים עצמם, בחקר ובמדיעין ללא דיכוי האוכלוסיה האזרחית. מי החליט לפתע להעביר את האווירה סביבם, לזרוע שנאה ומר, לפגוע בחפים-מפשע ובחסרי-ישע, בכיכול בשם ההרתעה וההרגעה — מטבעות שחוקות ומזוייפות שהתנקמו בבעליהן בכל מצב דומה בעולם?

הי"ר ר. הקטין:

אני בכל-זאת מבקשת אותך לדבר לנושא. אפשר להעיר הערה צדדית, אבל לא להקדיש את כל הנאום...

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אקשור את הדברים בצורה נאותה. פוצצו בית בירושלים המזרחית, בית שבעלו נעדרים מן הארץ מזה חודשים רבים, שכלל לא יכול להיות להם קשר לגשק שנמצא תבוי בביתם, ומבלי להודיע להם דבר, מבלי לתת להם אפשרות של השגה וערעור — השמידו את הבית ופגעו תוך כדי כך בעשרות בתים שכנים. זה לא הרבה אהבה לישראל והשלמה עם השלטון החדש. זה לא קי-דס את השלום, ולא בודד את החבלנים. להיפך, זה יצר את האקלים אשר בו משגשג התבולן תמיד.

שר השיכון אינו אחראי לכך במישרין, אבל שר השיכון יושב בממשלה, ומפלגתו שותרת-השלום יושבת בממשלה, ועוד מעט תשב גם במפלגת שר הבטחון. מלוא האחריות למלאכת ההרס רובצת גם עליו וגם על מפלגתו.

שר-השיכון מ. בנטוב:

תעביר דחפור על הממשלה.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

כבוד היושבת-ראש, נעבור נא מן ההרס אל הבניין — הבניין שהוא לעתים גרוע אף מן ההרס עצמו.

בשלושת הדורות האחרונים חוללנו גדולות ונפלאות בארץ הזאת. הלשון העברית החדשה, הקיבוץ והמושב, צבא הגנה לישראל, המדע הישראלי — כל אלה הן יצירות עבריות מופלאות, אותנטיות, תפארת הגאון הלאומי. אך בשטח אחד נחלנו כשלון חרוץ, כשלון ממאיר — בשטח

ולהתחנך על הערכה גבוהה למלא המדוברת, על תורת השתיקה. זוהי לאור העובדה המצערת ואף הנלעגת, שהציבור הישראלי מופגז יתר על המידה בהודעות, הכרזות, ראיונות, תיקוני טענות, הכחשות והכחשות להכחשות מפי שרי הממשלה, הכרוכים בדרך כלל בהסבת נזק חמור למדינת ישראל גם בזירה הבין-לאומית.

חברי הכנסת, אפשר לציין בחיוב רב את העובדה שלמרות הלחצים של אנשי ה"זמה הפרטית", מוסף משרד השיכון להיות מודרך על-ידי שיקולים אובייקטיביים, על-ידי הצרכים הממשתיים של האוכלוסיה, על-ידי עקרונות של בניה עממית, סוציאלית. יש להצטער שתקציב משרד השיכון מסתכם השנה ב-224.5 מיליון לירות לעומת 315 מיליון לירות בשנה שעברה, כלומר ירידה ב-29%. לכן חשבתי לנכון להציע להוסיף למשרד זה מאה מיליון לירות, לאור הצרכים הגדלים בשיכון לדרי משכנות העוני והמבנים המסוכנים, לצורכי השכירות העממית בחברה הישראלית.

שמחתי לשמוע מפי שר השיכון כי מופרכת היא האגדה הנפוצה, כאילו קיים בארץ עודף דירות ריקות, כי הפוך הוא המצב, וקצב הבניה שלנו אינו מדביק את הצרכים החוקיים לדור מתקבל על הדעת. חשוב הדבר ששר השיכון הוכיח במספרים בדוקים את המצב הזה. מכאן מסקנה ברורה מאד: הגדלת התקציב והחזרה של משרד השיכון להקפיד ביותר על העתידיות בהבטחת דיור לנצרכים. לדעתי, וזה מתוך שיקולים כלל-לאומיים וחברתיים חשובים, יש להגביר את קצב חיסול משכנות העוני והמבנים המסוכנים.

אמנם, הרבה נעשה בניהול. לפי נתוני המשרד, הרי יחד עם הפתרונות המובטחים על-ידי התקציב החדש, יגיעו לסידור כ-33,000 משפחות מבין 125,000 המשפחות שגרו לפני שנתיים בדירות עוני, בכלל זה הדירות הנתונות סטנדרטיות בהתיישבות. אך אם הבניה למפונים ממשכנות העוני תפסה בשנת 1966 כ-25% בכלל הבניה הסוציאלית של משרד השיכון, בשנת 1967 — 33%, והשנה הבאה, 23%, עם כל משקלה של העדיפות הזאת אין היא מספקת. מכיוון שהמדובר בבעיה חברתית רצינית ביותר, אשר אם לא תיפתר במהרה תעלה לנו ביוקר רב ולא תוסיף לנו כוח ויוקרה, בין בארץ בין בחוץ-לארץ.

אשר לטענת היזמה הפרטית נגד הבניה הציבורית העממית, ה"מופרות" כביכול, הרי עדים אנו, לצערנו, לירידתה, מ-56.4% בניה ציבורית למגורים בשנת 1964 ל-38% בשנת 1966. אם דרושה הוכחה נוספת לאופיה המתחסד של היזמה הפרטית בבניה, הרי טוב להזכיר שחלקה של היזמה הפרטית בבניה בנגב, למשל, הסתכם ב-10.8% בלבד מבכלל הבניה למגורים, ואילו בחל-אביב וסביבתה — ב-84.7%.

אין להתעלם מן המצב העובדתי, כי למעלה מ-83 אלף משפחות דרות עדיין בצפיפות של שלוש נפשות ויותר לחדר, ובכלל זה 40 אלף משפחות דרות בצפיפות של ארבע נפשות לחדר.

אכן, לא טובת הכלל, אלא הרווח הוא המטרה העיקרית של ה"זמה הפרטית".

אני רוצה להסב את תשומת-לב משרד השיכון לבעיות הדיור בקרב האוכלוסיה הערבית, שהן חמורות

של קוביות, נאמר לנו כי אין דרך אחרת לשיכון המ-היר של המוני עולים. זה לא היה נכון. יעילות ויפוי אי-גם סתירה, ומעולם לא היו. ביוקורטיה ויפוי, שיגרה ויפוי — הגה הסתירה האמיתית.

היום בא השר ומשמיע באוזנינו בשם הממשלה — אמנם עם הסתייגות-מה מצדו — כי יש דחיפות ויש חיפזון ויש צורך חיוני ליישב מיד מיד את ירושלים המזרחית בהמוני יהודים. אולם איזה חיפזון יש כאן, איזו דחיפות ישנה? האם השיכונים יכריעו הכרעות מדיניות? האם חיים אנחנו בימי "חומה ומגדל", בימי העליה השניה והשלישית? הכיעור כמכשיר פוליטי, הכיעור כמכשיר של התבססות והתנחלות — זוהי זוועה אסתית-טית ופירכה הגיונית כאחת.

כבוד השר, אני מזהיר אותך, אני זועק ומתריע: אל תפגעו בירושלים, אל תשחיתו את הבירה הנצחית, את עיר-הלב של ארץ-ישראל. הקפיאו את הבניה, וזרקו לסל את התכניות עם ציפוי האבנים והקמורים האב-סורדים ושאר תוספות טפלות לשיגרה בנאלית. הציורים המופיעים בחוברת סקירתו של שר השיכון דומים לתפאורה גרושה בהצגה מזרחית של תיאטרון "אוהל" מלפני שלושים שנה. קראו לגאונים הבניה בארץ ובעולם להכין תכנית שתקרב ביראת-סבד ובחדרת-קדש לאתגר זה, לכוח-היצירה של כל הדורות, האתגר העל-יון ששמו: ירושלים.

ה"ר. ר. הקטין:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת מיקוניס.

שמואל מיקוניס (מק"י):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. לולא ידעתי שרק בגלל תקציב מוקצץ אין משרד השיכון יכול להתמודד עם צורכי הבניה העממית, הסוציאלית, הייתי חושב, כי קיים איזה מין הסכם חשאי בין שר הבטחון לבין שר השיכון, שלפיו שר הבטחון יפוצץ בתים ושר השיכון יבנה אותם מחדש, כדי לספק יתן את חסידי ה"הפחדה" של האוכלוסיה הערבית הן את צורכי התעסקות של משרד השיכון. מאז פיצוצי הבתים בקלקיליה ועד הפיצוץ האחרון של הבית בירושלים המזרחית, שהוצאות שיקומם נופלות על שכם מילן המיסים הישראלי, עולה בזכרוני אותו הסרט של צ'פלין בתפקיד של הוגג, הנהנה מזה, שעוזרו הצעיר זורק אבנים ומנפץ שמשות ואילו צ'פלין הוגג נהנה מתעסקות יזומה, אמנם בלתי-מכבידה ביותר על התושבים. לצערנו, הסרט הישראלי הזה חמור ביותר מבחינה דמוקרטית ואנושית ומבחינת העמקת האביה הערבית כלפי ישאל. נדמה לפעמים, כאילו השטן עצמו מכון את הצעדים האלה הגורמים אך נזק כבד לישראל בעולם כולו.

אך נחזור אל ענייני השיכון, כפי שהם ניצבים במציאות. הייתי שואל את כבוד השר, כאחד מ"ממשלת הליכוד הלאומי" המסוימת: האם לא חשבת פעם שהיה דאי לבנות איזה מין מבנה או מכון חינוכי ארצי, במטרה לאמן שם אנשים בתורת השתיקה? נדמה לי שזהו צורך יוצא מן הכלל למדינת ישראל. הייתי מציע שכל שר בממשלה, או כל מועמד לתפקיד מיניסטריאלי, יהיה חייב לעבור קורס מלא ב"מכון שתקנות" מעין זה

לבניה בירושלים המזהחית, אין זו כלל וכלל שאלה תקי ציבית אלא שאלה פוליטית. אני משוכנע כי כל נסיון ליצור "עובדות מוגמרות" בלתי-מוסכמות על שני הצדדים - הישראלי והערבי - עלול רק להערים מכשול לים בדרך אל המשא-ומתן, אל סיכוי כינון השלום בין ישראל לארצות ערב, תפסת מרובה לא תפסת הוא הביטוי הנאות והעמוק לחסמת החיים, הן ביחסים שבין אדם לחברו והן ביחסים שבין עם לזולתו.

היו"ר ד. הקטין:

המשך הדיון באחת הישיבות הבאות. הישיבה הבאה של הכנסת - מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

עוד יותר משל האוכלוסיה היהודית. צפיפות הדיוור הגדולה שם יותר ובחלק ניכר מאותו דיוור חסרים תנאים סניטאריים אלמנטריים. במיוחד קשה המצב בכפרים הערביים שלרובם אין תכניות מיתאר. וכידוע, אין מתנים רשיונות בניה בהעדר תכניות מיתאר. הגיע הזמן שמשדר השיכון יחד עם משרד הפנים יחישו את תכניות המיתאר האלה, כדי להבטיח מוצא מסויים ממצוקת הדיוור בכפרים הערביים. חושבני כי שר השיכון מבין את חשיבות הבעיה על כל בחינותיה החברתיות והלאומיות.

מחמת סייגי הזמן אני נאלץ להסתפק בביקורת העצמית של משרד השיכון לגבי כמה מחוזלים וליקויים אשר טרם הצליח להתגבר עליהם. רצוני להעיר רק לבסוף, כי אימור השר על הפניית סכומים גדולים

הישיבה ננעלה בשעה 21.08.